

diyanet

Aylık Dergi | Mayıs 2018 | Sayı: 329

İSRAF VE TÜKETİM KÜLTÜRÜ

SAHİP OLURKEN
YİTİRDİKLERİMİZ

İSRAF VE CİMRİLİK
ARASINDA DENGE

ZAMAN SARFINDAN
DUYGU İSRAFINA

İFTAR SOFRALARI
İSRAF SOFRALARI
OLMASIN

PROF. DR. ALİ ERBAŞ İLE
RAMAZAN ÜZERİNE

{ İmam Ebû Hanîfe } ve Hanefî Mezhebi }

Prof Dr. Ahmet ÖZEL

İmam Ebû Hanîfe, görüşleriyle İslam kültür ve medeniyetinin teşekkülünde en etkili şahsiyetlerden biri olmuş, dinî ve günlük hayatlarının düzenlenmesinde Müslümanların önemli bir kesimine kılavuzluk yapmıştır. Ebû Hanîfe ile onun yetişmesinde rol oynayan hocaları ve eserleri, kurduğu mezhep ve mezhebin fıkıh birikimini yansıtan literatürü hakkında bilgi sahibi olmak bütün Müslümanlar için bir ihtiyaçtır.

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Islam dini her konuda olduğu gibi tüketimde de belli bir dengenin, israf ve cimrilik arasında bir yolun gözetilmesini emretmiştir. Müslüman, hayatının her alanında ölçü ve dikkat içinde olan, çevresindeki fakir ve yoksulları koruyup gözetken, imkânları ölçüsünde onlara yardım elini uzatan kimsedir. Yüce Rabbimizin, “Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin, için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.” (A'râf, 7/31.) şeklindeki buyruğu ile sevgili Peygamberimizin, “Kibirsiz ve israf etmeden yiyiniz, içiniz, giyiniz ve sadaka veriniz.” (Buhari, Libas, 1.) hadis-i şerifleri bize bu konuda rehberlik etmektedir.

Bireyi ve toplumu yoksulluğa ve felâkete iten, cemiyetin temel dinamiklerini sarsan ve bir virüs gibi yayılma istidadı taşıyan israf, süreklilik arz eden bir bilinçle durdurulmalıdır. İsfraf sadece gösterişli sofralarla sınırlı kalmamakta, giyim kuşamdan yenilenip duran teknolojik ilgilere, kıymeti bilinmeyen vakitlerden faydasız konuşmalara kadar pek çok alanda kendini gösterebilmektedir. Özellikle şehirlerde israf edilen ve çöplüklere atılan ekmeklerle ilgili rakamlar hepimizin tüylerini ürpertmektedir.

İsfraf nimete karşı değersizleştirme eylemidir. Her nimet bize ulaşıncaya kadar gerek doğada gerekse insan elinde pek çok aşamadan geçer. Alın teri ve emek barındırır. Modern hayatın getirdiği hızlı yaşam, nimetlerin arka planındaki süreçleri görmemizi daha da perdelemiş, şükür ve tefekkür imkânlarını kısıtlamıştır. Burada Müslümana düşen görev, aldığı nefesten içtiği suya, kendisine verilen iman ve akıl gibi büyük nimetlerden aile saadetine varıncaya kadar her rızkın kıymetini bilmek, hakkını vermektir.

Ramazan'ın, israf hususunda daha çok dikkat etmemiz gereken bir ay olması hasebiyle tamamını “israf” olarak belirledik. Söyleşi köşemizin bu ayki konusu Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş, ramazan ve israf üzerine sorularımızı cevapladı. Prof. Dr. Enbiya Yıldırım, “Hayatı İsfraf Etmek” başlıklı çerçeve yazısında, nimetlerin ve ömrün israfını işledi. Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Burhan İşliyen, “Razaman Ayının Bireysel ve Toplumsal Hayatımıza Katkıları” başlıklı yazısında, ramazanın uyanmaya, arınmaya vesile kılınması gerektiğine dikkat çekti. Prof. Dr. Ali Ayten, “Sahip Olurken Yitirdiklerimiz” başlığı altında, tüketim kültürü ve israf hakkında yaklaşımlarını ortaya koydu. DİB Yönetim Hizmetleri Genel Müdürü Haydar Bekiroğlu, “İsfraf ve Cimrilik Arasında Denge”nin imkânlarını Kur'an-ı Kerim rehberliğinde araştırdı. DİB Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanı Sedide Akbulut, israfın sadece yeme içme ve giyinmeden ibaret olmadığını, değere sahip her şeyin israfının söz konusu olabildiğini “Zaman Sarfından Duygu İsfafına” yazısında işledi. DİB Başkanlık Müşaviri Belgin Konarlı, “İftar Sofraları İsfraf Sofraları Olmasın” dedi.

On bir ayın sultanı ramazan ayının iklimiyle milletimize, gönül coğrafyamıza ve ümmete hayırlar getirmesini; yaralı coğrafyamızda nice mahzun gönüllerin bu vesile ile inşirah bulmasını Cenab-ı Allah'tan niyaz ediyoruz.

Bir sonraki sayımızda görüşmek üzere, hayırlı ramazanlar.

DİN DÜŞÜNCE YORUM İftar Sofraları İsrar Sofraları Olmasın

31

GÜNDEM Hayatı İsrar Etmek

6

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT Sözün Eşiğinden Geçmek

56

2018 MAYIS

GÜNDEM

- 6 Hayatı İsrar Etmek
Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM
- 10 Ramazan Ayının Bireysel ve
Toplumsal Hayatımıza Maddi ve
Manevi Yansımaları
Burhan İŞLİYEN
- 14 Sahip Olurken Yitirdiklerimiz
Prof. Dr. Ali AYTEN
- 18 İsrar ve Cimrilik Arasında Denge
Haydar BEKİROĞLU
- 21 Zaman Sarfından Duygu İsrarına
Sedide AKBULUT

SÖYLEŞİ

- 24 Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr.
Ali Erbaş: “Ramazan, iç dünya-
mızı yenilemek, zayıf yönlerimizi
güçlendirmek, kulluk yönündeki
istikametimizi tahkim etmek
için eşsiz bir fırsattır.”
Murat KALIÇ

DİN DÜŞÜNCE YORUM

- 28 Hz. Peygamber Döneminde
Ramazan Günleri ve Geceleri
Rıfat ORAL
- 31 İftar Sofraları İsrar Sofraları
Olmasın
Belgin KONARILI

VAHYİN AYDINLIĞINDA

- 34 Dua, Tespih, Zikir
Prof. Dr. Muammer ERBAŞ

HADİSLERİN IŞIĞINDA

- 36 Büyük Günahlardan Kaçınmak
Prof. Dr. Zekeriya GÜLER

EN GÜZEL İSİMLER

- 38 Gücü Hiç Sarsılmayan
Kavî ve Metin
Fatma BAYRAM

BÜYÜTEÇ

- 40 Krizlere Uyanmanın Dayanılmaz
Sancısı
Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

İZ BIRAKANLAR

- 42 Ömer Muhtar
Hilal CEYHAN KÖKSAL

BUNU KONUŞALIM

- 44 Hasan Kızıl: “Hayvanlar bize
Allah'ın emanetidir.”
Mustafa BERK

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Elif ARSLAN

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Büyüamin KAHRAMAN

Yayın Kurulu
Dr. Fatih KURT
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ
Abdülkâki İŞCAN
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Yayın Koordinatörleri
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Mustafa BEKTAŞOĞLU
Emin GÜRDAMUR
Mahir KILINÇ
Mustafa BERK

Dijital Medya
Muhammed Kâmil YAYKAN
Ömer GÜÇLÜ

Tashih
Mustafa BEKTAŞOĞLU

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
EVEN Medya

2177. Sk. No:10/B Kat:20 Via Twins
Çankaya / Ankara Tel: 0312 985 03 17
www.evenmedya.com iletisim@evenmedya.com

Abone İşleri
Tel: 0312 295 71 96-97
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
www.diyanetdergi.com
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Abone Şartları
Yurtiçi yıllık: 84.00 TL
Yurtdışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB Ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsvç ve Danimarka: 250 Kron
İsvçre: 45 Frank

Baskı
Çağlayan A.Ş.
Tel: 0232 274 22 15

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın, Diyanet Aylık
Dergi (Türkçe)
Basım Tarihi: 04/05/2018 ISSN-1300-8471

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme
Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kamu
Girişimci Şubesi IBAN: TR08 0001 0025 3305 9943
0850 19 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun foto-
kopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir
bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet
İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü-
ne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurtiçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftü-
lükleri - Yurtdışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din
Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapıla-
bilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.
Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın
organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf
ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak
gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

GEZİ-YORUM

Filistin Günlüğü

76

SÖYLEŞİ

Prof. Dr.
Ali Erbaş

24

DİN VE HAYAT

e-Oruç

66

HATIRA DEFTERİ

- 48 Soba
Emine Vildan ÇÖLLÜ

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

- 50 Umut Ne ile Yeşerir?
Safiye GÖLBAŞI
- 52 Edebiyatın Makamı
Fatma Nur ÜNLÜ SÜRER
- 54 Sözün Eşiğinden Geçmek
Bedia Belkıs BALCILAR

DIYANET ARŞİVİ

- 56 Müftülüklerin İhtida İşlemleri ve
Bir İhtida Hadisesi
Dr. Mehmet BULUT

GEÇMİŞ ZAMANIN İZİNDE

- 59 İslam Medeniyetinin Yüz Akı:
Endülü Kültüphaneleri
Mahir KILINÇ

- 62 İstanbul'un Fethi
Emin ARIK

DİN VE HAYAT

- 66 e-Oruç
Prof. Dr. İlhan İLKILIÇ

- 69 Zekâtın Veren ve Alan Açısından
Yararları
Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ

- 72 Zâtı Mükerrrem İnsan
Selva YILMAZ ÖZELBAŞ

- 74 Camilerde Saf Düzeni
Prof. Dr. İsmail KARAGÖZ

GEZİ-YORUM

- 76 Filistin Günlüğü
Ahmet BELADA

KİTAPLIK

- 80 Sûretü'l-Halâs fî Tefsîri
Sûretü'l-İhlâs
Muhammed Kâmil YAYKAN

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyanet İşleri Başkanı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

İSRAF

G enel olarak herhangi bir konuda aşırı gitmeyi, dinin ve aklın belirlediği ölçülerin dışına çıkmayı, imkânları meşru olmayan amaçlar için kullanmayı ve saçıp savurmayı ifade eden israf; aynı zamanda insanın varoluş bilincini, hayatın gayesini, imkânların geçiciliği konusundaki en büyük gaflet ve aldanişı da içeren bir kavramdır. Bugün bireysel anlamda ve küresel boyutta çok temel bir kriz ve ahlak sorunu hâline gelen israf; sadece eşya ile sınırlı olmayıp hayat, zaman, ömür ve hülasa bütün nimetler konusunda haddi aşmayı ifade eden bir realite olarak karşımızda durmaktadır.

Yeryüzünü imar etme maksadıyla Cenab-ı Hak tarafından bizlere verilen ömür, mühim bir nimet ve sermayedir. Çoğu insan en büyük aldaniş ve pişmanlığını, en büyük sermayesi ve imkânı olan ömür nimetini ve onunla doğrudan ilintili olan zamanın önemini idrak hususunda yaşamaktadır. Oysaki zaman ve mekânla sınırlı bir varlık olarak insanın en büyük farkındalığı ve en yüksek şuuru, vaktin kıymetini ve ehemmiyetini bilerek yaşamak olmalıdır. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette farklı boyutlarıyla zamana yemin edilmektedir. Özellikle tevhit inancının, iman şuurunun, hakikat bilincinin ve ahlaka dayalı bir tavrın inşa edildiği Mekke döneminde nazil olan ayetler içinde zamana yemini içeren ifadelerin varlığı, insanı bu konuda büyük bir dikkat ve tefekküre davet etmektedir. Söz konusu ayetler, çok çarpıcı şekilde zamanın önemine dikkat çektiği gibi, zamanın ortaya koyduğu hakikatlere de açıkça işaret etmektedir.

Bu bağlamda duygu, düşünce, tavır ve eylem boyutuyla hayata dair külli bir hüsrana ve büyük bir kurtuluşu aynı anda ifade eden Asr suresi, mutlak manada zamana yemin ile başlamaktadır. Bahse konu sure, insanın hüsrana duçar olmasında da kurtuluşa ermesinde de zamana

karşı tutumunun hayati bir boyutu olduğunu ortaya koymaktadır. Zamanı en güzel şekilde ihya etmenin, sağlam bir iman, salih amel, hakkı ve sabrı tavsiye şeklindeki dört temel unsurunu da bizlere ideal olarak sunmaktadır. Özetle, Yüce Kitabımızın ihtisarı hükmündeki bu sure, imanı öteleyen, güzel ve hayırlı işleri ihmal eden, hakkı ve sabrı yaşamadan, tavsiye etmeyi hayatın merkezi yapmadan geçen her ânın ziyan ve hüsrana olduğunu açıkça deklare etmektedir. Bu meyanda iletişim, ulaşım ve teknolojinin baş döndürücü bir hızla geliştiği, dünyanın küresel bir köye dönüştüğü, hayatın bir yönüyle dijital ortamlarda yaşandığı günümüzde, insanın zamanla ilişkisi daha karmaşık bir hâl almıştır. Dolayısıyla günümüz insanının muhasebe etmesi gereken önemli husus, zamanı heder eden ve/ya zamana değer katan iş ve eylemlerin farkına varıp zamanı zayi etmeyecek bir hayat tarzını geliştirmektir.

İnsana bir nimet ve emanet olarak lütfedilen her türlü maddi imkân konusunda kuşanmamız gereken tavır; "...Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz; çünkü Allah israf edenleri sevmez." (A'raf, 7/31.) ayetiyle bizlere takdim eden Rabbimiz, Yaratıcı-kul ilişkisinin ideal boyutu ve neticesi olan "rıza-muhabbet" hakkında da bizlere hatırlatıcı ikazda bulunmaktadır. Maalesef bugün bir yanda açlığın, yoksulluğun ve sefaletin pençesinde kıvranan; ekmek, su gibi en temel gıda maddelerinden mahrum milyonlarca insan hayatta kalma mücadelesi verirken, diğer yandan çılgınca bir tüketim ve israfın varlığı acı bir gerçektir. Bu noktada her bir fert, sözü edilen realitenin sebepleri hakkında, üzerine düşen ferdi/içtimai sorumluluğu tefekkür etmek zorundadır. Nitekim; "O gün size verilen bütün nimetlerden mutlaka hesaba çekileceksiniz." (Tekâsür, 102/8.) ayeti, Müslüman'ın hayatını tanzim ederek muhasebeye yönelmesi hususunda hayat parolası mesabesindeki ki-

Açgözlülük, kibir, tamahkârlık ve bencilliğin hayatı kuşattığı bir atmosferde, bireysel ve toplumsal bağlamda israfın yaşandığı alanlar sadece zikredilenlerden ibaret değildir. Nitekim ormanlar, akarsular ve bütün doğal unsurlarıyla tabiat da insanın sorumsuz ve hoyrat tavrından nasibini alarak ekolojik tahribe maruz kalmaktadır. Aynı şekilde, insani değer ve erdemler ihmal edildiğinde ve/ya ötelendiğinde; bilginin, sevginin, dostluğun ve güvenin tüketildiği ve heba edildiği bir dünyanın da anlam yönüyle fesada uğradığını ifade etmek izahtan varestedir.

fayetli bir hatırlatmadır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) de konunun uhrevi boyutuna vurgu yapan; “Kıyamet gününde insanoğlu şu beş şeyden hesaba çekilmedikçe Rabbinin huzurundan bir yere kımlıdayamaz: Ömrünü nerede ve nasıl geçirdiğinden, gençliğini nerede yıprattığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, bildiği ile amel edip etmediğinden.” (Tirmizi, Sıfatü'l-kıyâme, 1.) hadisiyle, insanın yeryüzü serüveninde dikkat etmesi gereken öncelikli değerlere işaret etmektedir.

Açgözlülük, kibir, tamahkârlık ve bencilliğin hayatı kuşattığı bir atmosferde, bireysel ve toplumsal bağlamda israfın yaşandığı alanlar sadece zikredilenlerden ibaret değildir. Nitekim ormanlar, akarsular ve bütün doğal unsurlarıyla tabiat da insanın sorumsuz ve hoyrat tavrından nasibini alarak ekolojik tahribe maruz kalmaktadır. Aynı şekilde, insani değer ve erdemler ihmal edildiğinde ve/ya ötelendiğinde; bilginin, sevginin, dostluğun ve güvenin tüketildiği ve heba edildiği bir dünyanın da anlam yönüyle fesada uğradığını ifade etmek izahtan varestedir.

Kur'an'ın dünya ve ahiret dengesi adına beyan ettiği fermanlara baktığımızda, cimriliği eleştirmekle birlikte saçıp savurmaya da şiddetle yasaklayan makul bir mizanın varlığı açıkça görülmektedir. Bu ölçü ihlal edildiğinde hayatın dengesi bozulmakta ve insan her şeyden öte kendisine ve geleceğine kötülük yapmış olmaktadır. Bahse konu makul ölçüyü bozan ve israfı tetikleyen önemli faktörlerden biri de dünyevileşmedir. Ne yazık ki, tüketimin kendini ifade biçimi olarak görüldüğü, özentî ve gösterişe dayalı hayatların öne çıktığı, ihtiyaç ve iktisat ölçüsünün kaybolduğu zamanlarda israf bir yaşam tarzına hatta ideolojiye dönüşebilmektedir. İnsanların ürettikleri ile değil tükettikleri ile öne çıktığı bir dünyada kanaat, şükür, paylaşma gibi güzel hasletler anlamını kaybetmekte; yaşanan travmalar, büyük ölçekte küresel krizlere sebep olmaktadır.

İnsanın, ne olduğunun değil; neye sahip olduğunun daha çok önemsendiği bir ortamda ihtiyaç sınırı bozulmakta, tüketim ve israf âdeti bir prestije dönüşmektedir. Hâl böyleyken insani ilişkilerin yerini, çıkar ve beklentiye dayalı ilişkiler almakta; dostluk, diğerkâmlık gibi değerler, tüketimin hoyratlığına heba edilmektedir. Nimetlerin kıymetini idrak etmekten uzak bir yaklaşım, insanı tüketmeye ve son tahlilde de ne yazık ki tükenmeye mahkûm etmektedir.

Hırs ve tamahkârlıkla cimriliğe, savurganlık ve dikkatsizlikle israfa mahkûm olmak ciddi bir ahlaki yozlaşmanın tezahürü ve neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla lüks alışkanlıkların zaruret olarak algılanarak ihtiyaç ölçüsünün kaybolmasına, arzularının esiri olan insanın, hayatı israf ve tüketim çılgınlığına çevirmesine karşı ciddi bir tüketim ahlakına, nimet ve sorumluluk bilincine, şükür, kanaat ve paylaşma gibi değerlerin ihyasına ihtiyacın olduğu aşîkârdır. Söz konusu ahlakın geliştirilmesi, israf ve onun sebep olduğu bütün olumsuzlukları ortadan kaldıracak biricik çözümdür. Netice olarak, Allah'ın verdiği her nimetin bir gün hesabının sorulacağına bilinci içinde, nimetler karşısında şımarıp lükse dalmadan ve duyarsızca israfa girmeden her konuda iktisadı merkeze alarak infak ahlakını kuşanmak bizlerin şiarı olmalıdır.

Bu noktadan hareketle ifade edelim ki, nurlu gölgesi üzerimize düşmeye başlayan mübarek ramazan ayı, israf ve savurganlıktan uzak, infak ve paylaşmaya dayalı mutedil bir hayatı merkeze almak, derinlikli ve kapsamlı bir muhasebe ile hatalardan kurtulmak için eşsiz bir fırsattır. Bu itibarla rahmet, mağfiret ve kurtuluş iklimi ramazan ayının bütün müminler ve insanlık için her türlü israftan uzak, bilinç ve şükür ile daha güzel bir hayatın ve dünyanın inşasına vesile olmasını Cenab-ı Allah'tan niyaz ediyorum.

Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM | Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

HAYATI İSRAF ETMEK

Nimetleri israf eden insan

Gelişen dünya imkânlarına paralel olarak fakirliğin ve zenginliğin ölçüsü değişti. Günümüzdeki fakir bir insanın bundan birkaç asır öncesinin zengininin daha iyi bir yaşam standardına sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte her şey kendi zamanıyla ölçüleceği için bugün fakirlikten ne anlaşılıyorsa onun karşılığı odur. Yoksa birkaç asır öncesinin göstergeleri günümüz için geçerli değildir. Ancak bazı değerler vardır ki, bunların değişmesi söz konusu olamaz. Bunlar temel sabitelerdir. Nimetlerin israfı da bunlardandır. Komşusu açken tok yatılamayacağını öğretmiş olan dinimiz (Buhari, el-Edebü'l-Mufred, 112.) yemek hususundaki savurganlığı şiddetle yasaklamıştır. “Yiyin, için ama israf etmeyin. Çünkü o, israf edenleri sevmez.” (A'raf, 7/31.), “İsraf ederek saçıp-savurma çünkü saçıp-savuranlar şeytanın kardeşleri olmuşlardır; şeytan ise Rabbine karşı nankördür.” (İsra, 17/26-27.) buyuran yaratıcımız, velayetini üstlendiğimiz yetimlerin mallarını harcama hususunda da bizleri uyarıp har vurup harman savurmamamızı emreder. (Nisa, 4/6.)

Bugün insanlığın en çok mustarip olduğu hususlardan birinin gıda israfı olduğu izahtan varestedir. Çöpe giden milyonlarca ekmek, boşa akıtılan sular ve bilinçsizce heder edilen millî servetler tamamen bu vurdumduymazlığın eseridir. Bu noktada ahiret bilincinin ne kadar önemli olduğu kendisini göstermektedir. Yaptığı her iyiliğin karşılığını bulacağını, her yanlış işin de hesabını vereceğini bilen şuurlu mümin, hayatına öyle güzel çekidüzen verir ki, israf kelimesi onun yaşamında kendisine yer bulamaz.

Çünkü o hem kendisini hem ülkesini hem de dünyayı her şeyden önemlisi de ahireti düşünmektedir. Bizim sofradaki ekmek kırıntılarını parmak ucumuzla toplayıp yememiz işte bundandır.

Yaşadığı hayatın değerini idrak eden insana düşen görev, geride bıraktığı hayatında işlemiş oldu-

Bugün insanlığın en çok mustarip olduğu hususlardan birinin gıda israfı olduğu izahtan varestedir. Çöpe giden milyonlarca ekmek, boşa akıtılan sular ve bilinçsizce heder edilen millî servetler tamamen bu vurdumduymazlığın eseridir. Bu noktada ahiret bilincinin ne kadar önemli olduğu kendisini göstermektedir.

ğu günahlara bir an önce tövbe etmesi, yanlışlarını düzeltmeye koyulmasıdır. Bundan sonrasında da hayatının hiçbir değerini çarçur etmemesidir. Nitekim bizleri irşat eden büyük sahabe Abdullah bin Mesud şöyle demiştir: “Üzerine güneşin battığı, ömrümün eksildiği, ancak amelimin artmadığı bir güne duyduğum pişmanlık kadar başka bir şeye pişmanlık duymadım.” (Beyhaki, Kitabü'z-Zühd, s. 52.) Allah'ın güzel kullarından Şümayt

bin Aclan da aynı hususa vurgu yaparak şunu demiştir: “Mümin nefesine şöyle demelidir; Ömür üç gündür: Dün içindekilerle beraber geçip gitti. Yarın ise sadece bir emeldir. Belki de ona yetişemeyeceksin. Eğer yarına çıkacaksan, yarın zaten kendi rızıkıyla birlikte gelecektir. Ancak yarının önünde (değerlendirilmesi gereken) bir gündüz, bir de gece bulunmaktadır ve pek çok nefis bu ikisinde ölüp gitmiştir. Belki sen de aynı akıbete uğrayacaksın. Yaşanılan günü düşünmek yeter.” (Beyhaki, Kitabü'z-Zühd, s. 56.)

Ömrün israfı

İlkokul çağlarındayken yaşlı amcalar evimize geldiğinde divanın bir köşesinde yere büzülür, can kulağıyla konuşmalarını dinlerdim. Beni saran muhabbetleri esnasında zamanın ne çabuk geçip gittiğinden ve yaşadıkları hayattan bir şey anlamadıklarından şikâyet ederlerdi. Bu tür sohbetler her zaman olurdu. Çocukluk işte, onların dediklerine bir anlam veremezdim. İçimden “Yaşadığın şeyi nasıl anlamıyorsun, onu sen yaşadın.” derdim. Sonra aradan yıllar geçti. Elli iki yılı çoktan geride bıraktım. Bakıyorum da şimdi aynı konuşmaları ben yapmaya başlamışım. Hakikaten bu elli iki yıl nasıl geçti? İnanın hiçbir şey anlamadım. Sanki bir rüya, hayal gibi. Şimdilerde benim hissettiğim bu garipliği yaşı daha fazla olan büyüklerimiz çok daha derinden hissetmektedirler.

İnsan ister istemez kendisine soruyor: Bu kadar yıldan elimde ne kaldı? Zaman olarak hiçbir şey kalmadı; hepsi tükenip gitti. Geri kalan ömrümüzün de böyle olacağı belli. Bu durumda önemli olan nedir sorusunu sormak gerekiyor.

Hepimiz seferdeyiz

Zaman zaman şu soruları zihnimize doluşturmamız gerekiyor: Bir zamanlar sarıldığım annem nerede, elini başıma koymasını şu anda bile hissettiğim babam nerede? Beraber oturup muhabbet ettiğim kıymetli arkadaşlarım nerede? Hepsi birer birer geçip gittiler. Peki, geriye kimse kalacak mı? Hayır. Herkes kendisine takdir edilen ömrü yaşadıkten sonra yola koyulacak. Dolayısıyla hayvan olsun ağaç olsun, her ne olursa olsun, tüm canlılar, ne kadar yaşarlarsa yaşasınlar, nihayetinde ömürleri sonlanacak. Bu kadar fani içerisinde insana ayrıcalık tanınacak değil elbette. O da diğerleri gibi ömrünü tamamlayarak ahiret yoluna revan olacak. Eskiden böyle olduğu gibi bugün de böyle, yarın da aynı olacak.

Hesabını bilen insan ne yapar?

Sonunun mezarlık olduğu belli olan kısa süreli bir hayatı yaşarken ne yapmak gerekir? Elbette sonraki ebedî hayata hazırlık yapmak icap eder. Akıllı insanın yapacağı budur. Ancak hepimizin gördüğü bu yalın gerçeğe rağmen gereğini yapma hususunda yeterli hassasiyeti gösteriyor muyuz? Ne üzücüdür ki, bu soruya vereceğimiz cevap hiç de memnun edici değildir.

Rabbimizin hikmetinin yüceliği

Allah Teala bizleri sorumlu tuttuğu görevleri hep zamanlarıyla belirlemiştir. Mesela namazımızla ilgili olarak Kur'an'da şöyle geçer: "Namaz, müminler üzerine, vakitleri belirli bir farzdır." (Nisa, 4/103.) Allah Rasulü de buna vurgu yapmış ve şöyle ferman etmişlerdir: "Allah Teala'nın en sevdiği amel vaktinde kılınan namazdır." (Buhari, 137.) Aynı durum oruç, zekât, kurban, hac, fıtır sadakası, teyemmüm, mestler

üzerine mesh gibi ibadetlerimiz için de geçerlidir.

Vakit bir nimettir

Gece ve gündüz nimetini bize verdiği nimetler arasında zikreden Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: "Gökleri ve yeri yaratan, yukarıdan indirdiği su ile size rızık olarak ürünler yetiştiren, emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri, nehirleri, belli yörüngelerinde yürüyen ay ve güneşi, geceyle gündüzü sizin buyruğunuza veren Allah'tır. Kendisinden isteyebileceğiniz her şeyi size vermiştir. Eğer Allah'ın bunca nimetini teker teker saymaya kalkarsanız bitiremezsiniz. Gerçekten insan çok zalim ve çok nankördür." (İbrahim, 14/32-34.) Başka ayetlerde de gece ve gündüze vurgu yapılarak insanın zaman mefhumuna dikkat etmesi beklenmektedir.

Zamana yemin

Rabbimiz yüce kitabında zamana da yemin etmekte ve elimizdeki en büyük nimetin değerini idrak etmemizi istemektedir: "Kuşluk vaktine and olsun. Sükûna erdiği zaman geceye and olsun. (Ey Rasulüm!) Rabbin seni terk etmedi, dânilmadı da." (Duha, 93/1-3.)

Yine şöyle buyurmaktadır:

"Andolsun zamanaki insan gerçekten ziyan içindedir. Ancak iman edip de salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka." (Asr, 103/1-3.)

Hz. Peygamber (s.a.s.) insanı iyi tahlil ediyor

Her şey çok net olarak önümüzde olmasına rağmen insanoğlu geçip giden hayatına bakarak ibret almı, zaman israfından vazgeçer mi

diye soracak olursak bu sorunun cevabı genelde memnun edici değildir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) buna işaret ederek şöyle buyurmaktadır: "İki nimet vardır. İnsanların çoğu bunları değerlendirmede aldanmıştır: Sıhhat ve boş vakit." (Buhari, 6412.) Bu ifade bizlere göstermektedir ki, zaman büyük bir lütuftur, önemli bir ikramdır. Ancak zamanın kıymetini bilip bundan tam anlamıyla istifade etmeyi becerebilenler azdır.

Sonrası hüsrân

Rabbimiz, ömürlerini zayı eden, nefislerini bu uğurda çürüten, kendilerine uzun bir hayat verilmesine rağmen küfürden imana dönmeyenlere ahirette ne diyeceğini haber vermekte, onları uyarmaktadır:

"Size, düşünecek kimsenin düşüneceği kadar ömür vermedik mi? Hem size peygamber de geldi. O hâlde azabı tadınız, zalimlerin yardımcısı olmaz." (Fâtır, 35/37.) Hz. Peygamber (s.a.s.) de bir hadislerinde, kendisine yeterli ömür verilen bir insanın ahirette mazereti olmayacağını haber vererek şöyle buyurmaktadır: "Allah kendisine altmış yıl ömür verdiği insanın ömrünü kaldırmıştır." (Müsned, 8262.)

Asrımızın zaman müsrifi insanı

Günümüz insanı vaktinin önemli bir bölümünü malayani ile heba ediyor. Televizyon, gazete, internet onun zamanının önemli bir kısmını alıp götürüyor. Zikrettiğimiz fuzuliyata saatlerini cömertçe harcayan insan sıra kulluğa geldiği zaman tembelleşmekte ve ibadetlerini televizyona göre ayarlamaktadır. Hatta namazının hızı televizyonda güzel bir program olup olmamasına göre değişmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şu hadisi aklı olan herkese ders olarak yeter: "Kıyamet günü, dört şeyden sual edilmedikçe

kulun ayakları (Rabbini huzurundan) ayrılmaz: Ömrünü nerede harcadığından, ne amelde bulunduğundan, malını nereden kazandığından ve nereye harcadığından, vücudunu nerede çürüttüğünden.” (Tirmizi, 2419.)

Çocukların hakkı olan zamanı israf eden insan

Meşgul edecek seçeneklerin çoğalması yanında, dünyalık yığılma açgözlülüğü sonucunda, günümüz insanının en çok ihmal ettiği hususlardan birisi de çocuklardır. Nitekim pek çok kişinin, yılların çarçabuk geçip gittiğini ve çocuklarının nasıl büyüdüğünü fark edemediklerini söylemesine çok şahit olmuşuzdur. Daha iyi bir gelecek hırsı ve başka şeylerle harcanan zaman, insanın çoğu kez çocuklarını ihmal etmesine sebebiyet verebilmektedir. Sonradan dile getirilen pişmanlığın elbette bir faydası olmamaktadır. Bu arada çocuklar mağdur olmaktadır. Olması gerektiği gibi ebeveyn şefkat ve ilgisinden mahrum olarak yetişmekte ve dünyanın pek çok olumsuzluğuna maruz kalmaktadırlar. Kurulamayan sağlıklı ilişkinin en kötü sonuçları anne babanın yaşlılık dönemlerinde görülmekte, aranan şefkat ve ilgi çocuklardan bir türlü görülememektedir. Çünkü zamanında ekimi yapılmayan ürünün hasadını beklemek beyhude olmaktadır.

Eşinin vaktini çalan insan

İnsanların günümüzde en çok ihmal ettikleri, beraber geçirebilecekleri zamanları heba ettiklerinin başında eşleri gelir. Evliliğin rutine doğru evrilmeye başlaması ve zamanın da ilerlemesiyle birlikte “yuva” hayatın olağan bir parçası hâline gelir ve eski heyecan büyük oranda kaybolur. Bu sefer, zamanı başkalarıyla ve değişik ortamlarda

geçirme alışkanlığı devreye girer. Bunun sonuçları bazen yuvanın dağılmasıyla sonuçlanır. Bu süreçlerde aile içi krizleri iyi yönetemeyen eşlerin birbirlerinden kopmaları çok daha hızlı olur. Lakin bir şey var ki, yuvalarını ihtiyarlık dönemine kadar taşıyabilenler de evliliğin keyfini neden çıkaramadıkları noktasında çok hayıflanırlar. İsrif edilen hayata duyulan pişmanlık birbirlerine daha fazla kenetlenmelerine

Daha iyi bir gelecek hırsı ve başka şeylerle harcanan zaman, insanın çoğu kez çocuklarını ihmal etmesine sebebiyet verebilmektedir. Sonradan dile getirilen pişmanlığın elbette bir faydası olmamaktadır. Bu arada çocuklar mağdur olmaktadır. Olması gerektiği gibi ebeveyn şefkat ve ilgisinden mahrum olarak yetişmekte ve dünyanın pek çok olumsuzluğuna maruz kalmaktadırlar.

neden olur. Esasında bu çok güzel bir durumdur. Hayatlarının sonlarını bir arada yaşama azmiyle geçirirler. İçlerinden biri vefat ettiğinde tek başına kalacak olanı nelerin beklediğini ve özellikle de yalnızlık korkusunun ürpertisini her ikisi de hissederek ve eşlerine müthiş değer verirler. Bu yüzdendir ki, karı kocanın hayatlarının en mutlu dönemlerinden birisi de yaşlılıklarıdır. Keşke kıymet bilerek yuvanın ilk

dönemini de böyle geçirebilselerdi, müsriflik yapmasalardı...

İmkânlarını israf eden kul

İnsanın elindeki olanakları savurmadan iyi bir hayat sürmeye çalışmasından daha doğal bir durum yoktur. Hayat sürdüğü bu dünyada yaşamını rahat ve kimseye muhtaç olmadan devam ettirmesi ondan beklenendir. Bununla birlikte artan imkânlarla paralel olarak, nâsılsa gerisi var diyerek savurganlık içerisine girmek maddiyatın israfıdır. Hz. Peygamber’in Bedir Savaşı öncesindeki tavsiyesi bu açıdan bizim için önemlidir. Nitekim o savaş başlamadan önce öyle bir mevki seçti ki, düşman savaş için ilerlerken güneş gözlerini alacaktı. Büyük bir titizlikle gruplara ve sıralara ayırdığı ordusuna şu talimatı verdi: "Hatlarınızı bırakıp ayrılmayacaksınız. Ben emir vermedikçe savaşa başlamayacaksınız. Düşman atış mesafesine girmeden oklarınızı israf etmeyin. Atış menziline girdiklerinde atış yapacaksınız. Düşman yaklaşınca elinizle taş atmaya başlayacaksınız. İyice yaklaştıklarında da mızrak ve kargılarınızı kullanacaksınız. Kılıçları ise en son düşmanla göğüs göğüse geldiğinizde kullanın." Müslümanlar çevrelerine o günün el bombaları sayılabilecek taşlar toplamışlardı. Sayıca fazla olan düşman hücumu giriştiğinde, üslerinden ayrılacakları için isteseler bile yanlarında bir veya iki taştan fazlasını taşıyamayacaklardı.

Bahtiyar insan, yaratılış gayesine uygun yaşayan; ömrü, zamanı, nimetleri, imkânları israf etmeyen, ölçülü, dengeli ve yerinde kullanan insandır. Ramazan ayının bu konudaki bilincimizin tazelenmesine, nimetlerin kadrini bilmeye ve sahibini hiç hatırdan çıkarmadan varlık imtihanını kazanmamıza vesile olması temennisiyle... ■

RAMAZAN AYININ BİREYSEL VE TOPLUMSAL HAYATIMIZA MADDİ VE MANEVİ YANSIMALARI

Burhan İŞLİYEN | Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Tüm zamanlarda yapılan dua ve ibadetler, samimiyet ve ihlasımız nispetinde Hak katında

makbul olmakla beraber, mübarek gün ve gecelerde, ramazan ayında yapılan taat ve ibadetler, dua ve yakarışlar daha faziletli, üstün ve

bereketlidir. Kullukta karar kılanlar için ekme, sulama ve hasat mevsimi mesabesinde olan ve üç ayların üçüncüsü olan ramazan; kullukta-

ki eksikliklerimizi tedavi için ihsan kılınan hususi bir mevsim, bereketli bir mana iklimi ve manevi bir tedavi merkezidir.

İlahî ikramları beklemenin ve bu ikramlara kavuşmanın gerçekleştiği bir mübarek aydır ve kabulünün canlı şahitleri olduğumuz duamızdır bizim ramazan!

Kur'an-ı Kerim'in inzal buyurulduğu, bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi'nin içerisinde gizlendiği ramazan ayı, büyük bir rahmet ve bereketle senede bir defa geliyor. Cenab-ı Hak, kulluk görevlerinin ifasında ilgiyi, bereketi, sevabı ve heyecanı artırmak için zaman zaman böyle teşvik edici ve manevi kazanç yönünden cazip hâle getirci amel ve nimetler ikram etmiş kullarına...

Bu ayda yapılan ibadet ve taatler, müminleri manevi kirlere temizler, felah bulmalarına vesile olur. Büsbütün bir samimiyet ruhunu kuşanan müminlerin fikirleri daha bir aydınlanır, berrak bir havaya bürünür. Allah'ın rızasına mazhar olmak için gayret eden müminler hayır ve hasenatta birbirleriyle yarışır. Böylelikle her tarafta âdeti bir bayram havası meydana gelir.

Oruç ise ruhun gıdasıdır. Bu ayda namaz ve oruçla, Allah'ı zikrederek ve çeşitli ikramlarla ruhlarını kuvvetlendiren kişiler şüphe yok ki meleklerle eş bir makama yükselirler. Oruç şehveti kırar, nefsi dizginler ve mağlup eder. İnsanı istenmeyen hayallerden uzak tutar, serkeşlikten meneder. Süfli arzuların ne olduğunu gösterir. Hayatın lezzetini tattırır; kalbin,

Allah'a olan ihtiyacını insana hatırlatır.

Gündüzün oruçlu olduğundan hiçbir şeye el uzatamayan bir insan; "Kuşkusuz bu nimetler benim mülküm değil, onlar, çok şefkatli ve merhametli Rabbimin malıdır ve nimetidir. Ben bunları harcama

Kulluğumuz, yalnız kandillere, bayramlara, cuma günlerine münhasır kalmamalı, gönüllerdeki muhabbet nurlarıyla her mümin daimi bir kandil olmalıdır. Unutulmasın ki; lezzetleriyle, kıymetleriyle yaşanmayan iman hayatının harmanı yoktur. Bu cennet mevsimin hakkını verelim. Hâlis niyetlerle özlü bir Kur'ani hayata yönelelim.

hususunda hür değilim." diyerek nimetin kadrini bilir ve onun manevi şükürünü eda eder.

Minarelerden yükselen ilahî sedalar, ezan sesleri; "Sen bize Hak'tan gelen ilahî bir fermansın ey ezan-ı Muhammedi!" hakikatini müminlerin kalplerine sevinçle doldurur.

Ramazanda gaflet hayatı yaşayan birçok günahkâr dahi işlediği cür-

mün farkına varır, insaf ve merhamete bürünür. İşlenen suçların ve cinayetlerin oranında düşme olur. Nice günahkâr kullar tövbe ederek günahlarından vazgeçer. Namaz ve niyazlarına döner, ilahî dergâha yönelir, huşu ile secdeye kapanırlar.

Oruç, toplumsal hayat içinde de çok önemli bir yer tutar. Mesela, zengin bir insan, aç kalmakla fakirin hâlini daha iyi anlar. Onlara şefkat eder, yardım elini uzatır. Böylece zengin ile fakir arasında tam bir kardeşlik, muhabbet ve hürmet tesis olunur. Toplumsal hayat, bir sükûn ve istikrar içinde cereyan eder, sürekli bir ahenk kazanır.

Sevgili Peygamberimizin: "Bu ayda şeytanlar zincire vurulur.", "Oruç, her türlü kötülüğe kalkandır." (Buhari, Savm 9; Müslim, Sıyam 30.) ifadeleri insanlardaki güven duygusunu daima canlı tutar, cemiyette huzur ortamı oluşturur. Toplumdan; yokluk çekme ve aç kalma endişesi kalkar, ümitler parlar, gönüller yeşerir ve diller zikre yönelir. Toplumda insanlar birbirlerine sevgi ile bakar ve saygı ile muamele eder hâle gelir. Oruçla nefsini disipline eden ve kontrol altına alan bir kimse, komşusu aç iken evinde tok olarak yatamaz. İşte bu durum bize; ramazan ayının bireysel ve toplumsal hayatımıza maddi ve manevi yansımaları şeklinde tezahür eder.

Fecr vakti imsakın keşişiyle başlayan ve akşam ezanının vaktiyle sona eren oruç; sonunda her türden oyun ve eğlencenin, zevk ü sefanın icra edildiği bir gaflet hâline dönüşmemeli. Çünkü bu tarzda bir hareket, orucun bütün mana ve

hikmetlerini yok eder, maksadını bozar. Şiir üstadı Merhum Necip Fazıl'ın ifadesiyle;

"Karagöz seyri değil, gözyaşı dökme ayı;
Bilinmezi bilirler, bilseler ağlama-
yı!.."

Peygamberimiz (s.a.s.): "Oruç, oruçlu ile dünya hırsları arasına çekilen bir perdedir. Bu perde oruçluya kötülük yüzünü göstermez. Onun gönlünü fena sarsıntılardan korur." (Buhari, Savm 2, 9, Libas 78.) buyurmuştur. Şu hâlde, hakiki bir oruçlu, elini, dilini ve diğer bütün azalarını günahlardan korur. Kendisiyle uğraşanlara aynı muamele ile karşılık vererek seviyesine inmez, "Ben oruçluyum." der, geçer.

Oruç tutan kişi, kötü huylardan zamanla temizlenir, hak ve hakikati görmeye mani olan perdeler önünden kalkar. Kulluk çitasını hızla yükseltmeye başlar, hem kendisi için hem de beşeriyet için en hayırlı bir uzuv olmaya aday bir kul olur.

Oruç tutan müminde fazilet hisleri ve onu hakiki mabut olan Allah'a bağlayan kulluk unsurları ortaya çıkmaya başlar. İşte, orucun, ruh ve gönüller üzerindeki temizleyici tesiri budur. Oruçlu bir kimse, hakkı hak, batılı batıl olarak görmeye başlar. Hayır-şerri birbirinden ayırır. Mukaddes lütufların yolları oruçla açılır ve temizlenir.

Oruçlunun Allah Teala yanında şerefi çok büyüktür. Peygamberimiz (s.a.s.) Rabbimizin yüce ismine yemin ederek şöyle buyuruyor: "Oruçlunun ağız kokusu, Allah Teala nazarında misk kokusundan daha sevimlidir." (Buhari, Savm 9; Müslim, Sıyam 163.)

"Oruçlunun iki sevinci vardır: biri iftar vakti orucunu açtığında, diğeri de Rabbine kavuştuğu andaki sevinci." (Buhari, Savm 9; Müslim, Sıyam 163.) diye buyuran Hz. Peygamber'in (s.a.s.) müjdesinin bugün bizler için hele ki obezite ile mücadele eden, yediği içtiği her şeyden bir miktar hormon nasiple-nen ve sağlığı olabildiğince tehdit ve tehlike altında bulunan bu zamanın insanların bu sevinci üçe çıkarmaları gereğine inananlardanım. Zira midesine tutturduğu oruçla da akşama kadar sükûnet bulan mide yanmaları, gaz, gastrit, reflü ve benzeri şikâyetlerin gün boyu azalmasıyla da oruç fiziksel bir fayda temin etmiş olur ki bu da azımsanmayacak nispette büyük bir kazanımdır.

"Müslüman erkekler ve kadınlara, mümin erkekler ve kadınlara, ita-atkâr erkeklerle kadınlara, doğru erkekler ve doğru kadınlara, sabreden erkekler ve kadınlara, huşu duyan erkeklerle kadınlara, sadaka veren erkelerle kadınlara, oruç tutan erkeklerle kadınlara, ırzlarını koruyan erkeklerle kadınlara, Allah'ı çok anan erkelerle kadınlara Allah, bir mağfiret ve bir büyük mükâfat hazırlamıştır." (Ahzab, 33/35.)

Kulluğumuz, yalnız kandillere, bayramlara, cuma günlerine münhasır kalmamalı, gönüllerdeki muhabbet nurlarıyla her mümin daimi bir kandil olmalıdır. Unutulmasın ki; lezzetleriyle, kıymetleriyle yaşanmayan iman hayatının harmanı yoktur. Bu cennet mevsimin hakkını verelim. Halis niyetlerle özlü bir Kur'ani hayata yönelelim. Yoksulları, yetimleri, dulları, hastaları, çocukları gözetelim. Çorak ömür günlerini "amel-i

salih"lerle taze ve solmaz ebediyet bahçelerine çevirelim. Gaflet ve günah rüzgârlarıyla saadet mahsullerini kurutmamalıyım. Toprak üstü saltanatına kapılıp toprak altı boşluğuna düşmeyelim. Ahiret yoksunu olmayalım. Bilelim ki; iz-zet, şeref ve saadet Allah yolunda; zillet, musibet, nedamet şeytanın boyunduruğu altındadır.

Hayır ve hizmet yarışında öncü bir örneklik ortaya koyan Türkiye Diyanet Vakfımızın yanı sıra bazı hayır ve eğitim kurumları yurt içinde ve yurt dışında ramazan ayının insani ve vicdani cephesini çok güzel

Vakit her zaman iyilik vakti olsun, iyiliklerimiz insanlığa rahmet ve merhamet barınağı olsun. Kutlu ramazan, fert ve toplum planında en güzel kazançları sağlamamıza vesile olsun. Barış ve iyilik yolunun yolcularına selam olsun...

bir şekilde ortaya koymaktadır. Kısa kısa da olsa bereket kervanlarıyla Müslüman coğrafyasındaki gönüldeşlarımız, yaşadığı ülkelerden ve fakir Müslümanların yoğun bulundukları bölgelerden bize sevinçli hâller yaşattılar, haberler getirdiler. Fakir aileler, öğrenciler, yatalak hastalar ve sakatlar sevindirildi. Ramazan sevincinin onlara da ulaşması

sağlandı. Temennimiz odur ki, bu yardım ve iyilik kervanları ramazandan sonra da devam eder.

Artık, modern dünyanın tüketim çılgınlığına ve hazlarının ardındaki sapkınlığına karşı, çağımızın havarileri, ensarları, sahabeleri... Hülâsa; Rabbani yolun yolcuları bizler olmak ve yola koyulmak durumundayız. İyiliği, erdemi, onuru,

merhameti, masumiyeti, insaniyeti, muhabbeti, ülfeti, adaleti, ahlağı, kardeşliği, mertliği, dürüstlüğü, cömertliği biz taşımalı, insaniyet mektebini biz kurmalıyız. Rabbimizden niyazımız odur ki, hayatı ramazan olanın ahireti de bayram olsun.

Vakit her zaman iyilik vakti olsun, iyiliklerimiz insanlığa rahmet ve merhamet barınağı olsun. Kutlu ramazan, fert ve toplum planında en güzel kazançları sağlamamıza vesile olsun. Barış ve iyilik yolunun yolcularına selam olsun... ■

SAHİP OLURKEN YİTİRDİKLERİMİZ

Modern Zamanda İsrâf ve Tüketim Kültürü

Prof. Dr. Ali AYTEN | Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Trafiği durduran ne olabilir? Kaza yoksa kavga mı var sürücüler arasında? Zihnimde bu sorularla olay mekânına yaklaşınca, orta yaşlarda birisinin yere eğilip bir şeyler topladığını görüyorum. Adam yerden aldıklarını öpüyor ve

özenle kaldırımın en kenarına bırakıyordu. Yola saçılmış üç beş parça ekmeği topladıktan sonra zafer kazanmış kumandan edasıyla hızla arabasına yöneldi. Binmeden önce de arkadaki sürücülere teşekkür mahiyetinde el ederek, kimi hayran kimi şaşkın bakışlar ve korna sesleri

eşliğinde gaza basıp yoluna devam etti. Pek çoğumuz bu örnekte anlatıldığı üzere ekmeğe hürmet göstermiş ya da gösterildiğine şahit olmuşuzdur. Özellikle bir nesil için ekmek, yoksunluğu çekilen temel gıda maddesi olarak bir nevi kutsallık atfedilmiş ve israf edilmemesine

özen gösterilmiş temel besin maddesi olmuştur. Ekmeğe gösterilen bu saygı ve ekmeği israf etmeme tutumu, toplumumuzda israf konusunda bireylerin en temel bilişsel şemalarından birini oluşturur. Bir yönüyle kültürel kodlarımıza toplumsal şuuruza kazınmıştır. Belki ekmekten hemen sonra israf edilmemeye özen gösterilen diğer temel madde sudur. Yani toplumumuzda bireyler israf etmemeyi öncelikli olarak ekme ve su gibi temel gıda maddeleri üzerinden öğrenirler. Ailelerde de bu eğitim verilerek bilinç, nesilden nesile aktarılmaya çalışılır.

İsraf etmeme konusunda ekmeğe ve suya gösterilen bu hassasiyet ne yazık ki pek çok diğer temel gıda maddesine gösterilmez. Ekmeğe yüklediğimiz kutsallık onu çöp kutusuna atmamızı zorlaştırırken gereğinden fazla alınan/pişirilen yemekler rahatlıkla çöpe dökülür. Çünkü bu konuda israfın olmaması için şemamızı geliştirmemiz yiye-bileceğimiz kadar yemek almayı ya da hazırlamayı öğrenmemiz ve karınımız açken de israf etmemeyi, arzularımızı kontrol etmeyi akıl edebilmemiz gerekebilir. Bu ise henüz ekmeğin ve suyun israf edilmemesi kadar kültürel kodlara kazınmış bir şema hâline dönüşmemiştir. Sadece gıdada değil elektrik, elektronik alet, giyim kuşam malzemeleri, zaman, ilaç vb. ürünlere karşı da ekmeğe ve suya karşı gösterdiğimiz hassasiyet yok. Bu problem temelde var olan şemanın değiştirilmesi, geliştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesi gibi bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Çünkü modern zamanda tüketim kültürüyle birlikte israf edilenler listemize dâhil ettiğimiz teknolojik aletler, sağlık malzemeleri, zaman ve enva-i çeşit giysilerin israf edilmemesine dair zihnimizde bir şema yoktur.

Olsa bile bunun etkisi ekmeğin israfından kaçınmada olduğu kadar güçlü değildir. Bu şemanın hızlı bir şekilde geliştirilmesi de bilginlenme, farkındalık ve bilinçlenme gerektirir. Maalesef günümüzde bu bilinçlenmenin kazanılması için gerekli süreden daha hızlı gelişen bir teknolojik gelişme ve sürekli teşvik edilen güçlü bir tüketim kültürü söz konusudur. Reklamların teşvik ettiği marka tutkusunun, satın alma davranışlarındaki irrasyonelliğin körüklediği ve modern zamanda bir maneviyatçı arayışa dönüşen bu tüketim çılgınlığından yazının ilerleyen satırlarında tekrar bahsedeceğimiz ancak şimdi israf konusunun sayısal göstergelerine bir bakalım.

Türkiye’de ve Batı ülkelerinde yapılan istatistiksel çalışmalara bakıldığında, israfın boyutları somut olarak daha iyi anlaşılabilir. Mesela Nazik ve diğerleri (Türkiye İsraf Raporu, T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2017.) tarafından hazırlanan Türkiye İsraf Raporu’nda zikredilen verilere göre dünyada gıda üretiminin tahminen üçte biri, yaklaşık bir trilyon dolara karşılık gelen gıda israf edilmektedir. Tahmin edileceği üzere, tüketim kültürünün zaman zaman ‘çılgınlık ve bağımlılık’ boyutuna ulaştığı gelişmiş ülkeler israfta ilk sıralarda yer almaktadır. Özellikle gıda israfında taşımacılık, depolama, bilinçsiz üretim vb. gibi nedenler ön plana çıkmaktadır. Ancak yine verilere göre israfın yaklaşık %40’ı hanelerde yapılmaktadır. Yani israfın önemli bir kısmı bireysel tüketim alışkanlıklarıyla ilgilidir. Türkiye’de ise Nazik ve diğerlerinin 26 ilde 1650 kişilik bir örneklem grubunda yaptıkları araştırmaya göre insanlar, israfı “gereksiz ve aşırı tüketim, tasarruf yapmamak, çöpe atıp ziyan etmek ve ihtiyaç fazlasını almak” olarak

tanımlamıştır. Araştırmaya katılımcıların yaklaşık %8’i ekmeği israf ettiğini belirtmiştir. Bilinçli ve sürdürülebilir tüketimde, ihtiyacı kadarını alma, katılımcıların çoğunluğuna göre ekmeğin israfından kaçmanın en önemli yoludur. Tabagında kalan yemeği çöpe atma durumu ise %20’dir. “Çok ihtiyacım olmadığı hâlde çok beğendiğim kıyafet ya da ayakkabı görürsem alırım.” diyenlerin oranı yaklaşık %63’tür. Bu veri israfın satın alma davranışlarıyla da ilgili olduğunu, bilinçli bir satın alma alışkanlığının da tasarrufta önemli olduğunu göstermektedir. İnsanlar her ne kadar alışveriş, tüketim ve tasarruf konularında bilinçli olduklarını iddia etseler de israf rakamları bilinçlenmenin ifade edildiği düzeyde olmadığını göstermiştir.

Ekmeğin ve suyun israf edilmemesine gösterilen hassasiyetin diğer israf alanlarına genişletilememesi, meselenin sadece bir boyutunu oluşturur. Aslında günümüzde israf konusunun küresel bir sorun olarak tartışılması, insan tabiatının giderek artan hırs, sahip olma ve tüketme yöneliminin sonucu olarak değerlendirilebilir. Pek çok sosyal bilimci bu gidişata aslında yıllar önce işaret etmiştir. Mesela onlardan birisi olan Erich Fromm (To Have or To Be, 1978.) eserlerinde, modern zamanda bireyler arasında elde etmeyi ve “sahip olma” yöneliminin giderek artmakta olduğunu savunur. Fromm, o zamanların Batı toplumlarını gözlemleyerek, bu fikrini beyan eder ve uyarılarda bulunur. Ancak küreselleşmeyle birlikte günümüzde bu sorun başta gelişmekte olan ülkelerin ve genel olarak tüm dünyanın sorunu hâline gelmiştir. Ona göre bireyler daha çok bir şeyleri elde etmeye ve iletişim kurdukları kimseleri kontrol etmeye yönelmektedir. Sevgi

ve inancı da bu eğilimlerinin bir parçası hâline getirmeye çalışırlar. Mal, mülk, para, bilgi, şöhret, popülerlik sahip olma yönelimli bireylerin bir yönüyle kendini gerçekleştirdikleri alandır. Sahip olma yöneliminde sevmek tahakküm etmektir, kendine mal etmektir. ‘Ya benimsin ya kara toprağın’ ifadesinde sahip olmacı sevgi en güzel şekilde anlamını bulur. Çıkarlarını desteklemeyen benim hizmetimde olmayan, bana külfet getiren bir inanç faydalı değildir anlayışı da aynı yaklaşımın inançtaki yansımasıdır. Mutluluk, paylaşmak, ötekiyle hemhâl olmak ve onun dertlerine ortak olmak değil daha fazla şeye sahip olmaktır. Bu yönelimin en temel sonucu hırs, tamah ve tüketimdir. Fromm’un sahip olmak yöneliminin karşıtı olarak gördüğü ‘olmak yönelimi’nde ise birey sahip olunacak mal, makam, şan, şöhret, bilgi vb. her şeyin geçiciliğinin farkındadır. Bu bilince haiz birey, kendini geliştirmeye, olgunlaşmaya,

erdemleri yaşamaya ve yaşatmaya daha fazla vakit harcar.

Sahip olma yönelimi en çok da tüketim kültürüyle kendini açığa vurur. Fromm’a göre modern zamanın bireyi kendini “sahip olduğum ve tükettiğim şeyim” cümlesiyle en iyi şekilde anlatır, bu eğilim tüketim çılgınlığı ve israfla kendini gösterir. Ona göre modern toplumlarda artan tüketim çılgınlığı ve israfın temel nedeni, insanın hırsıyla güçlendirilmiş sahip olma yönelimidir. Bu yönelimdeki bireyler için daha çok şeye sahip olmak, tüketmek ve israf etmek âdeta bir var olma biçimidir. Hatta var olmanın ve görünür olmanın en etkin yoludur. Günümüz toplumlarının ruh hâlini ele alan Fromm (Özgürlük ve Kaçış (Çev. S. Budak, Öteki Yay., 1997 İstanbul.) özgürlüğü de sahip olma yönelimi çerçevesinde ele almaktadır. Ona göre günümüz insanı “bir şeye sahip olarak özgür olmayı” istemektedir. O nedenle ne kadar çok şey satın alıyor ve ne kadar çok

şeye sahip oluyorsa o kadar özgür olduğunu düşünmektedir. Oysa gerçek özgürlük daha çok kişinin kendini kontrol mekanizmasıyla ilişkili olabilir. Kişi ne kadar kendini bir şeyden uzaklaştırabiliyorsa o kadar özgür demektir. Tüketim toplumunda ise hep kazanma ve elde etme hırsıyla çalışan ve sürekli tüketen birey daha az değer ve erdem ortaya koymakta, olgunlaşma ve kendini gerçekleştirme sürecini ıskalayabilmektedir. Bir başka ifadeyle kendine ve inandığı değerlere yabancılaşmaktadır. Hatta tüketim kültürü, bazı sosyal bilimcilere göre alternatif maneviyat ve dindarlık biçimleri üretmektedir. Şöyle ki örneğin bir marka düşkünlüğü ve onun etrafında oluşan motivasyon dikkate alındığında, markaların ticari doğasının ötesinde birey ve toplum hayatında oynadığı rol (burada ve şimdi mutluluk, anlam ve güven hissi vermesi vb.) ve insanların davranışlarındaki etkisi, kimi sosyal bilimcilerce (Soldevilla, Erran-

do, Felici, 2014.) bir tür dindarlık biçimi olarak değerlendirilmiştir.

Değer ve erdemleri ortaya koyarak kendini geliştirmenin zor olduğunu gören ya da tüketim kültürünün bir parçası olmaya duyarsızca katılıveren bireyler, günümüzde kendini daha iyi hissetmek, mutlu olmak, var olduğunu ve yaşadığını hissetmek için giderek daha fazla tüketmektedir. Tüketmek kendini ifade etmenin ve başkalarından farklılaştırmanın en kolay ve kitlelerce onaylanmış bir yoludur. Benlik değerinin yüksek olduğu, alçakgönüllülüğün ve şatafattan uzak olmanın göstergesi olan mütevazılığın olmadığı bir ortamda gösteriş, marka gösterme yarışı bireyler için kendini ifade etmenin ve kendini göstermenin en ham ancak en cazip şeklidir. Sahip oldukları ve tükettikleri üzerinden kendini tanımlayan ve bu tarz bir hayatı benimseyen insanlar için bunun sorgulanması diye bir şey de söz konusu olmayacaktır. Bu tarz bir hayat o kadar özümsemiştir ki başka bir türlü düşünülemez bile. Tutkuyla bağlanan ve bazen bağımlılığa dönüşen bu tür hayat tarzında sahip olunan arabanın, giyilen ayakkabının ve elbisenin, tatil yapılan mekânın marka değeri bir yönüyle kimliğin ve kişiliğin de önemli bir parçası olmuştur.

İsraf bir itidalden, ölçülü tutum ve hareket etmekten uzaklaşma durumudur. Bir yönüyle israf etmek erdemsizliktir. O nedenle de dinlerce ve erdemi temel alan felsefi yaklaşımlarca hoş karşılanmamıştır. Özellikle İslam, Nisa, 4/6; En'am, 6/141 ve Âraf, 7/31. ayetlerinde erdem, ölçülü şekilde yiyip içme ve giyinme emredilirken, erdemsizlik yani israf Allah'ın sevmediği bir

tutum görülerek yasaklanmıştır. Bize düşen, yemek içmek ve giyinmek konusundaki bu ilahî ilkeyi genişleterek zamanımızdaki israf alanlarına karşı bir önlem olarak da uygulayabilmektir. Bunun en öncelikli yolu da var olan şemayı, modern problemlere de uygulayabilecek dönüşümü getirecek bir dinî eğitim ve söylem geliştirebilmektir. Emanet bilincinin geliştirilmesi bireyin hem kendisiyle olan ilişki-

İsraf etmeme konusunda ekmeğe ve suya gösterilen bu hassasiyet ne yazık ki pek çok diğer temel gıda maddesine gösterilmez. Ekmeğe yüklediğimiz kutsallık onu çöp kutusuna atmamızı zorlaştırırken gereğinden fazla alınan/pişirilen yemekler rahatlıkla çöpe dökülür.

sinin hem de başkalarıyla ve Yaratıcıyla olan ilişkilerinin sağlıklı bir seyir izlemesini temin edebilir. Aksi takdirde tüketim kültürü içerisinde neşvünema bulan ve meşrulaşan israf, bencilliği törpülemekte; gösteriş ve metalar üzerinden kendini tanımlama fikrini desteklemektedir. Empati, yardımlaşma ve başkasının derdiyle hemhâl olma israfın bir çaresi olarak sunulabilir. Zira israf ve cimrilik arasındaki orta yol olan cömertlik erdemi de bunu ge-

rektirir. Özellikle 2000'li yıllardan sonra Batı toplumlarındaki gidişatı problemli gören sosyal bilimciler toplumsal hayatta erdemlerin yeniden kazanılması ve yaygınlaştırılmasının önemini vurgulamış ve bir tür "erdeme dönüş" hareketi başlatmışlardır. Mesela psikolojide bunun yansıması olarak pozitif psikoloji geliştirilmiş; toplumsal sorunların ve ruhsal problemlerin önlenmesi, iyi oluş, hayat memnuniyeti, iyimserlik, psikolojik dayanıklılık, mutluluk ve huzurun tesisi için erdemlerin bireysel ve toplumsal hayatta yaygınlaştırılması çözüm olarak önerilmiştir. Dolayısıyla bireysel düzeyde aile, okul, sivil toplum kuruluşları düzeyinde yardımseverlik, alçakgönüllülük, cömertlik vb. erdemlerin yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmalar yapan sosyal bilimci Martin Seligman (Öğretilmiş İyimserlik, HYB Yay., Ankara 2011.) da sözü edilen erdemlere olan bu yönelişi "ahlaki koşu" kavramıyla açıklamış ve modern zamanda bireylerin ve sosyal kurumların kurtuluş reçetesi olarak değerlendirmiştir. İster dinî ister felsefi saiklerle olsun erdeme yönelme, bireysel ve toplumsal hayatta onları daha fazla yaşanılır kılmaya çalışma, israf ve tüketim kültürü hususunda farkındalık oluşturma çözüm yollarından biri gibi gözükmektedir. Daha açık söylemek gerekirse ailede, devlet kurumlarında, okullarda bireysel ve kurumsal olarak sağlıklı, ölçülü ve sürdürülebilir bir tüketim anlayışının geliştirilmesi kısa vadede gerçekleştirilecek bir çözüm gibi durmaktadır. İnsan tabiatının sahip olmacı yönelimi dikkate alınarak bu yönde sistemli çalışmaların yapılması yararlı olabilecektir. ■

İSRAF VE CİMRİLİK ARASINDA DENGİ

Haydar BEKİROĞLU | DİB Yönetim Hizmetleri Genel Müdürü

Insan, ulvi yaratılışının gereği varoluşunu anlama ve yaratanını bilme istidadına sahiptir. Mukaddes “emane-ti yüklenen” (Ahzab, 33/72.) insan, varlık sahnesine adım attığı günden itibaren mevcudiyetini sürdürme endişesinin bir sonucu olarak, belirli dengeleri göz ardı edebilen “acelecî” (Enbiya, 21/37.) bir karakteri de içinde taşır.

Zatında ve sıfatlarında her türlü ihtiyaçtan münezzeh (Ganî) olan Allah (c.c.) bitmez tükenmez nimetlerle donattığı bu dünyada insanoğlunun hayatını sürdürebilmesi için ona bazı duygular ve imkânlar ver-

miştir. Çalışma, zorluklara katlanma, iyilik için kararlı ve hırslı olma gibi bazı nitelikler aynı zamanda insanın zenginlik sevdası veya fakirlik endişesinin farklı ölçüsüzlüklerle sonuçlanmasına yol açabilmektedir. (bk. el-İsfahanî, Ragıp, Ez-Zerî’a ila mekarimi’ş-Şerî’a (Erdemli Yol), Çev: TAN, Muharrem, 3. Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 283.)

Yeryüzüne halife kılınan (bk., Bakara, 2/30; En’am, 6/165; Yunus, 10/14.) ve mükerrem bir şekilde yaratılan (İsra, 17/70.) insanı kendi debdebesine elverişli hâle getirmekte pek bir mahir olan dünya hayatı, aynı zamanda ona salih ameller/iyi işler ya-

pabilmesi için olağanüstü imkânlar sunmaktadır. Malikü’l-mülk olan Rabbimizin engin lütufla donattığı bu dünyada kendisine bahşedilen nimetleri meşru ölçüler içerisinde kullanmak insanın sorumlulukları arasındadır. Bu anlamda İslam dini, insanın dünya hayatıyla ilişkisini ölçülü bir zemine oturtmak için israf ve cimrilığın karşısında itidal, kanaat, cömertlik gibi kavramları güçlendirmiştir. (bk. Kınalızâde, age, s. 216-217.)

İnsanın çevresiyle birlikte sağlıklı ve dengeli bir hayat sürdüremesi, dünya nimetlerinin paylaşılması üzerine kuruludur. Modern dünya-

nın tüketimi ve bencilliği merkeze alan yönelimi ise birlikte yaşama ihtiyacı yerine, bireysel hazların öncelenmesini getirmektedir. Bu anlayış yeryüzünün küresel anlamda çevresel bir enkaza dönüşmesine yol açmaktadır. Kur'an'ın bizlere getirdiği evrensel anlayış ise yeryüzünün bir ölçü ve denge üzerinde kurulduğu şeklindedir.

Günümüz dünyası, teknolojinin ve bilimin hızla ivme kazandığı fakat aynı zamanda insanların birbirinden kopuk, savurgan ve paylaşımından uzak olarak ataletle sürüklenildiği bir yer hâline gelmiştir. Her ne kadar modern dünyada insanoğlu teknolojik açıdan birçok kazanım kesp etmiş olsa da dünya ahlaki erdemlerin dejenere olduğu bir tehlikeyle karşı karşıyadır. Bu durum narsist kişilikleri ve birbirinden kopuk kimlikleri de beraberinde getirmiştir. Kur'an tam bu noktada devreye girerek bütün zamanlara yemin vurgusuyla hüsrân içerisinde bulunan insanın (Asr, 103/1-3.) maddi ve manevi buhran karanlığından kurtaracak olan dengeli bir paylaşımcılık ruhuna vurgu yapmaktadır.

İslam'ın ortaya koymuş olduğu umdeler, insanın elde etmiş olduğu maddi kazanımları toplumsal katmanda bir değerlendirme yapmadan yalnız ferdi bir sahiplenme çizgisinde durmasını yasaklamıştır. Kur'an, kazanılan mallar hususunda insanın her dilediğini yapamayacağını (Hud, 11/87.) açık bir şekilde ortaya koymuştur. Binaenaleyh kazanılan malın, elde edilen imkânların ihtiyatlı ve itidalli kullanılmasını mecbur koşarken aynı zamanda salt bireyin mutluluğunun değil bilhassa toplumun huzur ve refahının da hedeflendiğini belirtmiştir.

Allah'a kulluk etme şuuruna sahip mümin, kendisine bahşedilen rızkın bizzat yaratanın takdir ve

iradesinde olduğunu kabul eder ki bu insanın "mükerrer" olma vasfıyla uyumludur. İnanan insan için nimet bir imtihan sebebi ve hesap gününde de kendisine sorulacak olması hasebiyle insanı fitri melekelerine rücu ettiren birer vesiledir. İslam dini kazancın helalinden olmasını ve helal olan kazancın da Kur'an'ın çizdiği sınırlar içinde kullanılmasını emretmektedir. Zira Kur'an elde edilen nimetlerin dinin helal kıldığı meşru ölçüler içinde olmamasını ve dengeli şekilde kullanılmamasını "israf" kavramıyla nitelendirmiştir. İsrâf, "aşırı gitmek, sınırı aşmak, malı-mülkü saçıp savurmak, lüzumsuz yere harcamak, kötü kullanarak eskitmek, ihtiyaçtan fazla harcamak." (Akar, Muhlis, Tüketim Ahlakı ve İsrâf, 1. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2008, s. 29.) gibi manaları ifade etmektedir.

İslam ahlakında israf, hayatın her alanında orta yol çizgisinden, itidalden sapmayı ifade eder. (Saruhan, Müfit Selim, İslam Ahlakında İsrâf ve Cimriliğin Tedavisi, İslam Araştırmalar Dergisi, c. 16, S. 4, 2003, s. 642.) İslam âlimlerinden İmam Gazali ise yaratılış gayesi dışında kullanılan her şeyi israf olarak telakki eder. (İhyau Ulumi'd-Dîn, III, s. 259-260.) Aynı zamanda israf, insanın kendisine kötülük etmesi ve kişiliğini olumsuz yönde etkilemesi manasına da gelmektedir. (Saruhan, s. 642.) Kur'an'ın bu manada işaret ettiği Zümer suresindeki israf ayetini (Zümer, 39/53.) Elmalılı Hamdi Yazır şöyle tefsir eder: "İsrâf, mal sarfında meşhur ise de insanın yaptığı herhangi bir fiilde haddini aşmak ve kendi aleyhinde cinayet işlemesidir."

Kur'an'da farklı anlamlarda kullanılmış ise de özü itibarıyla her alanda ölçü ve dengenin göz ardı edilmesinin israf olarak değerlendirildiği görülür. Zira Kur'an her daim insana orta yolu tutmasını (Lokman,

31/19.) tavsiye eder. Her alanda en üst seviyelere yönelen aşırılıkların doğurabileceği zararlar dikkate alındığında israfı sadece elde var olan maddi imkânları tutumlu kullanmamak şeklinde yorumlamak, bizleri israfı bütün boyutlarıyla anlamaktan uzaklaştıracaktır.

Küreselleşen dünyamızda iletişim kanallarının yaygınlaşmasına karşın insanlığın giderek yalnızlaştığı ve narsist kimliklere büründüğü aşîkârdır. Ölçsüzce tüketen ve gereksinimleri bir kenara bırakarak hırsla birikim yapmaya çalışan bir insan inşa etmeye çalışan modern çağ, paylaşımına açık olmayan, kazandıklarını elinde tutmaya çalışan ve sadece kendisi için harcayan müsrif ve gönül yoksunu kişilikler meydana getirmiştir. Kur'an ise hayatını salt kendi çıkarlarına odaklı, savurgan ve bencil bir şekilde sürdürenlerin amellerinin boşa çıkacağını (Âl-i İmran, 3/22.) beyan ederek insanın çevresiyle birlikte insan olduğunu bize hatırlatır.

Kur'an'ın aşırılığa kaçan bir durum olarak ortaya koyduğu diğer bir kavram ise "cimrilik"tir. Cimrilik köken olarak Farsçadan türemiştir. "adi, alçak, soysuz" anlamalarına gelmektedir. İslam ahlak literatüründe aynı kavramlar "şuuh ve buhl" kelimeleriyle ifade edilir. Dilciler şuuh terimini öncelikle kişiyi mal mülk edinme hırsına sevk eden, harcamalarda bulunmaktan ve yardım etmekten alıkoyan bencil bir duygu olarak izah ederler. Buhl terimini ise bu duygunun etkisiyle iyilik ve cömertlik yapmaktan kaçınmak olarak açıklarlar. (Çağrı, Mustafa, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 8, s. 4.)

Savurganlık ve cimrilik insanı cömertlik gibi güzel bir hasletten alıkoyar. Nitekim Hz. Peygamber cimrilikten her zaman Allah'a sığınmıştır. (Buhari, Cihad, 74.) Aynı zamanda Allah (c.c.) nefsinin cim-

riligiinden korunan kimseleri kurtuluşa erenler olarak tanımlamıştır. (Teğabün, 64/16.) Kur'an-ı Kerim'de üç ayette şuhh, bir ayette "cimriler" anlamındaki eşihha, üç ayette buhl, dokuz ayette de bundan türetilmiş fiiller yer almaktadır. Zemahşeri Teğabün suresinin 16. ayetini ve nefislerin cimriliğe eğilimli yaratılmış olduğunu (Haşr, 59/9.) belirten ayetleri yorumlarken şuhh kelimesini, insanın kendisini alçaltacak derecede bencil ve servete düşkün olması şeklinde tarif etmektedir. Söz konusu ayetlere göre cimriliğin yaratılıştan gelen ve hiçbir zaman tam olarak yok edilmesi mümkün olmayan tabi bir duygu olduğunu ifade eder. (Çağrı, s. 4.)

Cimrilik ve bencillikten kaynaklı birçok problem hem fert bazında hem de toplum nezdinde telafisi olmayan yaralar açar. Cimriliğin doğurduğu hastalıklı yapı, toplumların çöküşüne etki eder. Eski kavimlerden bir kısmının cimrilik nedeniyle birbirlerinin mallarına saldırmak, kanlarını akıtmak suretiyle helak oldukları (Müslim, Birr, 56.) Hz. Peygamber tarafından bildirilmiştir.

Mal edinme hırsı ve malı kaybetme kaygısı cimriliğin psikolojik temelini meydana getirir. Allah'ın insanların emrine musahhar kıldığı nimetleri yaratılış gayesinin dışında kullanmak israf, fitri gayeye uygun olarak harcamadan veya kullanmaktan kaçınmak da cimriliktir. Esasen her iki durum da insana yüklenen, Allah'ın yeryüzündeki halifesi ve mükerrer varlık olması sıfatıyla örtüşmeyen fitrata aykırı yönelimler olduğundan berabesinde bireysel ve toplumsal huzursuzluğu getirmektedir. Fitri gayeye uygun yapılan bir harcama ise cömertlik gibi Allah'ın sevgisine nail olmayı sağlayacak güzel bir hasleti

insana kazandırır. Nitekim yüce kitabımız Kur'an "Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır ve çaresiz kalırsın." (İsra, 17/29.) ayetiyle "mükerrer insanın" nasıl davranması gerektiğini ve dolayısıyla dengeli bir yaşamın da reçetesini insanoğluna sunmaktadır.

Cimrilik ve israf aşırılıktır ve bu sebeple haramdır. Bu ikisinin ortası yani denge hâli ise cömertliktir. Ahlak kitaplarında savurganlık ifrat, cimrilik ise tefrit olarak nitelenir. İfrat aklın ve dinin uygun gördüğü ölçüyü aşan veya uygun bulmadığı yollarda harcamayı; tefrit de gerekli yerlere gerektiği ölçüde harcamaktan kaçınmayı ifade eder. İsrâf da cimrilikte erdemsizlikler arasında telakki edilir. (Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, Diyanet İşler Başkanlığı Yayınları, c. III, s. 479.)

Günümüz dünyasının bir tarafında en doğal ve en temel ihtiyaçların ötesinde ciddi bir savurganlık ve bencillik yaşanırken diğer tarafta kendi temel ihtiyacını dahi temin edemeyecek derecede güçlük çeken ve yaşamını sürdürmeye çalışan insanlar mevcuttur. Bir yanında insanların açlıktan ve susuzluktan öldüğü, diğer yanında ise insanların obezitenin önlenmesi için tıbbi yatırımlar yaptığı dünyanın gittikçe dengeden uzaklaşan gidişatı, insanın kendi elleriyle yaptıkları sonucunda yeryüzünde fesadın çıktığı hakikatini bir kere daha bütün açıklığıyla gözler önüne sermektedir.

Her şeyin bir ölçü ve dengede yaratıldığını (Kamer, 54/49.) beyan eden Kur'an, "Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arasında dengeli bir harcamadır." (Furkan, 25/67.) ayetinde de insanı mali konularda tam bir denge anlayışına

yöneltmektedir. Emrolunduğu gibi dosdoğru ol (Hud, 11/112.) hitabına mazhar olan mümin aşırılıktan uzak durarak ve orta yolu tutarak hem kendi şahsi itidalini sağlayacak hem de topluma yansıyan düşünce ve amellerinde bir denge anlayışına sahip olacaktır. İnsan, elde ettiği malın mutlak tasarruf hakkını kendinde zannederek pervasız bir şekilde harcamaktan geri durmalı, Kur'an'ın çizdiği iktisadi çizgide hareket ederek yaşadığı toplumun ihtiyaçları için gereken harcamayı da yapmaktan çekinmemelidir.

Son tahlilde kâinatı bir denge içerisinde yaratan Allah imtihanın bir parçası olarak rızkı dilediğine bol verir, dilediğine ise kısar. (Sebe, 34/36.) Zira "Mülk O'nun elindedir." (Yasin, 36/83; Mülk, 67/1.) Mümin bu bilinçle hareket eder, hayatını bu yönde sürdürürse asıl yaratılış gayesinin Allah'a kulluk olduğunun idrakiyle her daim orta yolu tutarak hem kedisine hem ailesine hem de topluma faydalı bir birey hâline gelir. İslam ilkesel olarak kazanılan mallarının yine meşru yollar ile harcanmasını öngörmüştür. Zira Allah (c.c.) insanın küstahlık derecesine varan benlik iddiasını, egoist bir yaklaşımla mal sevgisini (Fecr, 89/20.) ve yığmasını (Hümeze, 104/2.) hem ferdi hem de toplumsal hayata zarar vermesinden dolayı hoş görmemiştir. Ancak Kur'an ve sünnet referanslı teşhis edilen bir yaşam ölçüyü tutturabilir. Sonuç olarak Rahman'ın yaratışında hiçbir uyumsuzluk ve düzensizlik olmadığı (Mülk, 67/3.) gibi mümin de kendisine bahşedilen her türlü nimette israf ve cimrilik gibi aşırılıklardan uzak durmalı, hayatını Kur'an'ın işaret ettiği ölçülere ve fitri gayeye endeksli bir profil çizerek itidalli bir yol tutmalıdır. ■

ZAMAN SARFINDAN DUYGU İSRAFINA

Sedide AKBULUT | DiB Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanı

Zaman; insan, dünya, eşya ve ahiret için farklı anlamlar ifade edebilen bir kavram. İnsan için ana rahminde başlayan sürecin dünyadaki adı zaman, belki de ömür. Dünya için varoluş ve kıyamet arasında geçen süreç. Efendimizin dilinde bir ağacın gölgesinde gölgelenmek veya bir göz açıp kapamak... Eşya için imalatı, kullanımı ve eskiyip bir kenarda dönüşümü beklemek... Ahiret içinse; diriliş ve ardından gelen bittimsiz yaşam.

Zaman insan için önemlidir. Çünkü hem dünyası hem ahiretidir onun zaman. Allah'ın kullarını sorumlu tuttuğu görevleri hep zamanla belirlenmiştir. Mesela O, namazla ilgili olarak şöyle buyurur: "Namaz, müminler üzerine vakitleri belirli bir farzdır." (Nisa, 4/103.) Allah Rasulünün dilinden de, "Allah Teala'nın en sevdiği amel vaktinde kılınan namazdır." (Buhari, Mevakiti's-Salat, 5.) buyurularak vakit, ibadet, kulluk ilişkisi kurulmuştur. Aynı şekilde oruç, zekât, kurban, hac, fitır sadakası, teyem-

müm, mestler üzerine mesh gibi ibadetlerimiz için de zaman bir ölçüdür. İnsan bu ölçüyü doğru kullanabilirse hayatın ve ölümün kazancı olur zaman. Esiri olduğunda ise esaret ebedî hayata kadar uzayacaktır.

Zamanı anlamlandırırken kullandığımız saat, gün, ay gibi kavramlar aslında algılarımıza göre de değişiklik arz eder. Korku ve heyecan içinde geçirdiğimiz 10 dakika saatlerce süren bir zaman dilimi gibi gelirken, mutluluk ve neşe ile geçirdiğimiz bir gün ise 'ne çabuk

bitti' hissini verir. Belki de gece güneşi takip etmese, yelkovan akrebi kovalamasa ne zamanı ölçebilecektik ne de kaybettiğimiz zamanın farkında olacaktık.

“(Allah inkârcılara): ‘Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?’ diye sorar.

‘Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık. İşte sayanlara sor.’ derler.

Allah, şöyle der: ‘Çok az bir zaman kaldınız. Keşke bunu (daha önce) bilmiş olsaydınız.’” (Müminun, 23/112-115.) Yaratıcımız ile inkârcılar arasında geçen bu diyalog aslında insanoğlunun kaybettiğinin göstergesidir. “Bir gün veya günün bir kısmı” cevabından öte “sayanlara sormaktır” önemli olan. Sayanın ve sayılacağına farkına varılmadan geçen bir ömrün sonu Asr suresinin beyanıyla hüsrân ile karşılık bulacaktır. Evet, asra yemin olsun ki zamanın farkında olmadan imanı tatmayıp toplumsal iyiliğin peşinde koşmayanlar ziyandadır, kayıptadır. Zamana yemin olsun ki hakikatin ve sabrın yolcusu olmayanlar asrını yakalamayanlardır.

Zaman bir bir tükenirken asıl kaybı insana yaşatmaktadır. Biliyoruz ki hayatta pek çok şeyin telafisi mümkündür. Ancak zamanın ikinci bir şansı yoktur. Âlimler günleri üçe ayırırlar. “Dün, bugün, yarın.” “Dün” geçmiştir geri dönülmez bir zaman dilimidir. Keşkelere fırsat tanımaz geçmiş zaman.

“Rabbimiz! (Gerçeği) gördük ve işittik. Artık şimdi bizi (dünyaya) döndür ki, salih amel işleyelim. Biz artık kesin olarak inanmaktayız.” dedikleri vakit, “(onları) bir görsen.” (Secde, 32/12.)

“Nihayet onlardan birine ölüm gelince, ‘Rabbim! Beni dünyaya geri gönder ki, terk ettiğim dünyada salih bir amel yapayım’ der. Hayır! Bu, sadece onun söylediği (boş) bir sözden ibarettir.” (Müminun, 23/99.)

Görülen şu ki zamanın kıymetini bilmemek hayatı ve ölümü bilmektir.

Bizim için yarın temennidir, bek-lentidir ya olur ya olmaz. Olsa da dünün pişmanlığını tekrarlayabilir. “Ateşin karşısında durdurulup da, ‘Ah, keşke dünyaya geri döndürülsek de Rabbimizin ayetlerini yalanlamasak ve müminlerden olsak’ dedikleri vakit (hâllerini) bir görsen... Eğer (dünyaya) geri gönderilseler yine kendilerine yasak edilen şeylere döneceklerdir...” (Enam, 6/27-28.)

Bir başka ifadeyle yarın dünün tekrarı da olabilir. Öyleyse önemli olan “bugün”dür, “an”dır. Yaşamakta olandır. İçinde bulunduğu-muz zaman, aldığımız nefestir bugün. Kıymetli olan da budur, bize en yakın olan zaman. Efendimizin dilinde iki önemliden biridir. Bütün servetler tüketilse bütün imkânlar kullanılsa son nefesin bitiminde bir saniyesi geri getirilemeyen zaman...

Eskiler “vakit nakittir.” derlerdi zamanın ehemmiyetini belirtmek için. Vakıttır, kıymetlidir anlamını bulmak mümkün bu ifade. Ama vurgu kıymete değil nakdedir. Zira nakit peşin demektir. Vakti peşinden harcamaya işarettir. Zamanın verisi yoktur. Nasıl ki kâinat boşluk kabul etmiyorsa zamanda da boşluk kabul edilemez. Rabbimiz “Bir işi bitirince, hemen başka işe giriş, onunla uğraş! Hep Rabbine yönel, O’na

yaklaş!” (İnşirah, 94/7-8.) ayetiyle bir işten boşa çıkmanın tatil değil tadil yani iş değiştirme olduğunu beyan eder. İsmail Hakkı Bursevi Hazretleri Ruh’l-Beyan tefsirinde bu ayeti şöyle açıklar: “Bir insanın hiçbir iş yapmaksızın boşu boşuna oturması veya dinini ya da dünyasını ilgilendirmeyen işlerle meşgul olması düşünce sakatlığına, akıl zayıflığına ve gafletin insanı esir almasına işarettir.” İnsanoğlunu gafletin esaretinden ancak aklın iman ile buluşması kurtaracaktır.

Biz bugün boş zamanın değerlendirilmesi diye bir olgudan bahsedebiliyorsak, zamana ihanet edişimizdendir. Bu nedenle boş zaman değil boşa geçen zaman üzerine söyleyeceklerimiz olacaktır. Boşa geçen zaman boşa alınmış vites gibidir, yakıt harcamadığınızı zannedersiniz ancak durdurulması zordur. Sürüş teknikleri açısından fren yeteneğini azalttığınız ve kontrolü kaybedebileceğiniz için tehlikeli olduğu söylenir. Boşa harcadığımız vaktin ömrümüzde hangi tehlikelere yol açtığını görebiliyoruz.

“Onlar boş ve faydasız şeylerden yüz çevirirler.” (Müminun, 23/3.)

“...Boş söz ve işlere rastladıklarında vakarla oradan geçip giderler.” (Furkan, 25/72.) ayetlerinde anlatılmak istenen ile bugünümüzün yüzleşmesi oldukça acı bir gerçektir. İnternette, TV başında, kafede oyun oynayarak, kendini ilgilendirmeyen işlerle meşgul olarak harcanan zaman ömrün israfı olmaktadır. İsrâf ölçsüzlüktür. “Gerçekten biz, her şeyi bir ölçü ve dengede yarattık.” (Kamer, 54/49.) buyruğu ölçünün kâinatın esası, dengesi olduğunu vurgular. Ölçü; adalet,

Cenab-ı Hakk'ın insanı, bahsettiği bütün nimetlerden hesaba çekeceğini öğrendiğimiz ayet ve hadisler bize zamanı O'nun rızası doğrultusunda kullanmayı öğretmektedir. Bu; hakkı öğrenmek ve sabrı öğretmek için bazen bir yoksulun yol arkadaşı, bazen bir yaşlının gönüldaşı bazen de ev halkıyla yapılan görev paylaşımıdır.

denge ve ahenktir. Ölçsüzlük ise zulüm, ifsat ve uyumsuzluktur. Zamana yapılan ölçsüzlük zamana ihanet, zamanın içindeki insana da zulümdür. “Zaman öldürmek için” bir araya gelmeler, “zaman geçirmek” adına yapılan davetler, “zamana başkaldırma” niyetiyle gerçekleştirilen eylemler aslında zamanın sahibine karşı gelmekten başka bir şey değildir. Nimetin kadrini bilmemek nimeti verene saygısızlıktır.

Cenab-ı Hakk'ın insanı, bahsettiği bütün nimetlerden hesaba çekeceğini öğrendiğimiz ayet ve hadisler

bize zamanı O'nun rızası doğrultusunda kullanmayı öğretmektedir. Bu; hakkı öğrenmek ve sabrı öğretmek için bazen bir yoksulun yol arkadaşı, bazen bir yaşlının gönüldaşı bazen de ev halkıyla yapılan görev paylaşımıdır.

Dikkat edilmesi gereken bir husus da zamanla duygu dünyamızda yaşanan his israfıdır. Allah her insanı sevmek, kıskanmak, haset etmek, merak etmek gibi olumlu olumsuz pek çok duygu ile yaratmıştır. Bu hislerin nerelerde nasıl kullanılacağına tercümanı olmuştur çoğu zaman Allah Rasulü.

Duygular sınırlarını aşarsa yolunu ve yönünü kaybeder. Pascal, “Sevgi ve kin, adaletin yolunu şaşırtmasına neden olur.” derken bu gerçeği ifade etmektedir. Duygularımızdaki aşırılık karar verme mekanizmalarına da etki eder. Bu durumu Yusuf Has Hacıp, “İnsan kimi çok severse onun kusuru fazilet, kimden nefret ederse de fazileti kusur görünür.” diye izah eder.

Bazen basit inatlar uzun süren küslüklere yol açarken yersiz ve sınırsız kıskançlıklar telafisi mümkün olmayan maddi ve manevi hasarlara yol açabilir. Geleceğe dair endişe her insan için olağandır ancak bu hissin israfı paranoyaya dönüşebilir. Hatta bu duygu dünyaya gelişimizin maksadını, kulluğu bile unutturur. Dünyevi makamlar, unvanlar ve arzular için gözleri bürüyen hırs da duygu israfındandır. Önce sahibini ve amelini sonra da çevresini yakan bir ateşe dönüşür hırs. Ancak ilmi öğrenmeye ve hayrı tasadduk etmeye niyet edilirse haset kişiyi azat eder.

“Merak ilmin anahtarıdır.” diyen Hz. Ali, bilginin ve sanatın kapısını açmayı murat eder. Oysa yalan, dedikodu, başkalarının özel hayatını araştırmak ve kendini ilgilendirmeyen bilginin peşine düşmek merak duygusunun israfı değildir de nedir?

Duygularımız dünya ve ahiret mutluluğunu yakalayabileceğimiz özel yeteneklerimizdir. Zamanı ve duyguları yönetebilenler gerçek huzurun sahibi olmayı hak edenlerdir. Bütün mesele ölçsüzlükten bir anlamda israftan uzak durmaktır. Hakkın sahibi, adil olan ölçüyü koyandır. Ne mutlu ölçüden şaşmayan haddi aşmayan o kullara. ■

DİYANET İŞLERİ BAŞKANI PROF. DR. ALİ ERBAŞ:

“Ramazan, iç dünyamızı yenilemek, zayıf yönlerimizi güçlendirmek, kulluk yönündeki istikametimizi tahkim etmek için eşsiz bir fırsattır.”

Sayın Hocam, ramazan-ı şerifin manevi iklimine girmiş bulunuyoruz. Öncelikle, bu mübarek ayın biz Müslümanlar için ifade ettiği anlamdan bahsedermisiniz?

Evet, milletçe hasret kaldığımız, büyük bir şevk ve heyecanla kavuşmayı umduğumuz, kendisine “Hoş geldin ya şehri ramazan!” demek için sabırsızlandığımız on bir ayın sultanının nurlu gölgesi üzerimize düşmeye başladı. Ben öncelikle, tüm değerli okuyucularımızın ramazan-ı şerifini şimdiden tebrik ederek sözlerime başlamak istiyorum.

Sahuruyla, iftarıyla, teravihiyle, teheccütüyle, mukabelesiyle, itikâfıyla, Kadir Gecesiyle, fıtır sadakasıyla, dualarıyla, tövbe-istiğfarlarıyla, zikir-niyazlarıyla ve daha farkında olmadığımız birçok feyiz ve bereketiyle bizleri donatan ramazan, elbette birçok manayı mahiyetinde ihtiva etmektedir. Bu noktadan hareketle sorunuzu detaylandıracak olursak ramazan ayı, her şeyden önce bizlere “Arûsu'l-Kur'an” yani “Kur'an'ın gelini” olarak ifade edilen Rahman suresinin başlarında geçen ve birbirini beyan eden; “Rahman, Kur'an'ı öğretti. İnsanı yarattı.” ayetleriyle, insanın bu dünyaya geliş amacının, yüce kitabımız Kur'an'ı öğrenmek olduğunu hatırlatan bir ay. Bu boyutuyla ramazan, insana varlık sebebini hatırlatan önemli bir zaman dilimidir. Çünkü ramazan; Kur'an, insan ve anlam merkezinde, bizi yoktan var eden Cenab-ı Hak'la kurduğumuz irtibatın zirveye taşındığı bir aydır. Bu itibarla ramazan, yaşadığımız hayatı, söz, eylem ve düşüncelerimizi devamlı gözden geçirip yanlışlarımızı onarmamızı bizden isteyen Rabbimizle kurduğumuz önemli bir bağın adıdır. İşte bu bağ, ramazanla daha da güçlenmektedir. Diğer taraftan, biz kullardan sadır olan davranışların ilk aşamasını

oluşturan irademizin Hak Teala'nın iradesiyle birleşmesinin doruk noktasıdır ramazan. Sözü ettiğimiz bu durum gerçekleştiğinde, gündelik hayatta da çok sık telaffuz ettiğimiz ve aşına olduğumuz “Allah razı olsun!” sözü vücut bulmuş olacaktır. Zaten bu dünyadaki tüm yapıp etmelerimizin ana gayesi, Allah'ın rızasını kazanmak değil midir?

Yeri gelmişken ifade etmeliyim ki, mazruftan çok zarfın itibar gördüğü, diğer bir ifadeyle mahiyetin şekle kurban edildiği zamanları yaşıyoruz. “Anlam buharlaşması” olarak ifade edebileceğimiz bu buhranlı süreci asıl hüviyetine büründürcek yegâne ilaç, ibadet yani kulluktur. Hicr suresinin son ayetlerinin de işaret ettiği bu husus, tam manasıyla ramazan ayıyla ikame edilecektir. Dolayısıyla ramazan, modern dünyanın baş döndürücü kuşatması altında olan ruhlarımızı teskin etmeye, kendimizi ve çevremizi algılayıp anlamaya; belki bu manada biraz soluklanmaya ihtiyacımızın olduğunu hatırlatıp bizi manevi yönden donatacak olan rahmet, bereket ve mağfiret ayıdır. İşte, insanın iradesini, istek ve arzularının esaretinden kurtaracak oruç ayı ramazan, kudümüyle bizi her yönden tamir etmeye geldi. Bu süreç; iç dünyamızı yenilemek, zayıf yönlerimizi güçlendirmek, kulluk yönündeki istikametimizi tahkim etmek ve böylelikle iç huzurumuzu bulmamız için eşsiz bir fırsattır. Bu gerçekleştiğinde ramazanın bizim için ifade ettiği asıl anlam ortaya çıkacaktır.

zularının esaretinden kurtaracak oruç ayı ramazan, kudümüyle bizi her yönden tamir etmeye geldi. Bu süreç; iç dünyamızı yenilemek, zayıf yönlerimizi güçlendirmek, kulluk yönündeki istikametimizi tahkim etmek ve böylelikle iç huzurumuzu bulmamız için eşsiz bir fırsattır. Bu gerçekleştiğinde ramazanın bizim için ifade ettiği asıl anlam ortaya çıkacaktır.

Ramazan-ı şerifi bizler aynı zamanda bir tezkiye ayı olarak biliyoruz. Bu bağlamda, ramazanın yaşamımızda köklü değişimler gerçekleştirmesi için nasıl değerlendirilmesini tavsiye edersiniz?

Ramazan ayı, kendisinde hayat rehberimiz Kur'an'ın indirildiği aydır malumunuz. İlk nazil olan ayetlerinden de hareketle Kur'an'ın, ilmin mebd-i yani başlangıç noktası olduğunu söylemek mümkündür. O hâlde ramazanın her şeyden önce bir ilim atmosferi, bir tedrisat ocağı olduğunu ifade etmek gerekir. Bu meyanda, bahsini ettiğimiz “tedris” kelimesini etimolojik olarak incelediğimizde söz konusu ifadenin ilk olarak bir şeyi tastamam kazımak manasını ihtiva ettiğini görürüz. Dolayısıyla eğitim-öğretim bu çerçevede, -varsa- önceki yanlış öğrenmeleri kazıyıp yerine sahih olanları naksetmektir. İşte, ramazan ayının da bizlerde meydana getirmek istediği en büyük inkılap budur. Bu manada ramazan-ı şerif, ubudiyet yolculuğumuzdaki sapmaları tevbe süreciyle tolere edip kulluk bagajımızdaki -tabiri- caizse- çürük meyveleri sağlamından ayırarak hidayetle istikamet bulmaktır. Zira Cenab-ı Hak'la irtibatımızın en önemli tezahürü olan namazın her rekâtında okuduğumuz Fatiha suresindeki; “Bizi doğru yola ilet.” meâlindeki ayette geçen hidayet talebi, “ibtıla” yani “yutma” manasını ihtiva etmesiyle, suda eriyen bir tablet gibi, Mevla'mızın hidayet iklimiyle hemhâl olmuş sabit-kadem bir duruşu ifade etmektedir. İşte kulun, kendisini aşama aşama kemale ulaştıran Rabbi ile ilişkisindeki tezkiyesi tastamam böyle gerçekleşecektir. Sözünü ettiğimiz bu külli dönüşümü sağlayacak olan da yerleşik hatalarımızdan arınacağımız farkındalık mevsimi ramazandan başkası değildir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) bir hadislerinde; “Kim inanarak ve sevabını sadece Allah'tan bekleyerek ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır.” buyurmuştur. Buna göre, bizi Rabbimizin terbiyesine sokan ramazan, iman ve ihlası merkeze alarak bizlere mağfiret ve istikamet in kapılarını açıp yeni başlangıçlara sevk etmektedir.

Fakat bu noktada şu hususu da gözden kaçırmamak gerekir. Ramazandan ancak varlık âleminde olanlar istifade edecektir. Bu sebeple ramazan ayını, idrak edeceğimiz son ramazan olarak algılayıp ona göre değerlendirmek, bizi bu süreçten kazançlı çıkaracaktır. Aksi takdirde, Kur'an'ın da genel olarak başarısız kimseler için kullandığı bir üslup olarak karşımıza çıkan “keşke” ifadesi, bizim kullanmak zorunda kalacağımız bir üslup olur ki, bu durum -Allah korusun!- bizi manevi bir iflase sürükleyebilir. İşte bu yüzden ramazanı ganimet bilmeliyiz. Bu bağlamda, konuyu bir temsille detaylandırmak gerekirse, çiftçilikle uğraşan bir kardeşimiz için hasat veya harman zamanı ne kadar mühim ve anlamlıysa, biz Müslümanlar için de kulluğun -tabiri- caizse- semerelerinin devşirildiği bu mübarek ayın o denli anlamlı olduğunun altını çizmek gerekir. Zira

kulluk yolculuğumuzda dünya ve ahiretimizi mamur edecek böylesi kıymetli zaman dilimlerini değerlendirmek, yüce dinimizin de üzerinde önemle durduğu ve teşvik ettiği bir husustur. Nitekim dine dair her hususu bize gösterip öğrettiği gibi ramazanın da öğretmeni olan Hz. Peygamber (s.a.s.); “Akıllı kişi, nefsinin isteklerine uymayan ve ölüm sonrası için çalışan kimsedir.” buyurarak âdeta bir nefis mücadelesi içinde geçen ramazan ayının kadr ü kıymetini bilmeyi bize işaretlen bildirmiştir.

Ramazan ayı, ibadet merkezli bir ay olması hasebiyle, ferdi hayatımızı her yönüyle şekillendirip tanzim ettiği gibi, sosyal yaşantımız üzerinde de büyük etkileri olan bir ay. Bu bağlamda, ramazan ayı toplumsal hayatımıza nasıl dokunur, nasıl etkiler, nasıl bir kardeşlik ve birliktelik tablosu ortaya çıkarır?

Ramazan ayı, bireysel yaşantımızı canlandırıp bizlere birçok güzelliğin kapılarını araladığı gibi, toplumsal yaşantımızda da birçok farkındalığa vesile olmaktadır ifade ettiğiniz üzere. Merkezden başlayıp çevreye yayılan bu rahmet dalgası, -farkında olalım olmayalım- hepimizi kuşatmaktadır. Nitekim kardeşinin yüzüne gülmeyi sadaka olarak bizlere takdim eden nebevi öğretiyi başlatan uhuvvet ve muhabbet, bu bereketli ayda zekât ve sadaka-i fitrîla daha da anlam kazanan cömertlik duygusuyla taçlanmaktadır. Biz bu yüce hasleti yine, az önce de ifade ettiğim gibi özellikle ramazan ayında cömertliğinin rahmet yüklü rüzgârlara galebe çaldığı Allah Rasulü'nden öğreniyoruz.

Bahse konu ettiğimiz bu genel çerçevenin içine dâhil olan bütün müspet neticeleri, dinî literatürde “birr” yani “iyilik” kavramıyla ifade ediyoruz. Bu doğrultuda Kur'an-ı Kerim, iyiliğin bireye dönük yönüne işaret etmekle birlikte toplumsal bir iyilik bilinci geliştirmeye de özellikle vurgu yapmaktadır. “İyilik ve takvada yardımlaşın, günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayın” (Maide, 5/2.) ayeti, zikrettiğimiz bu boyutu gözler önüne sermektedir. Öte yandan; “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu bilir.” (Âl-i İmran, 3/92.) ayetiyle de bir Müslüman'ın, kardeşlerinin maddi ve manevi ihtiyaçlarına karşı tam manasıyla duyarlı olmadığı sürece, gerçek anlamda iyiliğe ulaşmış sayılamayacağı vurgulanmaktadır.

İşte ramazan, yaşadığımız dünyadaki olanca kötülüğe rağmen iyilerin iyilik için koşuşturduğu bereketli bir aydır. Bu tatlı telaşı başka bir zaman diliminde göremezsiniz. Bu da ramazanda yapılan ibadet ve güzel ahlak

merkezli davranışların karşılığının yalnızca Allah Teala tarafından takdir edilmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla birlik, berberlik ve dayanışmaya önemli bir katkı sunan ramazan ayı, sürekli ve kuşatıcı bir kardeşlik zemini oluşturarak ibadet, kültür ve medeniyet yaşantımıza çok önemli dokunuşlar yapmaktadır. Bu noktada aynı inanç, tarih, kültür ve medeniyeti paylaştığımız İslam coğrafyasındaki diğer kardeşlerimizle de aynı hissiyatın paydaşı olma hususunda önemli bir imkândır ramazan ayı. Fakat üzülerken ifade etmeliyim ki, bu coğrafyalarda yaşayan nice Müslüman kardeşimiz, aynı havayı soluduğumuz bu rahmet ikliminin sevincini bizlerle birlikte paylaşma imkânına sahip değiller şu anda. Ben bu vesileyle, önümüzdeki günlerde idrak edeceğimiz ramazan ayının, çağımızın modern Ashab-ı Uhdutlarının hezimetine; müminlerin de nusret ve selametine medar olmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyorum.

Ramazan ayının Kur'an ayı olduğu hepimizin malumu. Bu ayda Kur'an ile daha fazla buluşmak ve onunla adeta hemhâl olmak için neler yapmalıyız?

Kur'an'ın indiği ayı yani ramazan ayını Bakara suresinde okurken dikkatimizi celbeden kavramlardan birisi de "Furkân"dır. Dolayısıyla hak ile batılın ayrışım noktası olan mukaddes Kitabımız, bizlere sahih olana yönelip, batıldan uzak durmayı işaret etmektedir. Bu da takdir edersiniz ki, yalnızca ilimle gerçekleşecektir. Bu sebeple, Yaraticımızın kemal sıfatları nasıl ilim sıfatıyla anlam kazanmışsa, biz kulların da kemale ermesi ancak ilimle olacaktır. Dolayısıyla, Kur'an'la anlam kazanan bu mübarek aydan başka, söz konusu ideale uygun münasip bir vakit yoktur. Fakat Müslümanlar maalesef bahsini ettiğimiz bu önemli eşiği ihmal ettiklerinden dolayı, insanlığa kıyamete kadar yön verecek olan yüce kitabımızın değerleri ile bağlantıyı koparma noktasına geldiler. Bunun sonucunda da Müslümana muvafık olmayan tezahürler bizlerden sadır olmaya başladı. İşte, her zaman olduğu gibi bugün de bu feyizli ayı vesile kılarak, evlerimizde ya da camilerimizde yüzünden okuduğumuz Kur'an-ı Azimüşşan, özellikle mana boyutuna ağırlık vereceğimiz veçhesiyle bizleri önce Rabbimizle sonra kendimizle buluşturup, son raddede güzel ahlakla taçlandıracaktır Allah'ın izniyle. Bu itibarla, içerisinde Kur'an okunan ev ile Kur'an okunmayan ev arasındaki farkın, ölü ile diri arasındaki fark gibi olduğunu idrak edebilen her mümin, insanlığın dirilişine zemin oluşturacak bu ay vesilesiyle ilk emri "Oku!" olan Kur'an-ı Kerim'e azami ilgi göster-

meli, ondan faydalanmanın yollarını aramalı ve Kur'an terbiyesi içerisine girerek onunla hemhâl olmalıdır.

Sayın Hocam, İslam dünyasının çok sancılı süreçlerin içinden geçtiği böyle bir dönemde Müslümanlar olarak ramazan ayında nasıl bir muhasebe içerisinde olmalıyız?

Malumunuz olduğu üzere daha çok ölüm, ahiret ve hesap ile ilgili olarak ifade edilen Hz. Ömer'in (r.a.); "Hesaba çekilmezden önce kendinizi hesaba çekiniz." sözü, bize her daim dinamik ve kararlı bir mümin portresi çizmektedir. Zira bu dinamizmin asıl kaynağı, Rahman sûresindeki; "O, her an bir yaratma hâlinindedir" ayetiyle Cenab-ı Hak'tan neşet etmektedir. Yeri gelmişken belirtmek gerekirse, aklı ve tefekkürü davranışlara hakim kılma şeklinde ifade edebileceğimiz muhasebe, kulluk düzleminde ibadetlerin en önemli motivasyon kaynağıdır. Günlük beş vakit namaz, haftada bir kıldığımız cuma namazı, önümüzdeki günlerde inşallah idrak edeceğimiz ramazan ayı, kulluk muhasebemizin aktif olduğu mühim zaman dilimleridir. İşte, düzenli olarak yapılacak bu dakik hesaplamalarla esasen, kulluk haritasında nerede durduğumuz tebarüz etmektedir. Çünkü bu tutum, nereden gelip nereye gittiğimiz hakkında bize ışık tutacak yegâne yöntemdir. Dolayısıyla Müslümana yaraşan tutum, geçmişin muhasebesini yaparak geleceği tanzim etmektir. Nitekim bizler de bireysel bağlamda, tıpkı kurumsal yapıların periyodik olarak uyguladıkları yakın, orta ve uzun vade planlarını, kendi yaşantımızda ancak bu yöntemle hayata geçirebiliriz. Bahsettiğim söz konusu boyut ise ibadet hayatımızın zirveye çıktığı ve iç dünyamıza dönüşün her zamankinden daha fazla artış gösterdiği tefekkür, tezekkür ve tedebbür mevsimi olan ramazan ayında gerçekleşecektir.

Bunun yanında kendimiz için yaptığımız bu muhasebeyi daha ciddi bir yaklaşımla ümmetin meseleleri hakkında nerede durduğumuzla ilintili olarak gerçekleştirmeliyiz. İnsanlık tarihi açısından son iki asra konu olan zulümdeki payımızı sorgulamalıyız öncelikle. Çünkü bizler kendisinden sorumlu olduğu kadar, yakın ve uzak çevresinde olup biten her şeyden de sorumlu kıldığımız bir dinin müntesipleriyiz. Bu da omuzlarımıza dünya ve ukbaya taalluk eden önemli bir sorumluluk yüklemektedir. Özetle bu ayda, nefsimizden başlayıp dünyanın, insanlığın ve tarihin muhasebesini yaparak kendimizi ebedi hayat olan ahirete hazırlamalıyız.

Ramazan ayı denilince hemen akla iftar davetleri ve iftar sofraları geliyor. Malumunuz, Başkanlığımız bu ramazan ayında “israf” konusunu tema olarak belirledi. Bu bağlamda, iftar sofralarının israf sofralarına dönüşmemesi özelinde çok yönlü olarak ele alınabilecek israf konusuna yaklaşımımız nasıl olmalı sizce?

Evet, belirttiğiniz gibi bu ramazan ayında çok önemli bir realite olan israf konusunu tema olarak seçtik. Bu önemli problem; vasıf, unsur, boyut ve yansımalarıyla ele alındığında kanaatimce temelde, kişinin Yaratıcıyı, kendisini ve dış dünyasını yeterince anlamlandırmasından kaynaklanıyor. Yoksa Müslüman kelimesinin israf kelimesi ile aynı cümlede kullanılması düşünülemez. Diğer taraftan ne yazık ki son zamanlarda, “ibadet-i mersume” olarak ifade edilen formel ibadetleri hakkıyla ifa hususunda bazı eksen kaymaları yaşamaktayız. Bu da diğer birçok meselede olduğu gibi, surete yoğunlaşarak mahiyet ve anlamdan uzaklaşmaktan kaynaklanmaktadır. Nitekim bereket ayı ramazanda, bereketimizin ellerimizin arasından kayıp gitmesine sebep olabilecek bu doğrultudaki birtakım doğru olmayan davranışlara tevessül edebiliyoruz. Bunun en önemli tezahürünü ise orucu mahza açıklık olarak gören zihinlerin, açlığın da verdiği psikolojik motivasyonla ihtiyacın çok ötesindeki bir donanımla hazırladıkları gösterişli iftar sofralarında müşahade ediyoruz. Esasen ihtiyaçtan ziyade kendini iyi hissetme ve kazanımını başkasına gösterme üzerine kurulu bahse konu yaklaşım, yaşadığımız modern zamanda ortaya çıkmış dünyevileşme, bireyselleşme ve maddeyi önceleme düşüncesiyle birlikte tebarüz eden nevezuhur bir anlayışın neticesidir. “Yiyin, için fakat israf etmeyin!” şeklinde bizlere bu konuda hâciyyat merkezli bir anlayış sunan, Allah’ın müsrifleri sevmediğini, nimet olarak sahip olunan her ne varsa ahirette bunlardan tastamam sorguya çekileceğimizi bizlere deklare eden Kur’an’ın hükümlerini göz ardı ederek, ibadet niyetiyle çıktığımız bu yolu dinin zemmettiği israfla tamamlamak, Müslümanlar açısından oldukça çelişki arz eden bir durumdur. Zira dinen aşırılık olarak görülen her türlü eylem, kişiyi mutsuz kılar. Oruçlunun iki mutluluğundan biri olan iftar anındaki mutluluğun, böylesi bir sebepten dolayı mutsuzluğa dönüşmesi ise söz konusu paradoksun başka bir yansımasıdır. Dolayısıyla, orucun gayeleri dışında hiçbir gayenin itibara alınmadığı, bir tarağın dişleri gibi her sınıftan insanın eşit bir şekilde katılım sağladığı ve sadece sevdiklerimizle zenginleşen iftar sofralarını kuralmalıyız. Zira yüce dinimiz

İslam da Abese suresine konu olan Hz. Peygamberin (s.a.s.) âmâ müezzini Abdullah b. Ümmi Mektum (r.a.) özelinde, toplumda dezavantajlı olarak ifade edilebilecek kimselerle teşrik-i mesaiyi devamlı surette teşvik etmektedir. İşte, ihtiyaç sahiplerinin, salih kimselerin, oruçlu ağızların iftar ettikleri böyle bir sofraya, meleklerin şahit olup istiğfar ettikleri ve Cenab-ı Hakk’ın da razı olacağı bir sofraya olacaktır.

Sayın Başkanım son olarak, ramazan vesilesiyle halkımıza ve din görevlisi meslektaşlarımıza vermek istediğiniz bir mesajınız var mı?

Sözlerimin başında da ifade ettiğim gibi, birçok iyilik ve güzelliğin tecelli ettiği, Rabbimizin yaptığımız ibadetlerin karşılığını Kerim sıfatıyla sınırsız olarak verdiği bu bereketli atmosferi ganimet bilerek çok iyi değerlendirelim. Bunun için de önce kendimizden başlayarak külli bir muhasebeye girelim. Biliyorsunuz, kişiyi en iyi kendisi tanır. Bu itibarla, hoşnut olmadığımız menfi davranışlarımızı ramazan ayı vesilesiyle terk etmeye azmederek manevi yönden arınmaya gayret edelim. Ramazan-ı şerifin feyiz ve bereketinden istifade etmenin medarı olan birlik, beraberlik ve dayanışmayı millet ve ümmet zemininde tüm işlerimizde merkeze alalım. Yapacağımız taat ve hasenatla Allah’ın rızasını kazanmaya çalışalım. Vahyin inmeye başladığı bu ayda, Kur’an’ı yüzünden okuduğumuz gibi, onun deruni manası üzerinde de tefekkür ederek Müslümanca bir bilinç oluşturalım. Oruçlarımızı, şuur hâlini kaybetmeden Allah rızasına muvafık olan söz, tutum ve eylemlerle destekleyerek turalım. Unutmadan, bu şehriyin havasına evlerimizdeki çocuklarımızı da mutlaka dâhil edelim. Zira onlar olmadan bu mutluluk tablosu eksik kalır. Tüm bu temas ettiğimiz hususları deruhte ederek inşallah dünya hayatımızı kutlu bir ahiret yaşantısına çevirelim.

Bu vesileyle, tekrar gelişle gönüllerimizi aydınlatan rahmet ve bereket mevsimi ramazan ayının kalplerimize huzur, hanelerimize bereket, ailemize, ülkemize ve İslam âlemine hayırlar getirerek insanlığın hidayet ve barışına vesile olmasını Cenab-ı Hak’tan niyaz ediyorum. Ramazan ayında her zamankinden daha yoğun bir tempoda bu şerefli hizmeti ifa eden değerli meslektaşlarımızın da ramazanını şimdiden tebrik ediyor, bu feyizli ayın hem kişisel hem de mesleki yaşantımızda yeni inkişaf ve fütuhatlara kapı aralamasını Yüce Mevlâ’dan temenni ediyorum. Size de hassaten teşekkür ediyor, çalışmalarınızda başarılar diliyorum.

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE RAMAZAN GÜNLERİ VE GECELERİ

Rıfat ORAL | DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Hicret'ten sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) ve sahabenin hayatı tümüyle değişmişti. Peygamberimiz önce, Medine'nin merkezine büyük bir mescit yaptırdı. Kendi evi de o mescide bitişik/yakın inşa edildi. Mekke döneminde daha çok iman ve ibadet konularıyla ilgili ayetler inerken, hicretten sonra ibadet, sosyal ve iktisadi hayatla ilgili ahkâm ayetleri inmeye başladı. Bu ayetlerden bir kısmı da ramazan ayında oruç tutmayı emrediyordu. Şöyle buyruluyordu:

"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı." (Bakara, 2/183.) "(O sayılı günler), insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur'an'ın kendisine indirildiği Ramazan ayıdır. Öyle ise kim bu aya ulaşırsa onu oruçla geçirsin." (Bakara, 2/185.)

O dönemde insanlar hilale bakarak yeni ayın başlangıcını ve bitişini tespit ediyorlardı. Peygamberimiz (s.a.s.) ramazan ayının tam tespit edilmesini istiyor ve bu konuda insanların ihmalkâr davranmaması için ramazandan bir-iki gün öncesinde oruca başlanmasını yasaklıyordu. Çünkü söz konusu oruç Allah'ın emriydi ve ibadete başlama süresi çok önemliydi. Bununla ilgili olarak Peygamberimiz

şöyle buyurmuştu: "Ramazanı, bir gün ya da iki gün öncesinden oruç tutarak karşılamayın. Ancak kişi o güne kadar (önceden) oruç tutmuşsa o günlerde de tutabilir." (Buhari, Savm, 14; Müslim, Sıyam, 21, 1082.)

Medine'de ilk ramazan heyecanı

Asr-ı saadette ilk ramazan orucunun heyecanı dalga dalga bütün Medine'ye yayıldı. İnsanlar orucun makasidini/hedeflerini anlamışlardı; onlar her sene bir ay oruç ile nefislerini terbiye ve ruhlarını tasfiye etmek istiyorlardı. Ayrıca Peygamberimiz (s.a.s.), sahabenin geceleri de teheccüt/teravih namazı kılmalarını istiyordu: Abdurrahman b. Avf'ın anlattığına göre; Rasulüllah şöyle dedi: "Şüphesiz izzet ve celal sahibi Allah, ramazan orucunu farz kıldı; ben de o ayda gece namazını (teheccütü/teravihi) sünnet kıldım. Kim ihlasla o ayın orucunu tutar ve gecesinde ibadeti (teravihi) eda ederse günahlardan kurtulur, tıpkı annesinin onu doğurduğu gün gibi (günahsız/tertemiz) olur." (Ahmed b. Hanbel, I/191; İbn Ebi Ya'lâ, II/169, 864.) Bir konuşmasında da şöyle dedi: "Kim ramazan ayında gece (teheccüt/teravih) namazlarına iman ve ihlas ile devam ederse onun geçmiş günahları affolur." (Buhari, İman 26; Müslim, Salatü'l-müsaafir, 173, 759.)

Medine'de imsak

Arap dilinde, tutmak anlamında olan imsak kelimesi, İslam dö-

neminden sonra; oruç tutmaya başlama vakti için kullanılmıştır. Oruç, gündüz eda edilen bir ibadettir. Buna göre fecr-i sadık ile imsak vakti başlar ve güneş batıncaya kadar bu ibadet devam eder. Allah Teala Kur'an'da bunu şöyle açıklar: "...Sabahın/fecrin beyaz ipliği (aydınlığı), siyah iplikten (karanlıktan) ayırt edilinceye kadar yiyin, için, sonra (oruca başlayıp) akşama kadar bu orucu tamamlayın." (Bakara, 2/197.) Ashaptan birisi ayette geçen siyah ve beyaz ipliği, gerçek iplik zannedip, sabaha doğru onlara bakmış, ancak tam ayırt edememişti. Kuşluk vakti Peygamberimize (s.a.s.) giderek durumu arz etti. Allah Rasulü şöyle dedi: "(Kur'an'daki) bu ifade, gecenin karanlığı ve gündüzün beyazlığıdır." (Buhari, Savm, 16.)

Asr-ı saadette, özellikle ramazan aylarında Medine'de imsak için iki ezan okunurdu. Birisi imsaktan önceydi ki, teheccüt namazı kılanlar, imsak vaktinin yaklaştığını anlaşılar ve sahur yemeklerini yesinler diye bir uyarı niteliğindedeydi. Bu ilk ezanı Bilal-i Habeşi okurdu. Saatin olmadığı o dönemlerde böyle bir sahur uyarısı çok önemliydi. Osmanlı döneminde de, imsaktan önce sahur vaktini duyurmak için Allah'a hamd ü sena, Peygamber Efendimize salat ve selam okunurdu. Buna "temcit" denmektedir. Hatta o dönemde akşamdan hazırlanmış pilavlar ısıtılıp, sahur vakti "temcit" okunurken dağıtılırdı ve yenirdi. Bu

nedenle ona da “temcit pilavı” denilmişti. (bk. DİB. Hadislerle İslâm, II/429.)

İmsaktan sonra da, oruç ve sabah namazı vaktinin başladığını ilan için ikinci defa ezan okunurdu. İkinci ezanı okumak, âmâ bir şahıs olan Abdullah b. Ümmi Mektum’a aitti. İnsanlar “Fecr doğdu” diye kendisine bildirince o da ezan okurdu. Bu şekilde insanların ittifak ettiği bir vakitte ezan okunmuş olurdu. (bk. Buhari, Ezan 12, 13; Nesai, Sıyam 30.)

Medine’de iftar

İftar; sona erdirmek ve açmak anlamında bir kelime olup, İslam döneminde; orucu sona erdirmek ve açmak manalarında kullanılmaya başlanmıştır. Peygamberimiz (s.a.s.) iftarda acele edilmesini istedi ve iftarın hurma veya su ile yapılmasını tavsiye ederdi. Enes b. Malik şöyle anlatır: “Rasulullah Efendimiz akşam namazını kılmadan önce birkaç taze hurma ile eğer yoksa kuru hurma ile iftar ederdi. O da yoksa su ile orucunu bozardı.” (Ahmed, III/164; Ebu Davud, Sıyam 21; Tirmizi, Savm 10.) Peygamberimiz (s.a.s.) iftar sırasında dua edilmesini istedi ve: “Her oruçlunun iftarını açtığında reddedilmeyen bir duası vardır” derdi. Kendisi de ellerini açarak; “Allah’ım, senin için oruç tuttum. Senin verdiğin rızık ile iftarımı ettim!” diye dua ederdi. (Ebu Davud, Sıyam, 22.)

Peygamberimiz, iftar sofrasına başka insanların da çağırılmasına ve beraber iftar edilmesine teşvik ederdi. Şöyle derdi: “Her kim bir oruçluya iftar yemeği yedirirse, kendisine onun sevabı kadar sevap verilir.” (Tirmizi, Savm, 82.) İftardan sonra akşam namazını kıldırırdı. Günümüzde de Mekke’de Kâbe ve

Medine’de Mescid-i Nebi başta olmak üzere birçok cami ve mescitte bu şekilde iftar sofraları kurulur ve insanlar iftarlarını yaptıktan sonra akşam namazlarını kılarlar.

Cebrail ile Kur’an mukabelesi

Her ramazan ayında Peygamberimiz (s.a.s.) Cebrail ile beraber Kur’an’ı mukabele ederdi. Peygamberimiz okur ve Cebrail dinlerdi. İbn Abbas (r.a.) bunu şöyle anla-

**Her ramazan ayın-
da Peygamberimiz
Cebrail ile beraber
Kur’an’ı mukabele
ederdi. Peygamberi-
miz okur ve Cebrail
dinlerdi. İbn Abbas
bunu şöyle anlatır:
“Peygamberimiz
hayır yapma konu-
sunda insanların en
cömerdi idi. Rama-
zan ayında Cebrail
ile buluştuğunda
da o insanların yine
en cömerdi idi. Her
gece Cebrail ile bu-
luştuklarında Allah
Rasulü ona Kur’an’ı
arz ederdi (okurdu).”**

tır: “Peygamberimiz hayır yapma konusunda insanların en cömerti idi. Ramazan ayında Cebrail ile buluştuğunda da o insanların yine en cömerti idi. Her gece Cebrail ile buluştuklarında Allah Rasulü ona Kur’an’ı arz ederdi (okurdu).” (Ahmed, I/363.) Bazı rivayetlerde Cebrail’in arz ettiği/okuduğu da nakledilir. Bu rivayetlerden bazen

Peygamberimizin okuyup Cebrail’in dinlediği, bazen de Cebrail’in okuyup Peygamberimizin dinlediği anlaşılmaktadır. (bk. Buhari, Fedailü'l-Kur’ân, 7; Ahmed, II/399; VI/282.) Buna hadislerde, muaraza denilmektedir. Türkçeye mukabele olarak tercüme edilmiştir.

İlk ramazan ayında Bedir Savaşı

İslam’ı yok etmek isteyen Mekkeli müşrikler boş durmuyor, Müslümanların aleyhinde propaganda yapıyorlar, siyasi ve ekonomik olarak güç elde etmek için sürekli Yemen ve Şam bölgelerine kervanlar gönderiyorlardı. Bunlardan elde ettikleri güç ile silahlanma çalışmaları ve çöldeki bedevileri mal ve para ile kışkırtma düşünceleri taşıyorlardı. Bu sebeple Peygamberimiz (s.a.s.) kendilerini yurtlarından sürgün eden ve canlarına kasteden Mekkeli müşriklerin kervanlarının Medine yakınlarından izinsiz geçip gitmelerine izin vermiyordu. Zaman zaman seriyyeler gönderiyor ve kervan yollarının tamamen kendi kontrolleri altında olduğu mesajını veriyordu. İşte o günlerde Şam bölgesinden Kureyş müşriklerine ait bir kervanın geldiği haberi alındı ve hemen seriyyeler hareket etti. Bunu haber alan Mekkeliler de bir ordu hazırlayıp Medine’ye doğru hareket ettiler. Peygamberimiz Medine’de sahabe ile istişare etti. O güne kadar sadece muhacirler seriyyelerde görev alıyorlardı. Hz. Peygamber, ensara sıkıntı olmamak için onların seriyyelere katılmalarını emretmemişti. Şimdi ise savaş durumu söz konusuydu. Sorumluluk bilinci taşıyan ensar (Medineli sahabiler), Hz. Peygamber’e (s.a.s.) gelerek kendilerinin de savaşa katılmak istediklerini bildirdiler. Peygamberimiz (s.a.s.) muhacir ve

ensardan oluşan bir ordu ile Ramazan'ın 12. günü Medine'den hareket etti. Ramazan'ın 17. günü Bedir'de iki ordu karşılaştı. Büyük ve zorlu bir savaş sonunda Müslümanlar Ramazan ayının 22. günü muzaffer bir şekilde Medine'ye döndüler. Peygamberimiz dönüştü, kızı Rukiyye'nin birkaç gün önce öldüğünü duyunca çok üzüldü. Önceden hastalanan Rukiyye'nin yanında kocası Hz. Osman kalmıştı ve bu nedenle Bedir savaşına katılamamıştı. (İbn Kesir, es-Siret'ü'n-Nebi, I/491.)

Ramazan ayında itikâf

Hiz. Peygamber (s.a.s.), ramazan'ın son on gününde Mescid-i Nebi'de itikâfa girerdi. Hatta rivayetlerde kendisi için mescitte çadır kurulduğu ve farz namazı kıldırdıktan sonra genellikle zikir, ibadet ve Kur'an okumak için bu çadıra çekildiği nakledilir. İşte bu günlerden birinde şöyle bir olay gerçekleşir. Ebu Zer (r.a.) anlattı: "(Ramazan'ın) son on günü olunca Rasûlullah mescitte itikâfa girdi. (Ramazan'ın) 22'sine denk gelen Pazartesi günü ikinci namazını kıldırdı ve şöyle dedi: 'Bu gece namaz kılacağız, inşaallah. Gece namaz kılmak isteyen kılsın!' Bu gece ayın 23'ü oluyordu. Hiz. Peygamber yatsıdan sonra cemaate gecenin üçte biri oluncaya kadar (teravih/teheccüt) namazı kıldırdı, sonra bitirdi. Ayın 24'ü olunca bir şey demedi ve gece namaza gelmedi. Sonra 25. geceyi kastederek şöyle dedi: 'İnşallah, bu gece namaz kılacağız. Gece namaz kılmak isteyen kılsın!' Gecenin üçte birine kadar cemaate (teravih/teheccüt) namazı kıldırdı, sonra bitirdi. Ayın 26'sı olunca bir şey demedi ve gece namaza gelmedi. 26. günün ikinci namazı olunca kalktı ve 27. geceyi

kastederek şöyle dedi: "İnşallah, bu gece namaz kılacağız. Gece namaz kılmak isteyen kılsın!" Ebu Zer anlatmaya şöyle devam etti: (O gece) namaz için toplandık ve Hiz. Peygamber bize gecenin üçte ikisi oluncaya kadar (teravih/teheccüt) namazı kıldırdı. Sonra mescitteki (itikâf) çadırına gitti. Ben kendisine 'Ey Allah'ın Rasûlü! Sabaha kadar bize namaz kıldırmanı çok isterdik' deyince şöyle buyurdu: 'Ey Ebu Zer! Sen imamınla bu namazı kılıp tamamladığında gecenin tümünü ibadetle geçirmiş gibi sevap alarak bitirmiş olursun.' Hiz. Peygamber bu şekilde bir kere kıldırdı. Farz olmasından korktuğu için (cemaatle kıldırma) devam etmedi." (Ahmed b. Hanbel, V/172; Taberani, Evsat, I/140, 442.)

Ramazan Bayramı

Ramazan ayı sonunda Peygamberimiz ilk defa ramazan bayramını ilan etti ve bayramda fakirlerin de yüzlerinin gülmesi için küçük bir yardımlaşma olan fitır sadakası verilmesini emretti. İbn Abbas (r.a.) şöyle anlattı: "Rasûlullah, fitır sadakasını oruçlu kişiyi boş ve çirkin şeylerden temizlemek ve fakirleri doyurmak için farz (vacip) kıldı. Kim fitır sadakasını (bayram) namazından önce öderse sadakası makbul olur. Kim de (bayram) namazından sonra öderse o normal sadakalardan bir sadaka olur." (Ebu Davud, Zekât 17; İbn Mace, 21.) Bayram günü Peygamberimiz gusül aldı ve bayram namazını mescidin dışında ezan ve kamet okumadan geniş bir arazide kıldırdı. Namazdan sonra hutbe verdi. Her zamankinden farklı bir yoldan evine döndü. Peygamberimiz bayramı tekbir ve tehlillerle karşıladı. (Buhari, İydeyn 24; Tirmizi, Savm, 81; İbn Sa'd, Tabakat, I/242, 248.)

Sonraki yıllarda Medine'de ramazan

Bundan sonraki yıllarda Medine'de ramazan ayı sakin geçmişti, herhangi bir savaş ve saldırı hâli olmamıştı. Sahabe-i kiram oruçlarını tutuyor ve gece namazlarını kılıyorlardı. Hicri 3. yılı ramazan ayının ortalarında Peygamberimizin torunu Hiz. Hasan doğdu. Bu durum Peygamber evinde ve Medine'de büyük bir sevinç oluştu. (İbn Abdilber, İstiab I/369; İbn Hacer, el-İsabe, I/328-329.) Peygamberimiz (s.a.s.) Medine'de olduğunda ramazan'ın son on gününde itikâfa girerdi. Ayrıca her ramazan ayında Cebrail ile Kur'an'ı mukabele ederlerdi. Peygamberimiz (s.a.s.) gece namazlarında kıyâmı uzun tutardı (uzun uzun Kur'an okurdu). Herhâlde ramazan ayında onun Kur'an okumasını Cebrail dinliyordu ve mukabele bu şekilde oluyordu. Hicri 8. yılın ramazan ayında Mekke'nin fethi gerçekleşti. Hicri 9. yılda Tebük Seferi'ne giden Peygamberimiz (s.a.s.) on küsur gün kaldıktan sonra döndü ve ramazan'ın ilk günlerinde Medine'ye ulaştı. O yıl ramazan ayında Taif ve Yemen gibi birçok bölgeden Medine'ye heyetler geldiler ve Peygamberimizle görüştüler. (İbn Kesir, es-Siret'ü'n-Nebi, II/289.) Hicretin 10. yılında Peygamberimiz ramazan ayında Medine'deydi. Artık ömrünün son yılını yaşıyordu. Son ramazan ayında 20 gün itikâfa girmiş ve Cebrail ile iki defa Kur'an'ı mukabele etmişti. Her sene Peygamberimiz o güne kadar inen sureleri ve ayetleri Cebrail ile mukabele/muaraza ederdi. (bk. Buhari, Fedailü'l-Kur'an, 7; Ahmed, II/399; VI/282.) ■

İFTAR SOFRALARI İSRAF SOFRALARI OLMASIN

Belgin KONARILI | DİB Başkanlık Müşaviri

Altın ve gümüş kaplardan yemeyi meneden Peygamberimiz (s.a.s.), israfın sadece yemeğin miktarıyla değil, gösterişe ve kibre kaçan tarafıyla ilgili olarak da bizleri uyarmıştır. Yoksa lüksün zenginliğin sonu olmayabilir. İnsanların imkânları varsa hepsini sunmak isterler ama kullanılan malzemeler çok pahalı, çok masraflı ise ve insanı kibre, gösterişe götürecekse bu da Müslüman ahlakına aykırıdır.

israf; lüzumsuz yere harcama yapmak, ihtiyaçtan fazla tüketmek, saçıp savurmaktır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) kıtlık yıllarını da bolluk yıllarını da yaşamıştır. O, garip, yoksul ve kimsesiz olduğu zamanları

da emirü'l-müminin olduğu günleri de görmüştür fakat hayatında hiçbir zaman israf etmemiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), bir seferden dönerken abdestin nasıl alınacağını soran bedeviye, abdesti bizzat uygulayarak göstermiş ve

şöyle söylemiştir: “İşte abdest böyle alınır, kim bundan daha fazlasını yaparsa hatalı davranmış, haddini aşmış ve zulmetmiş olur.” (Nesai, Taharet, 5.) Esasında o bu davranışının su kılığından doğan bir fikir olmadığını müminin olgunluğuyla ilgili bir davranış biçimi olduğunu

söylemektedir. Yine bir gün Sad b. Ebi Vakkas (r.a.) abdest alırken Rasulüllah onun yanına uğramıştı. Onun suyu fazla kullandığını görünce: “Bu ne israf?” buyurdu. Sad, “Abdestte de mi israf olur?” diye sorunca, Efendimiz, “Evet, akan bir nehirden bile abdest alıyorsan israf olur.” karşılığını verdi. (İbn Mace, Taharet, 48.) Görüldüğü gibi temizliğe önem veren, abdeste ve namaza sürekli dikkat etmeyi ve devamlılığı emreden Rasulüllah, abdest suyunu bile dikkatli kullanmayı, israf etmemeyi tembihlemiştir.

Bol nimetler içindeyken nasıl olsa gerisi var diye düşünüp israfa bulunmak sünnete aykırı bir davranıştır. Birçok Müslüman, ibadetinde daha dikkatli ya da daha özenli olduğunu zannederek abdest azalarını defalarca yıkayıp hem kendini hem de beraber yaşadıklarını yormaktadır. Benim içim rahat etmez diyerek üçten fazla da yıkıyorsa bilmelidir ki sünnete aykırı davranmaktadır. Tabii ki biz çölde değiliz, su kıtlığı çekmiyoruz, memleketimizde denizler, göller, dereler elhamdülillah bol bulunmakta. Ama Peygamberimiz (s.a.s.) ne diyor: “Akan bir nehirden bile abdest alıyorsan israf olur.” Bunun nedeni, sadece yaşadığımız yeri ve zamanı düşünmeyip bizden sonra gelecek nesilleri de düşünmek zoruunda olmamızdır.

Kıtlık günlerinden birinde Peygamber Efendimiz (s.a.s.), Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekir’le birlikte Ebu’l-Heysem’in evine misafir oldular. Biraz hurmayla serin bir su ikramından sonra Rasulüllah Efendimiz şöyle buyurdu: “Bu canı bu tende tutan Allah’a yemin ederim ki, kıyamet gününde kendisi hakkında hesaba çekileceğimiz nimetler, serin bir gölge, güzel bir

hurma, soğuk bir sudur.” (Tirmizi, Zühd, 39.) Görüldüğü gibi Rasulüllah Efendimiz içtiğimiz suyun, yediğimiz hurmanın bile hesabının sorulacağını bildirirken, biz bugün iftar sofralarımızı bir sorgulayalım. Birkaç çeşit yemek, salatası, hoşafı, yoğurdu meyve suyu ve birçok garnitürüyle âdeta çeşit yarışlarına giriyoruz. Bunların hepsi gelir durumumuza göre misafirlerimize ikram açısından gerekli diye düşünebiliriz fakat tabaklarda bitmeyen, yiyemeyeceğimiz kadar fazla yemekler, sadece bir gösteriş olması için midir, diye durup düşünmemiz lazım. Yemeklerin yanında bir de hiç yenmeyecek ekmekler doğranır ve sonra çöpe gider. İki gün önceden başlayarak iftar sofralarını hazırlamak, gereğinden fazla yemek yapmak ve yenmeyen yemekleri hemen çöpe atmak ve bunları âdeta çagın, hijyenin ve gelişmişliğin bir sonucu gibi algılamak Müslümanca bir tavır olmasa gerek. Bunlara Müslümanlar olarak dur demeliyiz. Aslında bu çok da zor değildir, davet ettiğimiz kişi sayısınca ve her bir insanın yiyebileceği miktarı hesaplayarak yemek listesini birkaç çeşitle sınırlandırdığımızda israf olmadan iftar sofraları hazırlayabiliriz. Peki, içinde bulunduğumuz çağda büyük protokoller, derneklerin ve grupların sevgi bağlarını güçlendirmek amacıyla hazırlanan o iftar sofralarına ne demeli? İçinde bulunduğumuz imkânlar doğrultusunda güzel nezih sofralar, çeşitli ikramlar olsa da bunların hiçbirisi çöpe atılmadan hepsi yenebilecekse ya da geri kalanlar tekrar değerlendirilecekse bu sofralar ikram olur, yoksa hepsi bizlere azap olur.

Tabii ki verilen nimetlerden faydalanacağız, rızkımızı düşenden yiyeceğiz, ikram edeceğiz ama israf

etmeden. Peygamberimizin yanına gelen Malik b. Nadle yaşadığı bir olayı anlatıyor: “Dağınık bir kıyafetle peygamberimizin yanına gitmiştim, Allah Rasülü bana şöyle dedi: ‘Senin malın mülkün var mı?’ ‘Evet var ey Allah’ın elçisi!’ dedim. ‘Ne gibi malların var?’ diye sordu. ‘Allah bana deve, at, koyun sürüleri ve hizmetçiler ihsan etmiştir.’ dedim. O da ‘Allah sana mal mülk ihsan etmişse, Allah’ın nimetinin ve ikramının eseri üzerinde görünsün.’ diye buyurdu.” Yani Allah’ın nimetlerinin en güzelinden faydalanmakla israf etmek farklı şeydir. Herkes aynı imkânda aynı zenginlikte değildir. Çünkü Allah rızkı dilediğine bollaştırır, dilediğine de daraltır. Dilediğine çok büyük zenginlikler bahşeder, dilediğine de fakirlik verir. Allah’ın bahşetmiş olduğu bu nimetleri insanlara, komşularımıza, arkadaşlarımıza, akrabalarımıza ve fakirlerimize ikram etmemiz, büyük bir ikram ve sevap iken, israflarla onları azap hâline dönüştürmeyelim. Yaptığımız ikramları gösteriş ve kibirle sonuçlandırmayalım.

Peygamber Efendimizin sözlerinden, nimetleri kullanmadaki serbestliği sınırlandıran tek şeyin kibir ve israf olduğu görülmektedir. O, bir hadisinde şöyle buyurur: “Kibre düşmeden ve israfa kaçmadan yiye, sadaka verin ve giyinin.” (Nesai, Zekât, 66.) Cenab-ı Allah aslında bir hayat kriteri belirtmiştir bizlere. Araf suresinin 31. ayetinde şöyle buyurur Yüce Allah: “Ey âdemoğulları, her mescide gidişinizde güzel elbiselerinizi giyin, yiye, için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.”

Ayet-i kerime çok açık ve kesin bir şekilde Allah’ın israf edenleri sevmediğini bildiriyor. İftar sofraları

Muhakkak bir şeyler yapmak, ikram etmek istiyorsak, fakirleri, mültecileri, yetimleri, belki bu nimetleri hiç görmemiş olanları davet edelim de göstermiş olduğumuz zahmetler, ikramlar sevaba dönüşsün. İkrâm sofraları ve iftar sofraları sevap olacakken israfa dönüşmesin.

da olsa, ramazan da olsa, fakirleri de davet etsek, eğer o sofralardaki nimetler atılıyorsa, çöpe gidiyorsa Allah bunu sevmeyecek ve bundan hoşnut olmayacaktır.

Aslında ikram etmek cömertlik alametidir ve cömertlik övülen bir davranıştır. Cömertlikle israfın arasını nasıl ayırtmalıyız diye sorarsanız, bunun cevabını da Yüce Allah bizlere şöyle bildiriyor: “Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma, sonra kınanır ve çaresiz kalırsın.” (İsra, 17/29.) Hiç beklenmedik bir anda beklenmedik şekilde büyük ikramlarda bulunmak, insanlar arasında hayranlık uyandırabilir ve cömertlikle bağdaştırı-

labilir. Fakat bu davranışın doğru olmadığını, kullarını tanıyan, ileride nasıl bir zorlukla karşılaşacağını bilen Rabbimiz, savurganlığa da dikkat çekerek bizi bu ayet-i kerimeyle uyarmıştır.

Altın ve gümüş kaplardan yemeyi men eden Peygamberimiz (s.a.s.), israfın sadece yemeğin miktarıyla değil, gösterişe ve kibre kaçan taraflıyla ilgili olarak da bizleri uyarmıştır. Yoksa lüksün zenginliğin sonu olmayabilir. İnsanların imkânları varsa hepsini sunmak isterler ama kullanılan malzemeler, çok pahalı, çok masraflı ise ve insanı kibre, gösterişe götürecekse bu da Müslüman ahlakına aykırıdır. Çünkü

Müslümanın insanlara tepeden bakan davranışlardan ve kendisini kibre götürecek gösterişlerden uzak durması gerekir.

Aslında israf konusunda bilinçlenmemiz sadece mal ya da servet alanında değil, her türlü nimetin kullanılması hususundadır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) özellikle iki nimet hususunda insanların aldanmış olduğundan bahseder: “İki nimet vardır ki insanların çoğu onlar konusunda aldanmıştır. Sağlık ve boş vakit.” (Buhari, Rikak, 1.) Sağlığımızı gereksiz yerlerde, gereksiz işler için israf etmemeli, yine vaktimizi boş işlerle boş meşguliyetle harcamamalıyız ki zor zamanlarımızda bize nimet olarak gelebilsin.

Aslında içinde bulunduğumuz ramazan ayı, bol bol ibadet etmemiz, Kur'an'ı okuyup anlamamız, hayatımıza çekidüzen vermemiz gereken bir aydır. Vaktimizi ve emeğimizi yemek sofraları hazırlamaya değil de, daha çok Kur'an okumaya, kuruyan gönüllerimizi ramazanla feyizlendirmek için harcamaya ihtiyacımız vardır. Daha çok ibadet etmeye, daha çok düşünmeye, daha çok ramazan orucundan faydalanmaya ihtiyacımız vardır. İftar sofralarından sonra namaz bile kılamayacak hâle gelmişsek, günlerce hazırlanmışsak, ihtiyaç sahibi iki kişiyi daha ekleyememişsek bu sofralara, vaktimizi, emeğimizi ve ibadetlerimizi israf etmişiz demektir. Muhakkak bir şeyler yapmak, ikram etmek istiyorsak, fakirleri, mültecileri, yetimleri, belki bu nimetleri hiç görmemiş olanları davet edelim de göstermiş olduğumuz zahmetler, ikramlar sevaba dönüşsün. İkrâm sofraları ve iftar sofraları sevap olacakken israfa dönüşmesin. ■

DUA, TESPİH, ZİKİR

Prof. Dr. Muammer ERBAŞ | Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ...

"Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, sizlere icabet edeyim." (Mümin 40/60.)

İslam inancına göre Allah Teala yaratmış olduğu bütün varlıklarla vahiy yoluyla sürekli olarak iletişim hâlinindedir. Sözlükte pek çok anlamı bulunan vahiy kavramı, genel olarak iki varlık arasındaki özel bağlantıyı ifade eder. Buna göre Allah Teala, yaratmış olduğu maddi-manevi her bir varlık türüyle zaman ötesi boyutta, sadece ona özel bir tarzda ve yine onu harekete geçirecek şekilde iletişim kurmakta yani ilahî emir ve buyruklarını kendisine bildirmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, Cenab-ı Allah'ın manevi varlıklar olan meleklerle vahyettiği bildirilir: "Rabbin meleklerle, 'Ben sizinleyim, inanlanları destekleyin.' diye vahyetti." (Enfal, 8/12.)

Yüce Allah, sadece gayp âlemine ait manevi varlıklar olan meleklerle veya cinlere değil dünya hayatındaki maddi varlıklara da vahyetmekte yani onlara bildirmek istediği ilahî buyruk ve mesajları bu şekilde hızlı, özel ve etkileyici tarzda iletmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, Cenab-ı Allah'ın bal arısına vahyettiği ifade edilir. Bu sayede bal arısı, Rabbinin kendisine olan buyruğunu alır ve üstlenmiş olduğu görevi eksiksiz bir şekilde yerine getirerek insanlar için şifa olan balı üretir: "Rabbin bal arısına: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler (kovanlar) edin. Sonra meyvelerin her birinden ye ve Rabbinin sana kolaylaştırdığı yayılım yollarına gir, diye vahyetti. Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır. El-

bette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır." (Nahl, 16/68-69.)

Bu bağlamda Allah Teala, genel tekvini vahiy kapsamında canlı cansız bütün varlıklarla sürekli iletişim hâlinindedir. Ve bu, sadece Allah'tan yaratılmışlara yönelik tek taraflı bir iletişim değil aynı zamanda yaratılmışlardan da Yaradan'a yönelik çift yönlü bir iletişimidir. Zira Kur'an'da ifade edildiğine göre Allah Teala, yaratılmışlara vahiy yoluyla ilahî buyruklarını bildirirken onlar da tespih etmek suretiyle bu ilahî hitaba karşılık verirler: "Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tespih eder. O'nu övgü ile tespih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz onların tespihini anlamazsınız. O, halimdir, bağışlayıcıdır." (İsra, 17/44.)

Bütün varlıklarla iletişim hâlinde olan Allah Teala, doğal olarak mecazi anlamda kendi vekili ve her şeyi emrine amade kıldığını belirttiği insanoğluyula da sürekli iletişim hâlinindedir. Bunlardan ilki, diğer varlıklarla da olan genel tekvinî vahiy yoludur. Zira Allah Teala, insanoğluyula daha kendisini yaratıp dünyaya göndermeden önce "Kâlû Belâ"da konuşup iman sözü almıştır: "Rabbin, insanoğlunun sulbünden soyunu alıp devam ettirmiş, onlara: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' demiş ve buna kendilerini şahit tutmuştu. Onlar da: 'Evet, şahidiz.' demişlerdi." (Araf, 7/172.)

Yüce Allah, sadece gayp âlemine ait manevi varlıklar olan meleklerle veya cinlere değil dünya hayatındaki maddi varlıklara da vahyetmektedir.

Bunun anlamı, insanın fitrat yani İslam üzere yaratılmış olduğu gerçeğidir. Buna göre, şayet doğru işletebilirse aklı insana doğruları gösterir ve şayet iyi dinleyebilirse kalbi onu iyilik ve güzelliklere yönelir: “Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah’ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.” (Rum, 30/30.)

Bununla birlikte diğer varlıklardan farklı olarak insanoğlu cüzi irade sahibidir. Buna göre insan aklı doğruya ulaşabildiği gibi, yanılıp yanılgıya da düşebilmektedir: “Kişiye ve onu şekillendirene, sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene ant olsun...” (Şems, 91/7-8.)

İnsanın kalbine vicdanın yani Hakk’ın sesi gelebildiği gibi nefsin yani şeytanın fısıltıları da gelebilmektedir: “Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. (Bunlar), aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar...” (Enam, 6/112.)

Allah Teala insan aklını yanılgıdan kalbini de bolumaktan korumak üzere onu ilk insan Hz. Âdem (a.s.)’den itibaren özel teşrii vahyi ile desteklemiştir. Zira bu bağlamda insanoğluna yüce elçiler aracılığıyla pek çok ilahî suhuf ve kitap gönderilmiştir. Bu noktada özel teşrii vahyin genel tekvinî vahiy karşısındaki konum ve fonksiyonu, insan aklına ve kalbine hidayet etmek; yani onları aydınlatmak suretiyle yanılgıdan koruyup doğruya ulaşmalarını sağlamaktır: “Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur’an’ın indirildiği aydır...” (Bakara, 2/185.)

Allah’ın gönderdiği kutsal suhuf ve kitapların insana fayda verebilmesi, bu ilahî mesajların onda karşılık bulmasına yani söz konusu iletişimin karşılıklı olmasına bağlıdır. Zira bizatihi Kur’an’da onun herkese değil sadece takva sahibi yani samimi, hassas ve istekli kimselere fayda vereceği ifade edilmiştir: “Kendisinde asla şüphe olmayan o kitap (Kur’an), müttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir.” (Bakara, 2/2.)

Bu aşamada insana düşen görev ve so-

rumluluk, Rabbinin kendisine olan çift boyutlu çağrısına kulak verip O’na icabet etmesidir. Bunun öncelikli yolu dua etmektir. Dua, kulun samimi ve içten bir şekilde Rabbine yönelip ona arz-ı hâlde bulunması; yani ondan meşru istek ve ihtiyaçlarını karşılamasını talep etmesidir. Bu hususta Yüce Rabbimiz bizlere Kur’an’da âdeta açık çağrıda bulunmaktadır: “Rabbiniz şöyle buyurdu: “Bana dua edin, sizlere icabet edeyim.” (Mümin, 40/60.)

Allah Teala’nın ilahî davetine kulak vermenin bir diğer yolu zikirdir. Çok boyutlu bir kavram olan zikir, kulun Yaradan’ını aklından çıkarmamasını, dilinden düşürmemesini ve gönlünden uzaklaştırmamasını ifade eder. Zira bir Müslüman için onun aklını, dilini ve gönlünü meşgul edecek Allah’tan daha değerli bir kutsal varlık mevcut değildir. Kur’an’a göre dünya ve ahiret mutluluğu, insanın bütün düşüncelerini, sözlerini, eylem ve tutumunu Allah’ın rızasına uygun hâlde getirmesine bağlıdır. Bu ise, ancak zikirle yani daima O’nu düşünmekle, O’nu anmakla ve O’nu sevmekle mümkündür: “Onlar, iman edenler ve gönülleri Allah’ın zikriyle huzura kavuşanlardır. Bilesiniz ki kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” (Rad, 13/28.)

İlahî davete icabetin evrensel yolu ise canlı cansız diğer bütün varlıklarla birlikte Yüce Yaradan’a yönelip O’nu tespih etmek yani dilimizden Allah’ın adını bir an bile düşürmeksizin üzerimize düşen görev ve sorumlulukları eksiksiz bir şekilde hakkıyla yerine getirmektir. Bu bağlamda nasıl güneşin tespihi dünyayı aydınlatmak ve ısıtmak, bulutların tespihi ekinleri sulamak, toprağın tespihi bitkileri bitirmek, bitkilerin tespihi canlıları beslemek, arıların tespihi bal yapmaksa insanın gerçek anlamda tespihi de amel-i salih tir yani ortaya Allah’ın rızasına uygun faydalı işler koyabilmektir. Zira Yüce Rabbimiz Kur’an’da bizlere şöyle buyurmaktadır: “Ey inananlar! Allah’ı çokça zikredin. Ve O’nu sabah akşam tespih edin.” (Ahzab, 33/41-42.)

Yüce Rabbimiz aklımızdan, dilimizden, gönlümüzden duayı, zikri ve tespihi eksik etmesin.

Allah Teala’nın ilahî davetine kulak vermenin bir diğer yolu zikirdir. Çok boyutlu bir kavram olan zikir, kulun Yaradan’ını aklından çıkarmamasını ifade eder.

BÜYÜK GÜNAHLARDAN KAÇINMAK

Prof. Dr. Zekeriya GÜLER | İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Uluslararası İslam ve Din Bilimleri Fakültesi

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
”الْكَبَائِرُ الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَقَتْلُ النَّفْسِ وَالْيَمِينُ الْعَمُوسُ“.

Abdullah b. Amr'dan (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu:
“Büyük günahlar şunlardır: Allah’a ortak koşmak, ana babaya karşı gelmek,
adam öldürmek ve yalan yere yemin etmek.”

(Buhari, Eyman, 16; Tirmizi, Tefsir (sûre 4) 6; Nesai, Tahrim, 3.)

Açıklama

Hadisin başka bir rivayetinde, bir kişinin Hz. Peygamber’e (s.a.s.) gelerek “Büyük günahlar (kebair) nelerdir?” diye sorduğuna dair kayıt (vürud sebebi) mevcuttur. Yine başka bir rivayette “günahların en büyüğü (ekberu'l-kebair)” diye geçer. Bu hadiste kastedilen de budur. (İbn Hacer, Fethu'l-bârî, XI, 565.)

Allah’a ortak koşmak

Yüce Kur’an’ın, tevhit bilinci ve şirkin her türlüşünden kaçınıp herhangi bir varlığın Allah’ın uluhiyetine ortak koşulmaması gerektiğine dair pek çok beyanı vardır. Onlardan birisi şudur: “Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını dilediği kimse hakkında bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur.” (Nisa, 4/48.)

Rasulullah’ın (s.a.s.) “Seni yaratmış olduğu hâlde Allah’a ortak koşmandır.” hadisinin de (Müslim, İman, 141.) “Allah katında en büyük günah hangisidir?” sorusuna cevap teşkil ettiği görülür.

Ana babaya karşı gelmek

Hadisin ravisi Abdullah b. Amr (r.a.), Rasul-i Ekrem’in kendisine “Hayatta olduğun müddetçe babana itaat et, sakın ona karşı gelme.” dediğini nakleder. Zira ana baba, evlâdın dünyaya gelip hayatını sürdürebilmesinde birer

sebepe teşkil eder. Yüce Rabbimiz şöyle buyurur: “İşte onun için insana şöyle emrettik: Bana ve ana babana şükret, dönüş banadır.” (Lokman, 31/14.) Bu demektir ki, ana babaya minnet ve teşekkürü unutan bir evlat Allah’a da şükretmemiş olduğundan iki günahı birden işlemiş olur.

Haksız yere adam öldürmek

Haksız yere adam öldürmek, mâşer-i vicdanı son derece rahatsız eden ve sosyal kargaşaya sebep olan büyük bir suç ve günahdır. Yüce Rabbimiz, haksız yere cana kıyan kimsenin bütün insanları öldürmüş sayılacağını belirtir. (Maide, 5/32.) Bundan dolayı kasten adam öldürüp yeryüzünde bozgunculuk yapan katillere en ağır cezai müeyyide (mukabele bi'l-misl) uygulanır. Şu hadis-i şerif, böylesine ağır cinayet işleyen bir kimsenin, Allah’ın rahmetinden ümidini kesen talihsizler arasında bulunduğu işaret eder: “Haram kan dökmediği müddetçe mümin, Allah’ın rahmetini ummaya devam eder.” (Buhari, Diyât, 1.)

Ayrıca çok ağır bir suç olduğundan kasten adam öldürme cezasının “kesb-i istihkak” anlamında cehennem olduğu bizzat Yüce Kur’an tarafından haber verilir: “Her kim bir mümini kasten öldürürse onun cezası içinde ebedî (uzun süre) kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap ve lanet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.” (Nisa, 4/93.)

Kur’an’ın,
tevhit bilinci ve
şirkin her türlüşünden
kaçınıp herhangi bir varlığın
Allah’ın uluhiyetine
ortak koşulmaması gerektiğine
dair pek çok beyanı vardır.

Yalan yere yemin etmek (yemin-i gamus)

Dünyevi bir kazanç uğruna Allah'ın adını istismar ederek muhatabın malını haksız yolla elde etmek için yapılan bu yemin türü, yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmak gibi çok büyük bir günahdır. Bu yemin, insanı günaha daldırıp cehennemlik olmasına yol açtığından "yemin-i gamus" diye adlandırılır.

Şüphesiz büyük günahlar (kebair, fevahiş, mubikat, ekberu'l-kebair, azamü'z-zünub), bu hadiste geçen suç ve günahlardan ibaret değildir. Mesela şu hadis-i şerifte de insanoğlunu felakete sürükleyen, Allah nezdinde ve maşer-i vicdanda itibarsız duruma düşüren yedi büyük günah sayılır: "Yedi helak edici şeyden sakının: Allah'a şirk koşmak, büyü yapmak, haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın dokunulmaz kıldığı bir cana kıymak, yetim malı yemek, faiz yemek, düşmana toplu hücum yapılacağı sırada savaş meydanını terk etmek ve dürüst kadınları iffetsizlikle suçlamak." (Buhari, Vasiyyet, 24; Müslim, İman, 144.)

"Birbirinizi ayıplamayın ve birbirinizin ayıplarını araştırmayın." (Hucurat, 49/11-12.) gibi ayetlerden, insanları ayıplayıp alaya almanın, özel hayatlarına ilgi duyup onların mahrem meselelerini ve gizli hallerini ifşa etmenin büyük birer günah olduğu anlaşılır. İbadet için gerekli temizliği umursamamak, yalan söylemek, kovculuk yapmak, içki içmek, hırsızlık yapmak, zina veya ona aracılık etmek, yalancı şahitlikte bulunmak ve yüklü miktarda borçlu olarak ölmek büyük günahlar arasında zikredilir. Kasten namazı terk etmek, oruç tutmamak veya zekât vermemek de büyük günahlardandır. Büyük günahlar listesini yetmiş, hatta yedi yüze çıkaran âlimler vardır.

Bilindiği üzere büyük günah, mümin insanı iman dairesinden çıkarıp küfre dâhil etmez. Ne var ki işlenen her günah, "beyaz bir kâğıt üzerindeki siyah mürekkep damlası gibi" kalpte manevi birtakım siyah noktalar oluşturur. Bu gerçeği Rasul-i Ekrem şöyle ifade eder: "Şüphesiz mümin günah işlediği zaman, kalbinde siyah bir leke meydana gelir. Şayet tövbe eder, kendini o günahattan çekip çıkarır ve Allah'tan

af ve mağfiret isterse kalbi cilalanır." (Tirmizi, Tefsir (sûre 83), İbn Mace, Zühed, 29.)

Ayrıca bilinmelidir ki, âlimler arasında ağır basan görüşe göre ısrarla işlenen küçük günah da büyük günaha dönüşür. Nitekim Yüce Kur'an, hesap günü insanlara verilecek olan amel defterinde küçük büyük bütün günahların kayıt altına alınmış olduğu gerçeğini haber verir. (Kehf, 18/49.) Diğer taraftan Yüce Rabbimiz, şu rahmet esintisiyle de mümin gönüllere ferahlık verir: "Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi değerli bir yere koyarız." (Nisa, 4/31.)

Hâsıl-ı kelim her mümin, hangi şartlarda olursa olsun, Rahman'ın iyi kullarının şu özelliklerine her daim odaklanmalıdır:

"Onlar, Allah ile birlikte başka bir ilaha da tapmazlar; haksız yere, Allah'ın dokunulmaz kıldığı insan hayatına kıymazlar, zina etmezler. Zira (bilirler ki) bunları işleyen kimse cezasını bulacak. Kıyamet gününde ona azabı kat kat verilecek ve alçaltılmış olarak o azap içinde ebedî kalacaktır. Ancak tövbe edip inanarak salih ameller işleyenlerin durumu başkadır; Allah böylelerinin kötü hallerini iyiye çevirecektir. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir. Evet, kim tövbe edip erdemli davranırsa bu durumda gerektiği şekilde Allah'a yönelmiş olur. Yine anılan o iyi kullar, asılsız şeylere şahitlik etmezler; boş ve manasız davranışlarla karşılaştıklarında onurluca çekip giderler." (Furkan, 25/68-72.)

Hadisten Öğrendiklerimiz

- Büyük günahlar, kesin bir delille yasaklanan ve hakkında dünyevi veya uhrevi ceza terettüp eden fiil ve davranışlar demektir.

Bilinmelidir ki, âlimler arasında ağır basan görüşe göre ısrarla işlenen küçük günah da büyük günaha dönüşür.

- Felakete sürükleyen suç ve günahlardan son derece kaçınılmalı, hevaya uyup işlenmesi hâlinde ise içten pişmanlık duyulmalı ve tekerrür etmemesi için kararlılık gösterilmelidir.

- Bireysel ve toplumsal sorumlulukların bilincine varılmalı; Allah'a şükür ve ana babaya teşekkür edilmeli, cinayetten uzak durulmalı ve yalan yere yemin edilmemelidir.

GÜCÜ HIÇ SARSILMAYAN KAVÎ VE METÎN

Fatma BAYRAM

Türkçemizde de bir sıfat olarak kullanılan Kavî ismi kuvvet kökünden gelip sözlükte “Yapmak istediği her şeye gücü yeten ve her anlamda yeterli olan” anlamına karşılık gelmektedir. Rabbimizin kudretinin mükemmelliğini ifade eder ve O’nun gücünün yetmeyeceği herhangi bir ihtimalin söz konusu olmadığını anlatır. Metanet ve sağlamlık anlamındaki Metîn ismi ise Allah’a nispet edildiğinde “Zatına herhangi bir zorluk ve yorgunluk ârız olmayan, kudreti sonsuz.” anlamına gelir. Allah dışında her şeyin gücünün bir sınırı vardır, yorulur ve yıpranır; O’nun sağlamlık ve dayanıklılığı ise eşsiz, benzersizdir.

Kuvvet, tam bir kudrete delalet ederken metanet bu kuvvetin şiddetini ifade eder. Allah’ın kuvvetinin sonsuz, tükenmez, gevşemez ve ölçülemez olduğunu gösterir. Allah’ın kudreti söz konusu olduğunda zorluk - kolaylık söz konusu değildir. O’nun için bir yaprağı yaratmakla kâinatı yaratmak birdir. Sözüün kıyası: Allah Teala tam bir kuvvet sahibi olmak bakımından kavî, gücünün çok şiddetli ve sağlam olması bakımından da metîndir.

Gazali bu iki ismin birbirini tamamlayan anlamlarına dikkat çektikten sonra “Kavî”nin ilahî kudrete konu teşkil eden her şeyi kapsamı açısından nitelikle; “Metîn”in ise bu gücün şiddet ve sağlamlığını ifade etmesi bakımından nicelikle alakalı olduğunu söyler. Buna göre kavî “bütün mümkünatı etkileyen”, metîn ise “dıştan gelebilecek hiçbir etkiyle değişmeyen” manasına gelir.

Kur’an’da Kavî ve Metîn

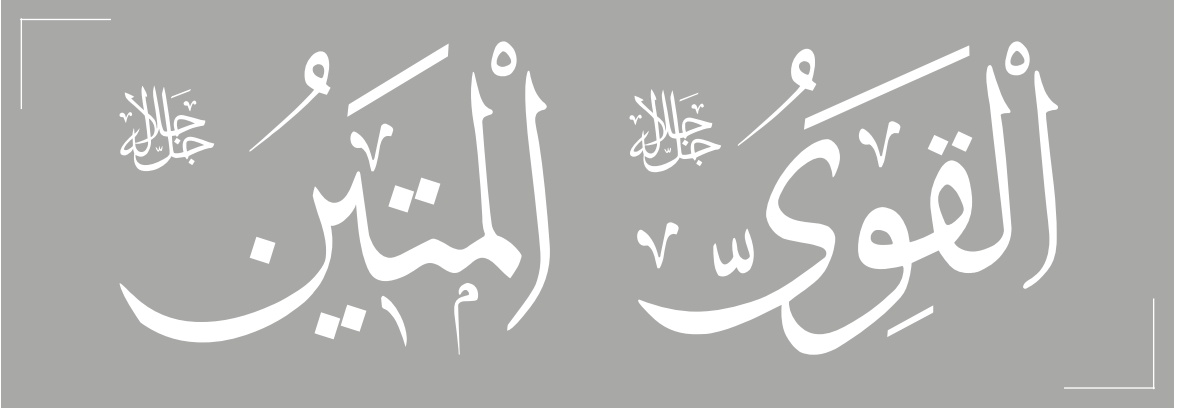
Yüce Rabbimiz Hac suresinin 74. ayetinde kendisine şirk koşanları anlatırken “Onlar Allah’ı gereği gibi takdir edip tanımadılar. Şu bir gerçek ki, Allah sonsuz

kuvvet ve karşı konulmaz kudret sahibidir.” buyurur. Burada dikkatimizi çeken şey, Rabbimizin kendisini tanımamanın ne demek olduğunu sorguladığı böyle sarsıcı bir ifadede zatını müşriklere Kavî ve Azîz isimleriyle hatırlatmasıdır. Allah hakkında böyle vahim yanlış içinde olan müşriklerin ahirette bütün güç ve yetkinin kimin elinde olduğunu anlayacakları ama iş işten geçmiş olduğu için bu idrakin fayda vermeyeceği de Bakara suresinin 165. ayetinde bildirilir. Oysa onlar bu dünyada iken iman edip günahlarına af dileselerdi Allah üzerlerine bereket yağmurları yağdıracağını ve güçlerine güç katacağını vadedmişti. (Hud, 11/52.)

Rabbimiz Kur’an’da iki yerde Kavî ismini “cezası çetin olan” anlamındaki şedidül’-ikab terkibi ile birlikte getirmiş (Enfal, 8/52; Mü’min, 40/22.), bu da Kavî ismindeki ikazın tonunu artırmıştır. Kur’an’daki diğer yerlerde ise “yegâne galip” manasındaki Azîz ismiyle birlikte. (Hud, 11/66; Hacc, 22/40,74; Ahzab, 33/25; Şura, 42/19; Hadid, 57/25; Mücadele, 58/21.) Bu ismin geldiği tüm ayetler Rabbimizin güç ve kudretinin anlatıldığı yerlerdir.

Kuvvet ve iktidarın şiddetini gösteren Metîn ismi ise Kur’an-ı Kerim’de sadece Zariyat suresinin 58. ayetinde geçer. Burası da Kur’an’da insanların yaratılış amaçlarının açıkça anlatıldığı Zariyat 51/56’nın hemen devamındadır. Buna göre insanlar ve cinler ancak Allah’a kuluk etsinler diye yaratılmıştır. Rızık endişesi ile kulluk vazifelerinin ihmaline mahal olmadığı gibi bizim kulluk ve ibadetimizin Allah’a güç katmayacağını anlatmak üzere Rabbimiz bu bölümü “Bütün rızıkları veren bizzat Allah’tır. O erişilmez bir güç ve kudret sahibidir.” (Zariyat, 51/58.) ifadesiyle bitirirken kuvvet ve metanet sıfatlarını birlikte zikreder.

Kuvvet, tam bir kudrete delâlet ederken metanet bu kuvvetin şiddetini ifade eder.

Kavî ve Metîn tecelli ederse: Lâ havle velâ kuvvet illâ billah

Kavî kuvvet verendir, Metîn de sağlamlaştırır. Sadece bunu bilmek bile bu iki ismin tecellisinin karakterimiz, inancımız, ahlakımız ve her iki cihanı ilgilendiren tüm işlerimiz için anlamını kavramaya yeter. Kişinin, bütün benliğiyle bağlandığı Yüce Yaratıcı'nın hiçbir tesir altında kalmadan dilediğini kudret ve merhametiyle yerine getirdiğini bilmesi O'na karşı hem haşyet hem sevgi duyması için önemli bir faktördür. Bu isimleri idrak eden hem kendi kulluğunu ve çaresizliğini itiraf etmiş, dolaşısıyla sınırları ile barışmış, hem de bütün güç ve kudreti elinde tutana sığınmış olur. Özellikle kişinin kendi sınırları ile barışık olmasının onun ruh ve akıl sağlığı açısından önemi tartışılmazdır.

İbn Arabi bu isimlerin tecellisine en çok Allah'a karşı yükümlülüklerimizi yerine getirirken ihtiyaç duyacağımızı söyler. Ona göre bu isimler bir kula tecelli ettiğinde o kul sorumlu tutulduğu ibadetlerin ağırlığına karşı Allah tarafından özel bir kuvvet kazanır. Bu nedenle sufiler Kavî isminin, özellikle ibadetlerde kuvvet bulmak için çokça zikredilmesini tavsiye ederler.

Bu isimlerin tecellisiyle kişi, çevresinde bir ağırlık ve nüfuz kazanır. İnsanları idare etmek ve yönetmek onun için kolaylaşmış olur. İbn Arabi'nin de işaret ettiği gibi bu isimlere sığınanlar iç ve dış dünyalarındaki olum-

suzluklardan gereğinden fazla etkilenerek dürtüsel davranmazlar. Duruşları sağlamdır. Her anlamda kendilerini kontrol etmeye güçleri yeter. Hayat başarısının en önemli şartlarından biri olan iç disiplin tam da budur. Karakter ve irade zayıflığı, dünyevi veya uhrevi bir hedef çerçevesinde belirlenmiş bir programa uyma konusunda gereken sabır ve sebatı gösterememek kişinin kendisinden başlayarak tüm çevresi için bir problemdir. Bu konuda bize ümit bahşeden husus ise kuvvet ve metanetin, diğer pek çok kişilik özelliği gibi, sonradan da kazanılabilir oluşudur. Rabbimizin esması bu konuda pek çok iç ferahlatıcı müjdelere doludur. Yine de karakterimizin temel kuvvetleri bizim seçimimizle değil, Allah'ın takdiri ile. Buna iman eden kişi eksik olduğunu bildiği ama düzeltme gücü bulamadığı hususlarda Allah'ın af ve merhametine sığınmalı; ne kendinden ne de başkalarından gücünün üstünde bir başarı bekleyerek eziyet etmemelidir.

Rabbinin Kavî ve Metîn isimlerine yürekten iman edip tam bir teslimiyetle sığınan insan, kolay kolay sarsılmaz. Bütün bu özellikleri nedeniyle bu isimler insanın hayatında büyük oluşumlara ve muhteşem bir etkiye sahiptir. Bu nedenledir ki Müslüman her ne zaman bir darlıkla karşılaşsa veya bir çıkmaza girdiğini düşünse "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh" (Bütün tasarruf, güç ve kudret Allah'a aittir.) der ve bu yolla kendi sınırlı gücünü Rabbinin sınırsız kuvvet ve metaneti ile takviye etmiş olur. Artık böyle bir gönül ne yorulur ne de yıkılır.

İbn Arabi bu isimlerin tecellisine en çok Allah'a karşı yükümlülüklerimizi yerine getirirken ihtiyaç duyacağımızı söyler.

KRİZLERE UYANMANIN DAYANILMAZ SANCISI

Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

Ajitasyon, provokasyon, dram, trajedi, panik, kriz, anarşi, terör, kaos... Birbirini doğuran, tetikleyen, besleyen, aralarında iç içe geçmiş derin, karmaşık bağlantılar barındıran bir dizi karanlık kavram. Bugün yeryüzünde yüz milyonlarca insan bu kavramların kasvetli ikliminde ayakta kalma mücadelesi veriyor. Ortak özellikleri dikkat çekici: hepsi modern, hepsi seküler, hepsi negatif ve hepsi köken itibarıyla Batılı. Ne var ki, şimdilerde Doğulu olarak anılıyorlar, ne olmuşsa olmuş, Doğu'ya yamanmışlar, zimmetlenmişler.

Dili ve zihni mekân tutmuşlarsa, bilin ki düşünceyi ve eylemi de esir almışlardır. Hayalleri bile kurutacak güçtedirler. Ayak bastıkları yerde ot bitmediği gibi, her daim tedirginlik, endişe, elem, güvensizlik ve korku hâkimdir. Bir kez yerleşmeye görsünler, söküp atmak imkânsız değilse de çok zordur. İyilik, güzellik, sevgi gibi insani değer adına ne varsa yavaş yavaş kemirip yok ederler. Sebep oldukları yıkım ve tahribatı tamir etmek, değil seneler, nesiller alabilir. İlaveten, Doğu toplumlarını tahlil ve tasvirde Batı'nın epey işine yarar bu kavramlar.

İki kutuplu dünya

Gerçek şu ki, bugün iki kutup var yeryüzünde. İlki, az sayıda imtiyazlıdan oluşan zenginler kulübüdür. Bunlar siyaseten istikrarlı, iktisaden güçlü, sanayi ve teknoloji bakımından ileri ve belli bir gelişmişlik eşliğini çoktan aşmış ülkelerden

oluşur. Halklarının ortalama refah düzeyi ve satın alma gücü yüksektir. Dışarıdan genellikle ham maddede alırlar, onu işleyecek, mamul hâle getirecek bilgi, beceri, altyapı ve teknoloji onlardadır. Bu mamul ürünleri satabildikleri sürece ekonomileri ayaktadır. Satamazlarsa sıkıntı, kriz, kaos kapılarındadır, yandı gülüm keten helvası! Sanayi ülkesi olmanın böyle de bir bedeli var. Malını istediğin fiyattan sattığın, satabildiğin sürece işler tıkırındadır. Tüm yeryüzü pazarlarına hükmetmen gerekir.

Silahı, ilacı, beyaz eşyayı, arabayı onlar üretir ve satar, hepsinin patenti onlardadır. Ham petrolü, doğal gazı ve diğer madenleri de onlar işler ve satar. Dünyanın devasa küresel şirketleri onlarındır. Paranın yönünü ve finans piyasalarının gidişatını onlar belirler. Küreselleşme, her durum ve şartta onlara kazandırır.

Terör nadiren çalar bu huzur ve refah adacıklarının kapılarını, çaldı mı müthiş panik olurlar. Aylarca olağanüstü hâl ilan ederler. Bunun dışında tuzları kurudur. Demokrasi, adalet, eşitlik, özgürlük, insan hakları vb. onlardan sorulur. Bu konularda kural koyucu onlardır, nihai kriterleri onlar belirler. Fakat gariptir ki, kendi standartlarını taklit etmek isteyen ülkelere engeller üretmede mahirdirler. Onları en çok da içlerinden ve dışarıdan doğru kurguladıkları, besledikleri proje örgütlerle meşgul ederler, içten içe zayıflatırlar.

Gelsin anarşi, gelsin terör, gelsin kaos...

Parayı veren düdüğü çalar!

Din ve dil bakımından farklı olsalar da, kültürün diğer unsurlarında birbirlerine yakındırlar. Katedraler, opera evleri, kraliyet sarayları, barlar ve kafeler Avrupa kimliğine rengini veren belli başlı öğelerdir. Bir uygarlık projesi iddiası peşinde insanlığı ikiye bölerler: 'Medeni Batı' ve 'Barbar Öteki'. Bu seçkin Avrupa merkezci tavrın, dünyanın geri kalanına kendini dayatmakta kendince haklı gerekçeleri vardır: Rönesans, Modern Bilim, Reform, Aydınlanma, Sanayi Devrimi, Demokrasi. Yeryüzünde başka hiçbir halk, Avrupa halklarının geçtiği bu süreçlerden geçmemiştir zira.

Son onlu yıllarda Komünizm tehdidinden kendini sıyrarak Avrupa'da şimdi de beyaz rengini 'kutsal' adeden ırkçı damar hortlamıştır. Avrupa, mevcut birliğini korumak ve öteki dünyanın sahip olduğu her şeyi ve hatta hayallerini dahi tahrip etmek için stratejiler üretmenin derdindedir: savaş politikaları, ikiyüzlü müttefiklikler, yabancı düşmanlığı, İslam düşmanlığı...

Bunlar Avrupa kültürünün, geride kalmış gibi görünse de, şimdiki olduğu gibi geleceğini de şekillendirecek müsterekleridir, dip akıntılardır.

İkinci kutbu; Afrika, Orta Doğu, Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere, Orta Asya, Uzak Doğu ve pasifik ülkeleri oluşturur. Bunların epeyce siyaseten çalkantılı, ekonomik bakımdan sıkıntılıdır. Önemli bir kısmı krizlerle yatar

kalkar; terör yakalarından hiç düşmez. Hammadde bakımından zengin toprakları üzerinde kıyasıya bir emperyal sömürü ve rekabet sürer gider. Sınırları delik deşiktir pek çoğunun, terör örgütlerine rahat geçiş koridoru görevi görür. Pek çoğu zengin, elit kukla rejimlerle yönetilir, emperyal güçlerin menfaatlerine göz kulak olmak onlara emanettir. Elleri verilen talimatlardan sapma eğilimi gösterdiklerinde darbelerle hizaya çekilirler; yerlerine yeni kuklalar monte edilir.

Ülkelerinin arazileri işgalcilerin savaş provaları ve en son teknoloji ürünü silahları için deneme tahtasıdır âdeta. Yoksulluğu dibine kadar yudumlamış, gelecekte ümidini kesmiş işsiz gençleri köyleri, kasabaları, şehirleri açlık, fakirlik, sefalet, terörle kavrulmaktadır. Zar zor kazandıklarını eğitime, sağlığa, altyapıya yatırmak yerine silaha yatırırlar. Pek çoğu etnik, mezhebi, dini, siyasi çekişme ve kavgaların beşiğidir. Paraları pul mesabesindedir. Nüfusları hızla artarken, işsizlik tavan yapmış vaziyettedir.

Sadece hammadde bakımından zengin toprakları değil, zihinleri, bedenleri, kültürleri ve değerleri de sömürü ve işgal altındadır buralarının. Çaresizlikleri istismar eden Hristiyan misyoner örgütleri cirit atar bu coğrafyalarda. Yardım adı altında verilen hiçbir şey karşılıksız değildir. Pek çoğunun, komşularıyla sınır ve toprak kavgaları vardır. Vaktiyle onların sınırlarını çizen emperyal güçler, arkalarında her daim müdahale edebilecekleri sebepler bırakmayı ihmal etmemişlerdir.

Bir zamanların zengin Afrika'sının sistemik sömürülerle nasıl yoksul, sefil bir hâle düşürüldüğünün hikâyesini merak edenler, mesele Walter Rodney'yi okuyabilirler.

Suçlu sadece, Afrika'yı sömüren Avrupa değil, suçlu aynı zamanda Afrika'nın kendi liderleri... Bunu merak edenler de Nijeryalı Joshua Agbo'nun 'Afrikalılar Afrika'yı Nasıl Geri Bıraktı' (How Africans Underdeveloped Africa) adlı eserine bakabilirler. Yıkım hem dışarıdan hem de ne yazık ki içeriden. İhabetin katmerlisi içeride yaşanıyor, içerideki yerli 'emanetçiler' eliyle! Bu iç karartıcı tabloyu daha da uzatabiliriz.

Sözün özü şu ki, Zenginler Kulübü ile Ötekiler arasındaki ilişki hiçbir zaman gerçek insani ilişkiler sınıfına ait bir ilişki biçimi olmamıştır. Bu ilişki, Max Haiven'in de işaret ettiği gibi, bir ezme-ezilme ilişkisidir. Temelinde derin sömürü yatan bu ilişki biçimi, kapitalizmi sürekli yeniden üretir ve besler. Zenginlerin kapitalist çarkının sağlıklı işleyebilmesi için, krizlerin ve kaos ortamlarının hiç bitmemesi, belirsizliklerin kesintisiz sürmesi gerekir. Bu sistemde, "bütün toplumsal, ahlaki, etik ve kişisel değerler, paranın değeri karşısında ikincil konumdadır." (Radikal Hayalgücü ve İktidarın Krizleri, İst., 2018, 11.)

Paranın gücü ve değeri, her türlü insani değeri çiğner geçer!

Böyle bir küresel düzenin imtiyazlı zenginlerin lehine bekası için, başka coğrafyalarda kültürel kimliklerin yerinden sökülerek serseri mayın misali bir oraya bir buraya toslatılması, menfaat çatışmalarının körüklenmesi, müşterek paydaların hızla tüketilmesi, değerlerin buharlaştırılması, terörün her gün bir başka yüz, kılık ve kıyafetle arzı endam ettirilmesi zorunludur. Dünyanın uzak coğrafyalarındaki ötekiler kriz, kaos, işgal, terör ve savaşla uyanırlarken sabaha, dünyanın başka köşelerinde kendilerine suni cennetler kuran bir avuç

zengin ise başucunda buram buram kokan kahvesiyle uyanır aynı sabaha.

İmtiyazlıların her halükârda kazandığı, öteki olanların hep kaybettiği bu yaklaşık 500 yıllık kapitalist dünya düzeninin daha ne kadar süreceği konusunda Immanuel Wallerstein'in önemli bir kehaneti var. Ona göre, liberalizmden beslenen bu düzen 1970'lerden bu yana derin bir yapısal kriz yaşıyor ve yerini orta veya uzun vadede daha iyi sistemlere bırakabilir. Daha farklı, değişik durumlara evrilmeye ihtimali olan bu kaotik belirsizlik hâli dünyanın belli başlı aktörlerinin dikkatinden de kaçmış değil. Onlar da tedbirli ve ani, keskin dönüşümlere hazırlıklı. Dünya gelecekte hangi şekli alırsa alsın, kazanan yine kendileri olmalı. Dolayısıyla, arazide kendilerine kafa tutan muhalif hareketleri etkisizleştirmek ve mümkün mertebe kontrol altında tutmak önem arz ediyor. (Kaos ve Belirsizlik, İst, 2018.) Bu çerçevede, terör örgütleri ile düşmanı zayıflatma, yeni tarz savaşların yani hibrit savaşların önemli bir stratejisidir.

Satırlarımıza nihayet verirken, tarihte geriye gidelim ve tekrar hatırlayalım. Mekke döneminin toplumu da iki kutupluydu. Mekke'nin siyaseti, dini ve ekonomisi imtiyazlı kutuptan sorulurdu.

Diğer kutbu tasvire gerek yok. Hikâyenin sonu malum; aristokrat kulübün hükümrânlığı yıkıldı ve onun yerine insana hakkını teslim eden, değerlerini baş tacı eden, insani olanla ilahî olanı buluşturan bir medeniyet doğdu. Bu yeniden mümkündür, ancak dünyanın azınlık zenginler kulübü dışındaki ezici çoğunluğun dünyanın beşten büyük olduğuna yürekten inanması şart. Krizlere uyanmamak isteniyorsa... ■

ÖMER MUHTAR

Hilal CEYHAN KÖKSAL | Ankara Çankaya Kur'an Kursu Öğreticisi

iftiharla andığımız Millî mücadele yıllarında, sadece Anadolu'da değil; Osmanlı Devleti'nden kopan toprak parçalarının her birinde akıl almaz savaşlar yaşıyordu. Sömürge kurma yarışında çok geç kaldığını düşünen İtalya, Libya -eski adıyla Trablusgarp ve Bingazi- topraklarına göz dikmiş ancak Sultan Abdülhamit'in idaresi döneminde buna fırsat bulamamıştı. Sultan'ın tahttan indirilmesinin hemen ardından İtalyanlar Trablusgarp'a çıkama yaptılar. 15 günde Libya'nın tamamını ele geçirmeyi planlıyorlardı. Fakat bir avuç Osmanlı kuvveti ile dayanışma içindeki Libya halkı büyük bir direniş gösterdi. İtalyan askerleri, sahil kentlerinin çevresinde sıkışıp kaldı. Savaş çıkmaza girdi.

Bu sırada Balkan Harbi patlak verdi. Osmanlı Devleti'nin zaten az sayıda olan kuvvetlerinin çekilmesiyle Libya halkı, İtalyan güçleri ile baş başa kaldı. Müslümanlar, ellerinde son model silahlarla ve donanımlı araçlarla ülkelerini işgal eden İtalyanlarla, sadece iman gücüyle mücadele etmeye başladılar.

Senusilerin lideri Seyyid Ahmed es-Senusi, I. Dünya Savaşı'na girme taraftarı değildi. Zira Libya'nın tek yardım kapısı olan Mısır'daki işgalci İngiliz güçlerine hücum etmek, bütün güçlerini kırabilirdi. Osmanlı devlet adamları ise Mısır üzerine yapılacak saldırıda Libya desteğini alarak İngilizleri Mısır'da boğmayı planlıyordu. Senusi kamplarına gelen Osmanlı subayları, Seyyid

Ahmed'i zor da olsa ikna ettiler ve o, birliklerine İngiliz hududuna saldırı emrini verdi. İlk başta zafer kazanılacak gibi görünse de büyük kayıplar veren Seyyid Ahmed, halifenin çağrısıyla İstanbul'a çekilmek zorunda kaldı.

Ondan sonra Libya'da liderliği Seyyid Muhammed İdris devralırken; Mussolini, İtalya'da egemenliği ele geçirmişti. Mussolini, Senusi mukavemetinin kırılmasını öncelikli iş olarak görüyordu. İşgal hareketleri hızlandı. Bununla mücadele edemeyen Seyyid Muhammed İdris, Mısır'a yerleşirken, Libya tarihine damgasını vuracak bir lider Ömer Muhtar ortaya çıktı ve bir kahramanlık destanı yazdı.

Ömer Muhtar, direnişin liderliğini üstlendikten sonra, emrindeki kabileleri küçük gruplar hâlinde organize etti. Bu güçler vurucu tim şeklinde hareket ediyordu. Ani baskınlarla İtalyan ordusunu zor durumda bırakıyorlardı. Ömer Muhtar emrindeki güçler ile İtalyan kuvvetleri arasında, her yıl elliden fazla çatışma yaşıyordu.

İtalyanlar, topyekûn Libya halkıyla savaşıyorlardı. Halk tam bir ölüm kalım savaşı vermekteydi. Harekâtın merkezi olarak Cebel-i Ah-dar bölgesini seçen Ömer Muhtar, istihbarat konusunda çok başarılıydı. Onun stratejik dehası sayesinde İtalyan birlikleri çoğunlukla savunma durumunda kalıyor, arazinin yapısını çok iyi bilen yerli halk, hep avantajlı durumda oluyordu.

Mücahitlerin kesin başarısı için

iyi bir teşkilatlanma gerekiyordu. Bunun için Ömer Muhtar, gizlice Mısır'a gitti ve İdris Senusi'den yardım talep etti. Ancak İdris, Mısır ve İtalyan hükümetlerinin arasını açmamak için buna yanaşmadı. Ömer Muhtar da kendisine cihadı bırakması yönünde yapılan hiçbir teklifi kabul etmedi. Bu davanın temsilcilerine mektuplar yazarak, "Tatlı olduğu ve meyve verdiği günlerde vatanınıza sahip çıkıyordunuz da acıklı günlerde nasıl da terk edip gidiyorsunuz?... Şunu iyi biliniz ki, biz Allah'a tevekkül ederek vatanımıza geri döndük ve kanımızın son damlasına kadar dinimizi, vatanımızı ve canlarımızı savunarak asla düşmana teslim olmamak üzere ahdettik... Yardımcımız Allah'tır, Allah." dedi.

Bütün önlemlere rağmen Libya halkının direnişini kıramayan İtalya hükûmeti beş sene içinde bu topraklara beş vali göndermek zorunda kaldı. Sadece 20 aylık bir zaman diliminde Senûsi güçleri ile İtalyan ordusu arasında 263 çarpışma gerçekleşmişti.

Bu yıllar oldukça zorluydu. Çeşitli kabile şeyhleri Ömer Muhtar'a İtalyanlara teslim olmasını ve bölgelerinden çekilip gitmesini, aksi takdirde kendisi ile savaşacaklarını ilettiler. Metanetini kaybetmeyen Ömer Muhtar, bütün kabile reislerini davet etti. Ortamın en gergin olduğu bir anda sürekli cebinde taşıdığı küçük mushafını çıkararak elini onun üzerine koydu ve tarihe geçen şu sözleriyle herkesi susturdu: "Val-lahi, zafer kazanmadan ya da şeha-

Ömer Muhtar, üstün bir zekâya ve ileri seviyede dinî kültüre sahipti. O, dinine ait hiçbir şeyi ihmal etmez, dünyevi çıkarları önemsemezdi. Din ve vatan sevgisinden başka hiçbir şeye malik değildi. Mütevazı ama tavizsizdi. Gece namazlarını terk etmez; bulduğu her fırsatta cebinde taşıdığı Kur'an'ını okurdu. Gençliğinde aldığı dinî eğitim onun hayatını şekillendirmiş; insanların ona duydukları saygının temelini oluşturmuştu.

dete ermeden bu dağları terk etmeyeceğim! Mısır'a gitmek isteyenler buyurup gitsinler, İtalyanlara teslim olup ölümden kurtulmak isteyenler de teslim olsunlar, hiç kimse onları tutmuş değildir."

İtalyanlar, halkı sahil şehirlerine yakın yerlerde kurdukları esir kamplarında toplamaya başladılar. 1929 yılında sahildeki bütün şehirler İtalyanların sıkı kontrolü altındaydı. İtalyanlar artık gerillaya karşı onun usulüyle çarpışıyorlardı. Nereden çıktığı belli olmayan birkaç zırhlı araç namlularını insanlara çevirerek köyleri yerle bir ediyordu. Bu katliamdan sonra sağ kalanlar ise toplama kamplarına götürülüyordu.

1929'da mücahitler, Bingazi'deki İtalyan karargâhını havaya uçurdular. Mussolini, harekâtın başına General Rodolfo Graziani'yi getirdi. Acımasızlığıyla tanınan bu adam, 1931 Ocak ayında Kufra'yı ele geçirdi. İtalyanların burada yaptığı katliam, işkence ve tecavüzler tarihe geçmişti. Graziani, teslim olan halkın gözleri önünde Kur'an-ı Kerim'i paramparça edip ayaklarının

altında çiğneyerek "Haydi, çağırın da bedevi Peygamberiniz yardımınıza gelsin!" demiş, ertesi günü şehrin ileri gelen uleması uçaklardan atılmış, vahadaki bütün hurma ağaçları kesilmiş, kuyular yakılmış, insanların namusları kirletilmişti.

Kufra'nın elden çıkmasıyla mücahitler Cebel-i Ahdar'da sıkışıp kalmışlardı. Ömer Muhtar, bu durumu 1931 Ocağının son günlerinde Mısır hududunu gizlice geçip kendisiyle görüşen Muhammed Esed'e şöyle ifade etmişti: "Sen de görüyorsun ya evlat, gerçekten biz artık bize tanınan vadenin sonuna gelmişiz. Savaşıyoruz çünkü düşmanı bu topraklardan söküp atıncaya kadar ya da bu uğurda ölünceye kadar imanımız ve özgürlüğümüz için savaşmak zorundayız. Başka yolu yok. Allah'a aیتiz ve O'na döneceğiz. Kadınlarımızı, çocuklarımızı Mısır'a gönderdik ki Allah bizi ölüme çağırırken arkamıza dönüp bakmayalım."

1931 Eylül ayında Ömer Muhtar ve arkadaşları, o zaman İtalyanların elinde olan bir bölgedeki sahabe-den Sidi Rafi hazretlerinin kabrini

ziyaret etmeye karar verdiler. Oraya girdikleri haber alınınca İtalyanlar, vadiyi her yönden sardılar. Mücahitler son nefeslerine kadar çarpıştılsa da başarılı olamadılar ve Ömer Muhtar esir alındı. (TDV İslam Ansiklopedisi, ÖMER el-MUHTÂR, 2007, cilt. 34, s. 76-78.) Graziani'nin karşısına çıkartıldı. Graziani, onun heybetinden etkilenmiş ve Ömer Muhtar'ın inancına son derece bağlı bir adam olduğunu, cesaretini ve vakur tavrını hayranlıkla anlatmıştı.

15 Eylül 1931 günü idamına hükmedildiğinde: "Hüküm ve karar yalnız Allah'ındır. Sizin bu sahte hükmünüzün hiçbir geçerliliği yoktur. Biz Allah'ın kullarıyız ve sonunda O'na dönücüleriz." demiş; idam sehpasına korkusuzca çıkarken Fecr suresinin, "Ey huzura ermiş nefis! Razi edici ve razi edilmiş olarak Rabbine dön." ayetlerini okuyarak şehadete yürümüşü.

Ömer Muhtar, üstün bir zekâya ve ileri seviyede dinî kültüre sahipti. O, dinine ait hiçbir şeyi ihmal etmez, dünyevi çıkarları önemsemezdi. Din ve vatan sevgisinden başka hiçbir şeye malik değildi. Mütevazı ama tavizsizdi. Gece namazlarını terk etmez; bulduğu her fırsatta cebinde taşıdığı Kur'an'ını okurdu. Gençliğinde aldığı dinî eğitim onun hayatını şekillendirmiş; insanların ona duydukları saygının temelini oluşturmuştu.

İlerleyen yaşına rağmen halkının özgürlüğü için yılmadan sonuna kadar savaşan Ömer Muhtar, yıllarca en modern silahlarla donatılmış İtalyan kuvvetlerine karşı iman gücüyle dimdik durmuş; etrafındaki insanlar için bir kurtuluş ümidi olmuştu. Mekânı cennet olsun... ■

HASAN KIZIL:

“Hayvanlar bize Allah'ın emanetidir.”**Söyleşi: Mustafa BERK**

Türkiye Diyanet Vakfı, “İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır.” düsturuyla 43 yıl önce kurulmuş, hayırsever milletimizin güçlü desteği ve Vakfa gönül veren insanların gayretli çalışmalarıyla büyüyerek ülkemizde ve dünyanın farklı ülkelerinde yaptığı hizmetlerle Türkiye’nin iyilik hareketine dönüşmüştür. Kurulduğu günden beri milletimizin sarsılmaz itimatına mazhar olan Türkiye Diyanet Vakfı, bugüne kadar yaptığı faaliyetlerle yüce dinimiz İslam’ın insanlığa hediyelerinden biri olan ve ecdadımız eliyle fiilen en mükemmel seviyeye taşınan vakıf geleneğinin günümüzde en sağlam halkalarından biri olmuştur.

Türkiye Diyanet Vakfı bugün, yurt içindeki 1000 şubesi ve dünyanın 140 ülkesindeki çalışmalarıyla eğitimden kültüre, sosyal ve hayri hizmetlerden dinî hizmetleri destekleme faaliyetlerine ve uluslararası insani yardım çalışmalarına kadar geniş bir alanda, din, dil, ırk, renk ve cinsiyet ayrımı yapmadan faaliyetlerini sürdürmektedir. Günümüzde tüm insanlığı kuşatan şiddet, terör, nefret, düşmanlık, ırkçılık, ayrımcılık ve işgallerin yol açtığı tablo, iyiliğin yeniden İslam coğrafyasında ve bütün dünyada yayılması için seferber olunmasını zorunlu kılmaktadır.

İyilik için yaşamayı varoluş sebebi olarak gören Türkiye Diyanet Vakfı iyiliği yaymak, iyiye ve iyiliğe olan

farkındalığı artırmak için her yıl ülkemizde ve dünyaya genelindeki iyilik öncülerine ödül takdim etmek üzere Uluslararası İyilik Ödülleri Programı düzenlenmektedir. Bu yıl 4'üncüsü düzenlenen Uluslararası İyilik Ödülleri Programı kapsamında ülkemizden ve dünyanın farklı bölgelerinden 7 iyilik öncüsüne ödül verildi. Dünyada ve yaşadığı toplumda çığır açan, bireyleri harekete geçiren, çevresine ilham veren, farklı dil ve kültürde yaşayan insanları güzellikte bir araya getiren, Yaradan'ın hatırına tüm yaratılmışları koruyan ve kuşatan iyiliklerin konu olduğu yaşanmış hikâyelerin ve kahramanlarının değerlendirilmesi oluşturulan komisyonlar tarafından ciddi bir çalışma ve titiz bir değerlendirme sonucunda belirlendi. İşte bu iyilik kahramanlarından birisi de Hasan Kızıl. Hasan, 22 yaşında Mardin Derik'te yaşayan genç bir iyiliksever. Ona hayat tamircisi diyorlar. Hasan Kızıl, engelli hayvanlara kendi imkânlarıyla yürüteç ve protez yapıyor. İlk zamanlar oyuncaklardan, hurdacılardan bulduğu malzemelerden yürüteçler yapmaya çalışan Kızıl, kendini hayvanlara adıyor ve onlara gönüllü olarak hizmet veriyor. Bugüne kadar Türkiye'nin her yerinden yaklaşık 200 hayvana protez yapmış, iki tane ise yurt dışına göndermiş. Hasan Kızıl'ın en büyük hedefi 4 ayağını kullanamayan hayvanlar için biyosensör teknolojisini kullanarak biyonik ayaklar geliştirmek. Üniversite sınavına hazırlanan Hasan Kızıl, hayvanlarla daha yakından ilgilenmek için veteriner olmak istiyor.

Hasan Bey, engelli hayvanlara yardım etmek nereden aklınıza geldi ve bu iyilik yolculuğuna nasıl başladınız, bize bahseder misiniz?

Küçüklükten beri hayvanları çok seviyorum. Şöyle ki, çok çok geçmişe gidersek adı Baran olan bir ineğimiz vardı. Onu çok seviyordum. Bazen ahırda yatarken ben de kafamı ona yaslardım. Küçük bir yavrusu, buzağı vardı, onu yalarken benim de kafamı yalamışlığı olmuştur. Dolayısıyla hayvanlarla iç içe büyüdüm. Sonrasında birkaç olaydan ötürü bu işe başladım.

diyebilirim. Bir köpeğin felç olması ve bir kedinin elimde ölmesi yaşanan engelleri görmemi sağladı âdeta. Bundan sonra "Acaba yaralı, engelli hayvanlar için neler yapabilirim?" sorusu beni bugünlere taşıdı diyebilirim. Bunu araştırırken internet üzerinden protez taslaklarına rastladım. Ben de yapabilir miyim diye düşündüm. Neden olmasın deyip başladığımda en sevdiğim oyuncaklarımı kırarak bir şeyler geliştirmeye başladım. Yürüteçleri yapmak için minik minik oyuncak kırıklarını kullanıyordum. Bir gün köyden

bir amca bana yaralı bir kartal getirmişti. Kartal, elektrik akımına kapıldığı için ayağı nerdeyse yoktu diyebilirim. İçimi acıtan bu görüntü karşısında ne yapabilirim diye düşünürken bir su borusu ilişti gözüme, yanında bozuk bir çamaşır makinesinden kalan başka parçalar da vardı. Evet, o su borusundan yaralı kartala kendimce bir protez yapmışım. Bu işe başladığım dönemlerde kullandığım malzemeler etraftan topladığım hurdalar, demir parçaları, kırık-bozuk oyuncaklar gibi şeylerden ibaretti, yani özel bir malzemem hiç olmamıştı. Böyle olunca tabii ki yaptığınız iş maalesef uzun ömürlü olmuyordu. Örneğin bir kedi için bu malzemelerden yaptığım yürüteç vardı, kedi yürümeye başlayınca en az onun kadar ben de mutlu olmuştum çünkü onun hayata dair bir engelini ortadan kaldırmıştım. Lakin bu yürüteç bir ay geçmeden bozulup dağılınca kediyle birlikte benim de duygularım inciniyordu, üzülüyordum. Bu gibi örnekler üzerine bu işi daha da ileri bir seviyeye taşımam

gerektiğini fark edip harekete geçtim. Şehirdeki hurdacılardan ve sanayiden eski tekerlekler, demirler, borular vb. kullanılmayan araç-gereçler toplamaya başladım. Onlar üzerinde çalışıp kaynak yaparak, boyayarak daha da profesyonel ve uzun ömürlü olmaları yönünde uğraşıyordum. Şimdilerde de daha hızlı hareket etmelerini sağlamak için kullandığım malzemelerde hafifliğe önem veriyorum. Bu gibi gelişmeler sonucunda yaptığım ürünler elbette daha uzun ömürlü oluyor ve bu da beni daha mutlu ediyor.

Bu işe başladığınızda başta aileniz olmak üzere çevrenizden nasıl tepkiler aldınız?

Elbette ailemden her zaman olumlu tepkiler aldım, beni güçlü tutan buydu belki de. Çevremdeki insanların da beni desteklediğini biliyordum ama kısmen de olsa olumsuz tepkiler verenler vardı: ne işin var hayvanlarla, git okulunu oku; bu işler çok zahmetli boşuna uğraşıyorsun sana bir getirisi olmaz. vb. Hatta bazılarının daha ileri giderek, yaralanmış bir hayvanın bakımının yapıp rehabilite edilmesi yerine öldürülmek suretiyle daha fazla acı çekmesini önleme yönünde bana telkinleri oluyordu. Bu gerçekten beni çok üzen acı bir durum. Bir hayatı sonlandırmak çok kolay lakin onu tedavi edip ona emek vermek, sağlığına kavuşması için çaba sarf etmek elbette zor. İşte ben de, geçmişten beri etraftaki kırık dökük parçaları toplayarak bu zor olana talip olmuştum. Emek vermek, zaman harcamak, yorulmak ve bunların nihayetinde de bir canı hayata tekrar bağlamak, bu benim

için tarifi imkânsız bir duygu. Mutlu olduğum işi yapıyorum. Çünkü kim olursa olsun, yaralı bir canın tekrar yürümesine, uçmasına, koşmasına vesile olursa eminim ki hep aynı duygu yaşanacaktır, onun adı da mutluluktur. İnsani yönden de İslami yönden de bize öğretilen şey budur, düşene yardım etmek. Yasin suresinde de belirtildiği üzere bu hayvanların kimisi bize yardımcı olmak üzere yaratılmıştır. (Yasin, 36/71-73.) Yani bizim faydamıza olan yaratılmış her şeyi korumak, onlarla ilgilenmek gerekir. Çünkü hayvanlar Allah'ın bize emanetidir. Başta ailem olmak üzere bu zorlu yolda bana destek olan herkese sizin aracılığıyla tekrar teşekkür etmek istiyorum. Aslında benim yaptığım işi herkesin yapması icap ediyor.

Bugüne kadar kaç hayvanın iyileşmesinde emeğiniz oldu? En çok aklınızda kalan bir anınızı da paylaşır mısınız?

Bu işle uğraşmaya başladığım ilk zamanlarda sadece çevremde gördüğüm hayvanlara dokunabiliyordum.

İnsanlar benim uğraşımı duyduktan sonra bir şekilde benimle iletişim kuruyorlar ve yaralı hayvanların neye ihtiyacı varsa onu benden istiyorlar. Burada (Mardin) zaten beni yeterince tanıyorlar ama son zamanlarda Türkiye'nin farklı illerinden fazlaca talep var. Elimde hazırladıklarımın haricinde bugüne kadar yaklaşık 200 hayvan diyebilirim. Aslında hikâyeler birbirine yakın diyebilirim ama herhâlde en çok aklımda kalan bir köpek yavrusu idi. Çöpün içinden gelen sesle irkilmiştim. Kim yapmıştı bilmiyorum ama hemen oradan çıkarıp eve götürmüş ve ailemin de yardımıyla yaralarını sarıp iyileştirmiştim. Bacağı epeyce hasar görmüştü. Ne yapabiliriz diye düşünürken benim yürüteç yapmaya da ilk başladığım an diyebilirim, aklıma evdeki parçalardan ona yürümesi için bir şeyler yapmak geldi. Kendi çapımda bir yürüteç yapmıştım. Yürümeye başlayınca o da ben de çok mutlu olmuştuk. Bir süre evde barındırmıştım ama yaraları kolay kolay iyileşmedi. Nihayetinde bir sponsor bularak tedavi görmesi için onu İstanbul'da bir hayvan kliniğine gönderdim. Burada unutmadığım bir an daha vardı. Ayrılırken göz göze geldiğimizde havladıktan sonra bir damla yaş süzülüğünü görmek beni etkilemişti, hatırladıkça birkaç gün ağlamıştım. Aramızda bir bağ oluşmuştu ve âdeta bu onun bir dışa yansımasıydı. Son aldığım bilgiye göre şu an yürüteç olmaksızın yürümeye koşmaya başlamış, bir çiftlikte hayvan dostu bir aile tarafından korunuyor.

Yaralı hayvan için gerekli aleti yaptığınızda bunu nasıl karşılıyorlar?

“

Onlarla aramızda özel bir bağ oluştuğunu hissedebiliyorum. Bugüne kadar kedi, köpek, kartal, ördek, kaplumbağa, kuş... şeklinde sayabileceğim çok çeşitli hayvanlarla ilgilendim. Her birinin ayrı bir hikâyesi var elbette. Yürütecine içine koyduğunuzda ilk etapta bir ürkme hatta korkma durumu görülüyor. Kendisinden olmayan bir şeyi kabullenmeleri kolay olmuyor ama zamanla alışıp yürümeye koşmaya başlayınca karşılıklı mutlu oluyoruz.

”

Onlarla aramızda özel bir bağ oluştuğunu hissedebiliyorum. Bugüne kadar kedi, köpek, kartal, ördek, kaplumbağa, kuş... şeklinde sayabileceğim çok çeşitli hayvanlarla ilgilendim. Her birinin ayrı bir hikâyesi var elbette. Yürütecine içine koyduğunuzda ilk etapta bir ürkme hatta korkma durumu görülüyor. Kendisinden olmayan bir şeyi kabullenmeleri kolay olmuyor ama zamanla alışıp yürümeye koşmaya başlayınca karşılıklı mutlu oluyoruz. Beyinciği eriyen, yürüyemeyen bir köpek vakası vardı. Şehir dışından birisi bana ulaşmıştı köpeğinin böyle bir durumu olduğunu ve yapabileceğim bir şey olup olmadığını sormuştu. Ben de dört tekerlekli bir yürüteç yapıp göndermiştim. Sadece içine koyup sürmelerini söylemiştim. Belli bir zaman bunu yaptılar ve bir gün eve geldiklerinde köpeğin kendisinin onu sürdüğünü görür görmez beni arayıp sevinçlerini paylaşmışlardı. Hareket edince felçli olan bölümünün de zamanla iyileştiğini görmek beni mutlu etmişti. İstanbul'da ve burada iki veteriner arkadaşım var. Yaptığım iş gereği onlarla irtibatım olmak zorundaydı. Küçük sağlık sorunlarını halledebiliyor olmam arkadaşlarımın bana olan katkısı sayesinde. Beni aşan durumlarda kliniğe götürerek tedaviye orda devam ediyoruz.

Bütün canlılara yardım etmeliyiz. Biz onlara şiddet yerine sevgi ve hatta saygı göstermeliyiz. Kul olarak bize düşen, toprağın bu tarafında iken yani hayatta iken yapmamız gerekenleri yapmaktır. Aksi takdirde toprağın diğer tarafı bunu yapmaya müsaade etmiyor. ■

1995 yılında Mardin Kızıltepe'de dünyaya geldi. Ortaokulu Boyaklı köyünde, liseyi Kızıltepe'de tamamladı. Yaşanan birkaç olaydan sonra hayvanlara yönelik engelleri ortadan kaldırmak üzere gönüllü olarak kendini bu işe adadı. Lise yıllarında, askerler için ısıtmalı bot ve görme engelliler için navigasyonlu baston yapım çalışmalarının içinde bulundu. Hayvanlarla iç içe büyüyen ve öylece devam eden Hasan Kızıl hazırladığı üniversite sınavında başarılı olarak onlara daha iyi hizmet edebilmek gayesiyle veteriner olmak istiyor.

SOBA

Emine Vildan ÇÖLLÜ | İzmir Kiraz Kur'an Kursu Öğreticisi

Yeni bir haftanın başlangıcı, yeni bir iş günü... Yani yeni bir kurs günü...

Ders saatime daha var; aceleye gerek yok ama yine de bir an önce görevimin başında olmayı istiyorum. Gelen olur, giden olur, ne bileyim, bir soran olur. Geçen tatilde birkaç gün gitmemiştim de kahve-de oturan amcalar sormuş misal... Köylüye belli olmaz, hocayı ne zaman yoklasa yerinde bulmak ister.

Bu köye gelmek için aldığım araba ve ehliyetle usul usul koyuluyorum yola... Köyün arabası yok zira... Baharları açık yeşil, güzleri koyu yeşil, kışları kahverengi köy yolları...

Yazları ise sarı... Sıcak sarı... Git git bitmeyen yollar ve köyler ziyadesiyle varlar ama benim köyüm öyle çok uzaklarda değil. Şehir merkezine beş altı kilometre uzaklıkta, Karadeniz köylerini andıran dağınık yerleşimli, halkı yukarıdaki köylerden buraya göç etmiş orta hâlli bir köy... Kursum köyün ortalarında bir mevkide bulunuyor. İlk geldiğimde yazdı, klima olmasa da seşerin. Kışını düşünmemiştim hiç. Eskiden düğün salonu olarak kullanılan yüksek tavanlı bir mekânı ısıtmak hayli güç; yöntemimiz ise biricik sobamız...

Hayvancılıkla geçinen bir köyde evin hanımı sabah namazıyla

kalkar. Namazdan sonra doğruca ahıra inekleri beslemeye, sağmaya ve temizlemeye gider. Sıklıkla evin hemen kıyısına kurulan ahırlar yeri gelir 50 tane ineğe ev sahipliği yapar. Evin beyi insaflıysa ne alâ... Yalnız kendi hâline bırakıldıysa kadıncağız, uğraşır artık onca işin üstesinden gelmeye. İnekler yemlenir, güzelce beslenir. Hastalanların ilaçları verilir. Sağma makineleri olduğuna bakmayın, makinelerin temizliği, ineklerin temizliği, en son süt bulaşıklarının yıkanması derken iki üç saat ineklerle ilgilenmek için ayrılmak durumundadır. Bir de bunun akşamüstü mesaisi var. Bilir misiniz ineklerin her birinin ayrı huyu

olduğunu... Ben bilmezdim, bu köyde öğrenci hanımlardan öğrendim. Öğrendikçe şaşkınlığım arttı. Kafamda hayvanları eşyadan sayarmışım da haberim yokmuş. Hepsinin duygusu, huyu suyu varmış meğer...

Hanımlar işlerini bitirdikten sonra kuvvetli bir kahvaltı yapmalı ki bunca işin altında ezilip hasta ve yorgun düşmesinler. Zira burada hanımlar hasta olursa o ineklere bakabilecek hiç kimse yok. Oldu da hastalandılar, sahneye çıkmak veya toplantısını ertelemek için hastalığın belirtilerini aniden yok eden iğnelerden vurulup hemen ayağa kalkmaya mecburlar. İneklerin yemlenmediği bir günü düşünemiyorlar bile! Kahvaltının ardından kursta bekleyen hoca hanımı ziyaret etmek onlar için artık hak ettikleri geniş bir dinlenme vakti demek.

Onların gelme saatine kadar sobayı yakmak da üzerime bir borç. Geldiklerinde salavataşırken ellerinin soğukluğu yüreğimi sızlatıyor. Bir de kursta üşümeleri, hayatta isteyebileceğim en son şey! Soba yakmanın, dünyanın en anlamlı işlerinden olduğunu bu köyde soba yakmasam hiçbir zaman anlayamayacaktım. Çok ciddiye, insanla konuşuyor bu soba! Tabii yaşamadan bilinmez; böyle şeyler birebir şahitlik gerek. Şöyle anlatayım: Hani insanın ağzını, burnunu tıkarırsanız nefes alamaz; soba da aynısıdır. Üstü altı ve dışarıya açılan soba deliği açık olmalı, yoksa duman altında kalırsınız. İnsan gibidir soba, yandı mı tadına doyum olmaz ama yanmadı mı sizi deli eder. Ne kadar üstüne giderseniz o kadar püskürür. Bir insan diğeri ısıtır dost olursa, hayat

bulur, onunla hem ısınır hem de ışırsınız. Isınırken hayat bulur, hayatlanırken seversiniz. Severken yok etmezsiniz. Hayat enerjisi bulmuş bir insana, yakılmış bir soba gibi yaklaştıkça çekim alanına girersiniz. Müdahale edemezsiniz, dokunmaya kıyamazsınız. Soba da yandıysa adamakıllı, kapatamazsınız, bir süre kendi hâlinde bırakmanız gerekir. Kapatsanız söner, eliniz değse yanarsınız. İzleme lütuna eriştiyseniz ısınırsınız ve o an bozmak isteyeceğiniz en son şeydir. Üstüne de demlenmek üzere demliği yerleştirip sesinden yayılan türküyü dinlemenin keyfini anlatmak mümkün değil. Bunları bizzat yaşamak gerek...

Sobam yanınca tüten baca, kursumun yerli yerinde, sağlıklı ve verimli bir şekilde eğitim öğretime hazır olduğunu tüm köye duyuruyor. Çok geçmeden Fatma Teyze kapıdan sesleniyor:

– Selamün aleyküm hoca hanım... Allah razı olsun, sobayı yakmışsın...

– Sen üç kilometre yolu ağrıyan dizlerinle gelirsın de ben soba yakmaz mıyım Fatma Teyze...

Fatma Teyze uzaklardan taşıdığı yorgunluğu bir bardak çayla dindendirirken diğer hanımlar da yavaş yavaş gelmeye başlıyorlar... Sabriye abla ağlamaklı, sınıfa girer girmez anlatıveriyorum.

– Sabriye Abla, yok değil mi bir yaramazlık?

– İneğimiz hasta, hiçbir şey yemiyor günlerdir. Ayakta zor duruyor...

İlk duyduğum zamanlarda ne kadar garibime gitmişti. Dedim ya,

hayvanları eşyadan görürmüş kalbim. İnekle bir bağ kurmak her hanımın harcı da değil aslında. Sabriye ablayı kalbimle tebrik ediyorum. İneği tanımasam da ben de üzülüyorum. İneğe üzüldüğüme seviniveriyorum birden. “İnsanlık ölmüş!” diyenlerin her birini bu ânımıza şahitlik etmeye çağırmayı istiyorum. Sabriye Abla ağlarken öğrenci hanımlar gelip sıralarına oturuyorlar... Hepsi üzgün... Dersimizi başlatıyorum.

Derslerini çalışıp çalışmadıklarını sormak istiyorum. Her seferinde içimi kaplayan o utanç duygusu yine misafirim oluyor. Biliyorum, zar zor yetiştirdiler akşam yemeklerini. Akşam çocuklarına kitap okutmak da vardı görevleri arasında. Onların uyumasını beklediler. Daha orta yaşlı olanlar ise torunları uyuyunca çalışmaya çalıştılar, soba tek odadadır çünkü. Diğer görevlerinden ve uzak mesafelerden kursa kadar süren yol süresi haricinde ne kadar zaman bulabildilerse çalıştılar elbette. Ağır ağır, tane tane okuyoruz Rabb’e uyarak...

Dersimizi bitirirken Sabriye Abla'nın hasta inegi için dua etmeyi unutmamayı birbirimize hatırlatıyoruz.

– Fatma Teyze, üşüme giderken, sıkı sıkı sarıl ceketine...

– Sabriye Abla, hiç üzülmeye. Dua edelim, iyileşir inşallah.

– Allah'a emanet olun.

Henüz yeşillenmeye zamanı olan kuru ağaçlarla dolu tarlalara, top-
rak asfalta, köyün içine götüren dar yollara grup grup dağılışlarını izliyorum kapıdan. Kar yağmaya başlıyor hafiften. Soba usul usul gözlerini yumuyor... ■

UMUT NE İLE YEŞERİR?

Safiye GÖLBAŞI

insan ne ile yaşar, kadim ve ilham verici bir sorudur. Üzerine kitap yazılmışlığı da vardır, münazara yapılmışlığı da. Verilen cevaplar da hem çok sayıda hem çeşit çeşittir. İnsanın ancak mutlulukla yaşayacağına inananlar olduğu gibi onun aslında sadece sağlığa ihtiyaç duyduğunu düşünenler de vardır. Tıpkı tek ihtiyacının inanç veya sevgi veya dostluk keza para, başarı, ka-

riyer, şöret, mevki, sosyal ilişkiler ya da aile olduğunu düşünenler gibi. Listeyi uzatmak elbette mümkün. Ancak bütün bu sayılanlar ve verilecek muhtemel diğer cevaplarla beraber insanın en temel ihtiyaçlarından birinin umut olduğu da bir başka gerçektir.

Hangi ahval ve şeraitte olursa olsun her insanı yeni bir güne şevkle başlatan şey, farkında olsa da olmasa da bizatihi umuttur. Her

şeyini kaybetmiş bir insana devam etme gücü veren şey yine umuttur. Bizi sıfırdan yüze çıkaran yine umut. Yaşamak için, yaşamaya devam etmek için böyle mühim âdeta hayati bir görev üstlenen umut duygusu, ne yazık ki hemen hepimizin cebinde hazır bulunduğu bir cevher değil. Umudumuz sıklıkla azalır, tükenir hatta kaybolur. Böyle zamanlarda bu ışığı yeniden yakabilmek için bir sebebe ihtiyaç duyarız. Bizden aşkın bir varlığın

lütfunu, merhametine, çağrısına...

Acaba kendisi bizzat bir ikram olan ramazan ayı tam olarak bunun için mi vardır? Âdeta öyle. Umudunu kaybetmiş her insan bir gün her şeyin olağanüstü bir şekilde değişmesini ister. İşte bu aradığı değişimi ramazanın gelmesiyle tastamam bulur. Örneğin bu yıl takvimler sıradan bir gün gibi görünen 16 Mayıs'ı gösterecek ve o günden itibaren hiç de sıradan

olmayan pek çok şey yaşanacak. Bütün bir Müslüman coğrafyanın hayatı, günü yaşayışı, çevresine davranışı, vücudunun işleyişi, ibadet edişi kökten değişecek. Ve bizler bu değişime direnmek bir yana aşkla ayak uyduracağız. Yeniden ummaya başlamışızdır çünkü.

Hemen o günden başlayarak büyük bir iyimserlikle her şeyin daha güzel, daha anlamlı ve olması gerektiği gibi olacağına inanacağız. İfa ettiğimiz her ibadetin daha makbul olduğunu düşüneceğiz. Küs olduğumuz biriyle kolaylıkla barışabileceğiz sanki. Komşumuzun kapısını daha rahat çalacağız. En az bir hatim indireceğiz. Mealle buluşacağız. Camiye gitmek günlük işimiz olacak. Sofralarımız kalabalıklaşacak. Malımız mülkümüz tıpkı bedenimiz gibi arınacak. Acizimizin ve sınırlarımızın farkına varacağız. Zararlı alışkanlıklarımızı bırakabileceğiz. Hiç tanımadığımız insanlara yardım etmek isteyeceğiz. Dünya üzerinde etrafları silahlar, tanklar, bombalarla çevrilmiş kardeşlerimize o günden itibaren bir ay müddetince de olsa geçmiş yılların aksine bu sefer dokunulmayacağını umacağız. Hayatı bir Müslüman gibi ve Müslüman olarak yeniden yaşamaya, bunu yeniden denemeye cesaret edeceğiz.

Bir insanın kıymeti zaman zaman ona verilen sorumluluklarla ölçülür. Bize namaz sorumluluğunun yanında ramazana has bir ibadet olan günlük oruç sorumluluğunu da veren Yaradan'ımız aynı zamanda değerimizi de artırmış olur. O bize değer verir de biz kendimizi değerli hissetmez miyiz? O bize inanır da ah biz kendimize inanmaz mıyız? Yapabileceğimize inanan bir Yaradıcının bize vereceği güçten fazlasını başka yerde

bulabilir miyiz? O rahmetinden umut kesilmesinden men eder de biz umudumuzu yeşertmez miyiz? Yeter ki yaşadığımız müddetçe, ömrümüz ramazanlara değdiği sürece imkânımız olduğuna inanalım. İnanalım ki insanca yaşamaya güç yetirelim.

Dostoyevski'nin hastalıklı kahramanlarından biri olan Cinler romanının Stavrogin'i tüm hayatı boyunca buna inanmadı ve malesef insanca yaşayamadı. Sahte gururundan taviz vermiyor gibi görünse de acı ve pişmanlık içinde, o yanlıştan o yanlışa koşarak, kendisine de başkasına da fayda vermeden yaşayıp nihayetinde canına kıydı. Hâlbuki Tihon'a işlediği korkunç günahları itiraf eden bir mektup vermişti. Mektubu dikkatle okuyan Tihon, Stavrogin'e şunu sormuştu: "Bir kişi sizi bunlar için bağışlasaydı ama saydığınız ya da korktuğunuz insanlardan biri değil de, hiçbir zaman tanıyamayacağınız biri bu korkunç itiraflarınızı sessiz sessiz okurken bağışlasaydı sizi, bu düşünce acınızı hafifletir miydi?" Stavrogin'in cevabı kısa ve netti: "Hafifletirdi."

Biri de bize sorsa affedileceğine, razı olunacağına, bir işlediğin hayra bin sevap yazılacağına gerçekten inansan, dünyanın omuzlarına çöken yükü hafiflemez miydi? Kuşkusuz bizim cevabımız da kısa ve net olurdu: Hafiflerdi.

Bizi umutsuz ve çaresiz bırakmayan, yeniden başlamamız için fırsat veren, bize ramazanları ikram eden Yaradan'a hamdolsun. Ömürlerimiz ramazan bereketiyle dolsun. Sadi-i Şirazi'nin latif duasında söylediği gibi; "Umudumuzun dalı meyveli olsun." ■

EDEP MAKAMI

Fatma Nur ÜNLÜ SÜRER

“Setreder ayıbını insanın hep
Ne güzel elbise imiş esvâb-ı edep”

Sümbülzade Vehbi Efendi'nin beytinde hayat bularak insanlığı nezakete letafete hakikate çağırın edep, bütün süfli arzuların tasallutundan kurtulmuş bir beden ruha kayıtsız kalamamasıdır. Öyle ki bir insanın yüzünde okunan samimi-

yet, dilinden neşet eden nezaket, amelinde ortaya çıkan letafet, hepsi edepten hâsıl olan nişanelerdir. Mevlana'nın da buyurduğu üzere akıl sahibi kişinin sedefteki inci-yi bulmaya talip olmasının adıdır edep. İşin özünün, suretlerden arınıp siretlerde yansıttığı ahvalini mümin kılabilmek olduğunu

bilebilmektir. İnsanın terakkiyatı edebın marifetiyle mümkün olmaktadır. Bu hakikat yadsınamaz ve ilk varoluştan bu yana, neticele-ri sirayet eder insanlığa.

Kişi her daim kulluk makamında olduğunu bilerek edep ve gereklilikleriyle ayrılmaz bir bütün ol-

duğunun idrakinde olarak hayatı anlamlandırmalı ve edeple varlığını konumlandırabilmelidir. Çünkü insan, edeple mağfirete, oradan marifete yol alan bir varlıktır. Anne kar-nında başlayan yolculukta, işittiği her sözün inceliği ile hayata edep perdesinden bakarken, gelişen be-deniyile birlikte ruhunu da büyütür insan. Hoyrat kaba tarafların törpü-lendiği, ilişkilerin nizami bir ayarla salahate kavuştuğu makamın adı olur edep.

İman, samimi bir kulluk ve güzel ahlak üçgeninde, edep rahlesinde ders okur insanoğlu. XIX. yüzyılla birlikte yaşam tarzında meydana gelen değişikliklerle birlikte adab-ı muâşeret kurallarında da değişim kaçınılmaz olunca bir milletin örf, âdet, gelenekleriyle harmanlanmış yaşam biçiminin tüm bu etkenlerin tazyikiyle değişmesi bir toplumun karakterini de değiştirmiştir. Bu hakikatle bir millet teknolojinin ip-tilasında ruhunu örselemiş ve türlü hastalıkların pençesinde boğuşur hâle gelmiştir. Oysa toplum olarak “Edep Ya Hu”, “Ya Hafız”, “Ya Ma-like'l-mülk”, “Hilye-i Şerif”, “Hiç” levhalarının eksik olmadığı, hayâ-nın kol gezdiği zamanlardaki hassa-siyete ram olmaya meyyal, Cenab-ı Mevlâ'nın tedrisinde edep ve hayâ dersleriyle insan olduğumuzu hatırlamaya, her bir ayetin göğsümü-zü yaparak, kalplerimizdeki çekir-değe inip bize yön verecek gücün ateşini fitillemesine ne kadar da muhtaç dönemlerden geçiyoruz. Her ayetin kalplerdeki marazı sö-küp atmaya muktedir bir neşter hükmünde olduğunu hatırlamak belki bu gün daha elzem bir ihtiyaç olarak, gerek evlatlarımızda, ge-rek benliklerimizde vücut buluyor. Besmele ile başlayıp hamd ile nok-

talananmayan işlerde hayrın inkitaya uğrayacağı şiarıyla hareket eden, bir devrin asil, edip insanlarından miras kalan pek çok hakikate gözle-rimizi ve kulaklarımızı, hepsinden mühimi kalplerimizi açmalı değil miyiz?

Edep, göz bebeğinde yuvalanıp, kulaklarda ayıba karşı çeper olur-sa, eskilerin deyimiyle o insan ki eline-beline-diline sahip olursa o zaman varlığı kıymet kazanır.

**Cenab-ı Mevlâ'nın
tedrisinde edep ve
hayâ dersleriyle
insan olduğumuzu
hatırlamaya, her
bir ayetin göğ-
sümüzü yaparak,
kalplerimizdeki
çekirdeğe inip bize
yön verecek gücün
ateşini fitillemesine
ne kadar da muh-
taç dönemlerden
geçiyoruz.**

Yaratılışını güzelleştirdiği gibi ah-lakını da güzelleştirmesi için dua eden Hz. Peygamber, göğsünde bir mücevher gibi taşımıştır edebi. O edeptendi ki insana değer vererek, hiçbir ayrıma tabi tutmayarak, kin ve garazı yasaklayan, musafahayı tavsiye edip arada selamı yaymayı öğütleyen, kusurları yüze vurma-yarak rencide etmeden hakikati öğreten, çocuklara gayet müşfik, hanımlarına adil ve muhabbetli, ashabına dost ve yâr olan, tüm kâi-nata sevgili bir peygamberin ahlakı bize her şeyi açıklamaya yetip artı-

yor. Sanki başlarının üzerinde bir kuş var da kırırdasalar uçuverecek zannıyla pür dikkat Allah Rasulünü dinleyen, edep dairesinden çıkmayı adaba mugayir bir tavır olarak te-lakki eden bir sahabenin izinde nice nesiller yetişmiştir. Kur'an'dan yola çıkarak Hz. Peygamber'in örnek ya-şantısını kendi yaşamına rol model alan bir dönemin yaşamış insanla-rında vücut bulan peygamberi hayat toplumun her safhasında kendini göstermiştir. İnsanların birbirlerine hitaplarında gayet dikkatli ve nazik bir üslubu benimseyerek seslenme-leri, mahalle eşrafının herkesi tanı-dığı ve birbiriyle hasbihâl etmeden geçmediği, yoksulun gözetildiği, ihtiyarların kollandığı, yetimlerin doyurulduğu, sadaka taşlarının vü-cut bulduğu, ölmüşlerin dahi ihmal edilmediği, canlı, cansız her şeyin hatırının gözetildiği, Fatihalar, Ya-sinlerle duaların eksik edilmediği, çocukların edep ve terbiyesinde Kur'an odaklı nice sünnet, kıssa ve menkıbelerin akşam sohbetlerinde dedelerin ninelerin dilinden küçük hafızalarına nakşedildiği geniş aile yapısıyla birlikte toplumun ruhuna sirayet etmiş genel kurallardan tu-talım da bir evin kapısının tokma-ğındaki ince detaya yahut bir evin pencere pervazındaki çiçeğin ifade ettiği anlama varıncaya kadar o za-manlardaki bu yaşantı bizler için düşünüldüğünde, sadece mazide kalarak özlemle yad edilecek bir dö-nem olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü “Rabbin her an gözetlemek-tedir.” (Fecr, 89/14) ayeti hakikati haykırdıkça yola revan olmuş ruh-lar, bedeninin nefsi arzularına galebe çalacak ve edep “ol nûr-ı Hüdâ'dan bir tâc” olmaya devam edecektir. ■

SÖZÜN EŞİĞİNDEN GEÇMEK

Bedia Belkıs BALCILAR | İstanbul Bakırköy Kur'an Kursu Öğreticisi

**“Tûtî tekellüm etmede bülbül terennüm etmede
Gonca tebessüm etmede sahn-ı çemen pür-encümen”**

Kâinatın uyanışydı söz. Kadim metinlerin özünde aşikâr olmuş bir sır gibi, hakikate mutabık bir tecelli şu idi: “Önce söz vardı.” Mana ile yoğrulmuş her sözün, hikmete ram olunan bir kapıdan bizi buyur ettiğine inanıyorum. Bu yüzden kelimelerin hakikat ile makes bulduğu o derinliği bilmek, görmek,

fehmetmek, derya içre dalmak ancak kalbin irfanı ile mümkün olacaktır.

Kalbin irfanı, arifler meclisinde basiret, feraset, belagat kuvvetleriyle talibi olacağımız bir hazinedir. Kuşkusuz her hazinenin kıymetine vasıl olabilmek de kolay bir iş olmamalı. İnsanoğlunun şu dünya macerasında tefekkür ile idrakine yol tayin

edebilmesi kelimeler ile mümkündür. Bu yüzden kelimelerin ve kavramların doğru bir şekilde ifade edilmeye ve anlaşılma mecbur olduğu kanaatinin taşıyorum. Üslup bir kelime cilbabıdır. Anlaşılır olmaya ne biçtiyse, söz onu giyinir.

Bilginin hızlı bir tüketime dönüştüğü enformatik bir çağın içinden geçiyor olmamız dolayısıyla, düşün-

ceye olan ihtiyacın ne denli önemli bir mefhum olduğunu sibernetik uzay üslubunda karşılaştığımız menfi örneklere şahit oldukça daha iyi anlıyoruz. “Konuşma sanatını bilen adam, düşündüklerinin hepsini söylemez fakat söylediklerini düşünür de söyler.” demiştir Aristoteles.

Mananın kalpte filizlenişi düşünce-mizin dile geliş biçimiyle doğrudan etkili. Konuşma sanatı, bahar mevsiminin uyanışı gibidir bu yüzden. Yazıdan maksat buyrulan da sözdür, seslerin dil vasıtasıyla ahenkli bir frekans ile fehm merkezimiz olan aklımıza intikali de... Bu yüzden sözün israfından kaçınmak akıllı insanların sergileyeceği bir tutumdur. Akıllı insan, sözün özünü bilir. Hem konuşurken hem yazarken, okuduğu ve anlattığıyla asla müsrif değildir.

Toplum felsefesinin öncülerinden Orison Sweet Marden’in, sözün gücü karşısında duyduğu derin öngörüğü şu ifadeyle anlatır: “Bir insanın muhakemesi, tahsili, mertliği, karakteri, velhasıl insanı insan eden her şey, onun kendini ifadeye başlaması ile birdenbire bir panorama gibi kendini gösterir. Bu sırada bütün dimağ melekeleri hazırlanır, bütün fikir ve ifade kuvvetleri harekete geçer.”

Sözün hakikati, sözün ahlakı, sözün estetiği, sözün adaleti pencerelerinden lafzi derinliklere doğru ilmî bir paragraf açabiliriz burada... İnsan, Yüce Allah’ın yarattığı bir kelimedir aynı zamanda; ne ile emanet olduğunun farkına varabilmeli diye sadeleşti.

Kur’an-ı Kerim’de zikredilen o büyük kelime, Rabbimizin “Ol!” emrinden hareketle, sözün yüceliğini daha çok incelleme tefekkür etmeliyiz. İlahî

“Kelimetullah” olarak dünyaya gelmiş Hz. İsa’nın henüz beşiğinde bir bebek iken tekellüm etmesi bir hakikatin açığa çıkması içindi. Haksızlıkla itham olunmuş, kadınların en masumu Hz. Meryem’in sükût orucu ile mukabele etmesi ise insanın irfani noktada gelebileceği kemalatı bize aziz bir belagat ile öğütlemiyor mu? Konuşmaya muktedir değilken konuşturan, konuşmaya muktedir iken sükût ettiren elbette bize hikmetlerin en güzelini öğretir. Şüphesiz sözün en doğrusunu Hz. Allah söylemiştir.

Konuşma sanatı, bahar mevsiminin uyanışı gibidir bu yüzden. Yazıdan maksat buyrulan da sözdür, seslerin dil vasıtasıyla ahenkli bir frekans ile fehm merkezimiz olan aklımıza intikali de... Bu yüzden sözün israfından kaçınmak akıllı insanların sergileyeceği bir tutumdur.

Cehri bir kelamı, hafi bir maksadı; kâh zahiri kâh batını sözlerimizi; kalpte sabitlenmiş kavlimizi, dilimizle ikrar ettiklerimizi, geceleyin seccademizle yarenliğimizi, duamızı, ilticamızı ve yahut arkadan çekiştirmeye cüret ettiğimiz mevzu bahis her ne ise; hepsinin en müstesna kâtiplerin nezaretinde zerre miskal şaşmaz bir mürekkep ile kayıt altına alındığına iman etmiş bir kul olarak, sözün künhüne ermek insanın diri- liş amentüsüdür.

İrfan dolu bir kalbin manevi lezzeti, tazim ve ihlas ile muhabbet ehli âlimlerin, ariflerin sohbetine vasıl olabilmekle bereketlenir. “Bir söz kulağa gelip orada kalıyor, kalbe ulaşmıyorsa, o söz dudaktan söylenmiştir. Bir söz kulağı aşır kalbe ulaşmıyorsa o söz gönülden söylenmiştir.” diye buyurmuştur Hz. Ali (r.a.)

Mahiyet itibarıyla insanın kalbine nüfuz eden, gönlü okşayan, hakikat değeri ihtiva eden, faydalı, müspet güzellikteki latif kelama, “Kavl-i maruf” denilmektedir. Kur’an-ı Kerim’de kavl-i marufun nasihat edildiği ayetlerden bir tanesi de şöyledir: “Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden eziyet gelen bir sadakadan daha hayırlıdır.” (Bakara, 2/263.)

Yüce dinimiz İslam, güzel sözü insanlar arasında teşvik ederek, birbirimize karşı sorumluluklarımız arasında kalbî hassalarımızın farkına vararak kulluğumuzu kemale erdirmemizi ister. İncitmeden ve incinmeden... Sözün kılıçtan keskin olduğu o çizgide durup, kuyumcu tartısındaki bir mücevher gibi hassasiyetle tartarak, inceliklerle tezyin edilmiş billur kadehten içilmiş o lezzetli şerbetler gibi konuşarak.

Kalp ikliminde, varılacak cennet tasavvuru nedir diye sorsalar, “Orada ne boş bir söz, ne de günaha sokan bir şey işitirler. Sadece ‘selam!’, ‘selam!’ sözünü işitirler. Ahiret mutluluğuna erenler, ne mutlu kimselerdir!” (Vakıa, 56/25-27.) ayet-i celilesini huşu ile okuyacak kadar kelimelerin özüne, mananın künhüne âşık olmak. Bütün muradı “Muhabbetullah” olan, lisan-ı kalbe meftun irfan ehlinin sadede geldiği kıvam ile...

Kâinatın uyanışydı söz. ■

MÜFTÜLÜKLERİN İHTİDA İŞLEMLERİ VE BİR İHTİDA HADİSESİ

“Hz. Muhammed’in (s.a.s.) ümmetinden oldunuz.”

Dr. Mehmet BULUT | DiB Başkanlık Müşaviri

İstanbul-Çatalca Müftülüğü, ihtida merasimi

"Müslümanlık, tek bir Allah'a ve Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Allah'ın kulu ve en son peygamberi olup peygamberliğinin umumi olduğuna ve ondan sonra bir peygamber daha gelmeyeceğine, Allah tarafından gönderilen din ve şeriatın hak olduğuna imanla başlar. Buna kalben inanıp iman etmiş olanlar hakikatte mümin ve Müslümandır. Ancak kalbî ve vicdanî olan itikadın açığa çıkması lisan ve ef'al ile olabileceğinden kalpte olan imanı dil ile de söylemek ve ikrar etmek şarttır..."

Başkanlığımızın daha çok müftülükler maharetiyle icra ettiği ve kanaatimce yeteri kadar gündem teşkil etmeyen önemli hizmetlerinden biridir ihtida işlemleri. Reisliğin kuruluşundan günümüze kadar devam eden bir hizmet... Bu yazıda önce bu işlemlerin 1950 öncesi uygulamalarına ilişkin bazı notlar aktarmak, peşinden de Reisliğin ilk yıllarında cereyan etmiş bir

ihtida hadisesini, tarihî bir hatıra olarak paylaşmak istiyorum.

İslam dinini kabul edenlere tatbik edilecek usul, 20 Nisan 1929 tarih ve 1347 sayılı Dâhiliye Vekâleti Talimatnamesi ile belirlenmişti. Müftüler, talimatnameye ve verilen emirlere göre düzenleyecekleri bir merasimle ihtida etmek isteyen kişiye Müslümanlığı telkin edeceklerdir. Talimatnamenin 2. maddesine binaen, müftülükteki ihtida

merasimini müteakip mühtediyle ilgili bir vesika düzenlenmekte ve bu vesika İçişleri Bakanlığının ilgili birimine ulaştırılmaktadır. Tescil, mahkeme kararlarına istinaden Nüfus İdaresince ve tabiiyet ise Emniyet dairesince yapıldığından bu tür muameleler müftülüğün salahiyeti haricinde kalmaktadır.

Öte yandan, ihtida edenlere usulü veçhile Müslümanlığın telkin edilmesi ve gerekli vesikanın tanzimi,

1937 tarihli, “Diyanet İşleri Reisliği Teşkilâtının Vazifelerini Gösterir Nizamname”nin 8. maddesinin (f) fıkrası ile müftülüklerin görevleri arasında sayılmıştır.

Görüldüğü gibi, konunun hem Reislikle hem de İçişleri Bakanlığı ile ilgili boyutları vardır.

İhtida işlemleriyle ilgili müftülüklerden Reisliğe gönderilen soruları cevaplarken Müşavere Heyeti de yukarıdaki düzenlemeleri göz önünde tutmuştur. İki örnek vermek istiyorum:

Aralık 1929’da bir müftülüğün, İslam dinine girme arzusunda bir kişi için yapılacak işlemin ne olduğu sorusunu cevaplarken Müşavere Heyeti, “Müslüman olmak için hiçbir kayıt ve şarta muallak olmadığı cihetle her isteyene alelusul telkinatı diniye icra edilebileceği” şeklinde cevap vermişti.

1932 yılında başka bir müftülüğün aynı konuya ilişkin sorusu üzerine ise, ihtida etmek isteyenler hakkında yapılacak işlemleri Reislik şöyle sıralamıştı: İhtida etmek isteyen kişi, önce bir dilekçe ile kaymakamlığa müracaat edecek, bu dilekçe kaymakamlıktan Müftülüğe havale edilecek, müftülük de dinî telkinatı yaptıktan sonra dilekçeyi kaymakamlığa iade edecektir.

Müslümanlık nedir, İslam dairesine nasıl girilir?

İhtida etmek arzusunda olup İslam dini hakkında bilgi talebinde bulunan kişilere Reislik, İslam’ın nasıl bir din olduğu ve İslam dairesine nasıl girileceği hakkında kısa ve öz malumat vermişti. Mesela, 1941’de, Müslüman olmak istediklerini ve bunun için yapılması gerekenleri soran İsviçreli karı-kocanın mek-

tubu, Hariciye Vekâleti aracılığıyla Reisliğe intikal ettirilmiştir. Müşavere Heyeti, adı geçenlere iletmek üzere şu kısa bilgiyi yazmıştı:

“Müslümanlık, tek bir Allah’a ve Hz. Muhammed’in (s.a.s.) Allah’ın kulu ve en son peygamberi olup peygamberliğinin umumi olduğuna ve ondan sonra bir peygamber daha gelmeyeceğine, Allah tarafından gönderilen din ve şeriatın hak olduğuna imanla başlar. Buna kalben inanıp iman etmiş olanlar hakikatte mümin ve Müslümandır. Ancak kalbî ve vicdanî olan itikadın açığa çıkması lisan ve ef’al ile olabileceğinden kalpte olan imanı dil ile de söylemek ve ikrar etmek şarttır...”

“Müslümanlık dairesinin anahtarı demek olan kelime-i şehadeti söylemek suretiyle kalbinizdeki lisanınızla da ikrar etmiş olacağınız cihetle tarifat ve usul-i diniye dairesinde Müslümanlığı kabul etmiş mümin ve Müslüman olursunuz. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in ümmetinden olduğunuzu itiraf ile bundan sonra hedefiniz istikamet, hüsnü amel ve hüsnü ahlakıdır. Her hususta tevfik-i ilahî hedefiniz olsun.”

Yöneltilen benzer sorular için Müşavere Heyetinin cevabı bu ve benzer ifadeler olmuştur. Aşağıya aldığımız Akseki merhumun cevabı mektubu ise hem detaylı hem de alanın mümtaz bir örneğini teşkil etmektedir.

Bir ihtida hadisesi

Avusturyalı mimar Viktor (Galip) Mittag, 1 Ekim 1931 tarihini taşıyan kısa mektubunun ekinde, İslam’la şerefleendiğine dair Reisliğe iki dilekçe takdim etmişti. Bunlardan birinin Reislikte hifzedilmesini ve diğerinin de kendisine geri gönderilmesini istiyor, ayrıca kabul et-

miş olduğu yüce İslam dini hakkında malumat rica ediyordu. Şehadet cümlesini de yazarak imanını ilân ettiği dilekçesinde, uzun araştırma sonucunda Katolikliği terk edip İslam dinini kabul ettiğini ifade ediyordu. Mektup tercüme edilerek Büyükelçilik vasıtasıyla Reisliğe intikal ettirilmişti.

Viktor Mittag’ın mektubuna cevaben İslam hakkında bilgi verme görevi, Reis Rifat Efendi tarafından -bu işler için tabii ki en münasip şahıs olarak- Müşavere Heyeti azasından Ahmet Hamdi Akseki’ye verilmişti.

İslam’la yeni şereflenmiş bir kişiye ilk planda İslam hakkında ne söylenmeli, bu din nasıl tanıtılmalı ve henüz yeni Müslüman olmuş bir kişiye, dinî mükellefiyetler nasıl anlatılmalı noktasında önemli bulduğum Akseki merhumun mektubunun uzunca bir bölümünü buraya almak istiyorum: Akseki, Mittag’a hitaben şöyle diyordu:

“Avusturya’nın Viyana Şehrinde Diplomalı Mimar Galip Mittag Bey’e; “Muhterem Kardeş; “Şeref-i İslam’la müşerref olduğunuzu bildiren iki kıt’a istida ile mektubu alileri vasil-ı dest-i ihtiramım olmuştur. Uzun bir araştırma neticesinde Müslümanlığın ‘Hak Din’ olduğunu anlayarak onu kabul eylediğinizden dolayı şayan-ı tebriksiniz. Siz bu hareketinizle, beşeriyet için bir mevhibe-i ilahiye olan aklınızı tam yerinde kullanmış, aklın vazifesini hüsnü istimal ve fitrat-ı selimiye-nizi muhafaza etmiş olduğunuzu ispat ve aynı zamanda saadet-i dareynin anahtarını da elde etmiş bulunuyorsunuz. Bu hareketiniz akıl sahibi ve taharri-i hak ile mükellef olan her insan için şayanı imtisal bir harekettir. Çünkü tetkikinizle de

anlamış olduğunuz veçhile, hakiki saadet ancak Müslümanlıkla elde edilebilir. Ahkâm-ı İslamiye, beşeriyet için mahz-ı saadettir.

Biliyorsunuz ki, din-i İslam, hayat-ı tarihiyesi tamamen mazbut ve en son peygamber olan Hazreti Muhammed (s.a.s.) Efendimizin kâffe-i nâsa tebliğine memur olduğu desatir-i itikadiye, kavaid-i ahlâkiye, ahkâm-ı ameliye ve içtimaiyenin hey'et-i mecmuasından ibaret bir kanundur. Hiçbir mütefekkirin inkâr edemeyeceği bir hakikattir ki, bu kanun-i münif beşeriyete en son tebliğ olunmuştur; ilelebet baki olması mukteza-yı hikmet-i ilahiye olan ahkâm-ı İslamiye umumi, cihanşümül, tabiat ve fitrat-ı beşeriyeye uygun, âsâr-ı muhtelifenin fikirleriyle kabili telif ve kolaylık üzerine müessesidir. İtikadatında, ahlakiyyatında, içtimaiyyatında fitrat ve tabiat-ı beşerle tasadüm edebilecek bir şey yoktur. Zira bu din-i mübinin hedefi, beşeriyetin tekâmül ve saadetidir. Tekâmül-i ferdi ve bilhassa tekâmül-i içtimaiyeyi temin ile beşeriyeti evvela ve bizzat bu âlemde, saniyen dâr-i ukbada sadete isal ve nail-i kemâl etmektir. (...)

...Din-i İslam, esasen tekâmüle müsteit olan fitrat-ı beşeriyeyi en kısa ve en sağlam tarik ve usul ile maksad-ı ilâsına isal eden bir mecmua-i kavanin ve desatirdir. Binaenaleyh beşerin dünya ve ahirette hüsrandan kurutulur maddeten ve manen tekâmül edebilmesi için bu kanunun vâzı-ı hakikisi olan Cenabı Allah'ın varlığına ve birliğine, Hazreti Muhammed'in (s.a.s.) Allah'ın kulu ve en son peygamberi olup ondan sonra peygamber gelmeyeceğine, Cenab-ı Hak tarafından insanlara tebliğ eylemiş olduğu

din ve şeriatın hak ve doğru olduğuna kalbi ile iman ve dili ile ikrar etmiş olması lazımdır. Buna iman etmemiş zavallılar -ne de olsalar- hüsrana içindedirler.

Müslümanlık fitrî ve tabiî bir din olduğu içindir ki, akla yüksek bir paye vermiş ve aklı iman-ı sahihin en birinci tariki olmak üzere kabul etmiştir. Yine bunun içindir ki, Müslümanlıkta hürriyet-i şahsiye en mukaddes bir hakk-ı tabiî, tekâmül-i ferdi ve içtimaiye hâdim olan meşru esbaba tevessül bir hakk-ı zaruridir. Tekâmül-i aklî ve fikrîyi ihzar eyleyen ilim ve marifet herkesin üzerine farzıdır. (...)

İslamiyet'in beşeriyete göstermiş olduğu hedef ise mekârim-i ahlak ve hüsnü ameldir. Resulü Ekrem Efendimiz, 'Gaye-i bi'setim mekârim ve fezail-i ahlakı tamamlamaktır' buyurmuşlardır. Binaenaleyh İslam'ın akaid-i esasiyesine olan kuvvetli imanınız sayesinde ahlak-ı Muhammediye ile muttasif olarak fezail ve mekârim-i ahlakın en yükseklerine çıkmanızı ve bütün beşeriyetin de zatîlileri gibi nail-i hidayet ve saadet olmasın Cenab-ı Allah'tan dilerim muhterem kardeş."

Aksekili Hoca'nın bu muhteşem mektubuna ilâve olarak Müşavere Heyeti Mittag'ın mektubu için şu kararı aldı:

"İstidanz okundu.

Müslümanlık, tek bir Allah'a ve Hazreti Muhammed'in (s.a.s.) Allah'ın kulu ve en son peygamberi olup ondan sonra bir peygamber daha gelmeyeceğine, tebliğ etmiş olduğu din ve şeriatın hak olduğuna iman ile başlar. Allah'ın birliğine ve Hazreti Muhammed'in (s.a.s.) peygamberliğine imandan ibaret

olan bu iki esasa kalben inanmış ve iman etmiş olanlar mümin ve Müslüman sayılırlar. Ancak itikad-ı kalbiye ve vicdaniyenin zahire çıkması lisan ve e'âl ile olabileceğinden kalpte olan imanınızı evvelemirde lisanınızla ikrar etmek de şarttır. Bunu da kısaca şöyle ifade ederiz: Eşhedü enlâilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Rasulühü.

Zatîâliniz kalbinizdeki imanı Müslümanlık dairesinin anahtarı demek olan kelime-i şehadeti söylemek suretiyle lisanınızla da ikrar etmiş olduğunuz cihetle tarifat ve usul-i diniye dairesinde Müslümanlığı kabul etmiş oluyorsunuz. Mümin ve Müslümansınız. Hazreti Muhammed'in (s.a.s.) ümmetinden oldunuz. Bundan sonra hedefiniz istikamet, hüsnü amel ve hüsnü ahlaktır. Her hususta Tevfik-i ilahî refikiniz olsun muhterem kardeş.

Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Reisi Rifat. 17.10.1931"

Burada sözü edilen Viktor (Galip) Mittag hakkında bir bilgin yok; Müslüman kimliğini hayatının sonuna kadar muhafaza edip etmediği de benim meçhulüm. Esasen burada konumuz şahıs değil, İslam dairesine girmiş bir şahsa, Akseki Hoca'nın şahsında Reisliğin İslam'ı tarif ve tanıttığı tarz ve üsluptur.

Bir ayrıntı olarak şuna da dikkat çekmek istiyorum: Reisliğin bütün yazılarını ve Müşavere Heyeti kararlarını "Diyanet İşleri Reisi Rifat" şeklinde imzalayan Rifat Efendi, yurtdışına gönderilecek bir belge olması hasebiyle bu kararı "Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Reisi Rifat" şeklinde imzalamıştır. ■

İSLAM MEDENİYETİNİN YÜZ AKI: ENDÜLÜS KÜTÜPHANELERİ

Mahir KILINÇ

Kitap, İslam tarihinde “Okul” emriyle Hıra Dağı’nda bizlere sunulan mirasın kendisi ve İslam medeniyetinin bir ilim medeniyeti olduğunun göstergesi olmuştur. Her dönemden insanların aklını, ruhunu, kalbini besleyen kitap, aynı zamanda insanlarda bir kimlik oluşumunu da meydana getirmiştir. Sadırlardan satırlara dönüşen her kitap, insanların kalplerinin, zihinlerinin, düşüncelerinin yeniliğini, değişimini, gelişimini ve sürekli bir devinim hâlini sağlamıştır. Kalplerin ve zihinlerin zindeliği de ancak yeni bir kitapla mümkün olmuştur. Yazarın kalbinden ve zihninden neşet edenlerin yazıya

döküldüğü koskoca bir dünya olup karşımıza çıkmıştır.

Kitap, yazıldığı dönemin tarihini, kültürünü, medeniyetini, sanatını barındıran, yazarın insanlara sunduğu bir emanettir aynı zamanda. Kültürün, medeniyetin sırlarını taşıyan bu emanetlerin muhafazasının sağlandığı yerlerdir kütüphaneler. Yazının var olduğu günden bugüne kadar bu mukaddes görevi üstlenmiştir.

Asur Devleti hükümdarı Asurnipal’in kurdurduğu Ninova Kütüphanesi, bilinen en eski kütüphanedir. 700.000 kitapla devrinin en büyük kütüphanesi olma özel-

liğine de sahip bu kütüphanenin Helenistik Dönem’e ait Romalılar tarafından yakıldığı bilinmektedir. Ninova Kütüphanesi’nin yanı sıra Mısır’daki İskenderiye Kütüphanesi ve 200.000 kitaplık Bergama Kütüphanesi dünyadaki ilk kütüphane örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vahiy medeniyeti İslam kültürünün kitaba olan ilgisi pek çok kitabın ortaya çıkmasını, bununla birlikte pek çok da kütüphane kurulmasını ve kütüphanecilik geleneğinin oluşmasını sağlamıştır. Emevi ve Abbasiler’den itibaren kitaba büyük değer verildiği görülmektedir. Harunürreşid ve Me’mun, Bizans’a

karşı kazandıkları zaferlerden sonra savaş tazminatı olarak Antikçağ filozoflarının henüz Arapçaya çevrilmemiş kitaplarını istemişlerdir. X. yüzyılda İslam dünyasındaki herhangi bir özel kütüphanede bulunan ortalama kitap sayısı, aynı dönemde Batı'nın bütün kütüphanelerinde bulunan kitap sayısından fazlaydı. (Nebi Bozkurt, *İslam Ansiklopedisi*, Kitap maddesi.) Fernand Grenard, Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü adlı eserinde Batı'da XVI. yüzyılda yaşamış V. Karl'ın 900 ciltlik kütüphanesiyle iftihar edilirken bundan dört asır önce Endülüste Halife Hakem'in sarayında 400.000 cilt kitap olduğunu yazar. Bu, aynı zamanda İslam medeniyetindeki kitap ve kütüphane geleneğinin Batı'dan asırlar önce yerleştiğinin de somut bir delilidir. Endülüsten sonra da devam eden bu gelenek Selçuklular, Osmanlılar gibi İslam devletlerinde de aynı öneme sahip bir şekilde sürdürülmüştür.

İslam medeniyetinin Batı'da parlayan incisi Endülüs, kitap ve kütüphaneleriyle günümüzde dahi anılan VIII yüzyıllık bir medeniyet. Endülüste halkın istifadesine sunulan yüzlerce vakıf kütüphanesinin yanı sıra mescit ve medrese kütüphaneleri ve şahıslara ait özel kütüphanelerle bir kitap medeniyetinin olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Ünlü Fransız araştırmacı Henri Pérès'in Endülüs halkı için güzel yazı yazmaya düşkünlükleri ve kitaba duydukları sevginin onların en önemli vasıfları olduğunu söylemesi kitapla ne denli iç içe olduğunu göstermektedir. İlim erbabı bir Endülüslü kitaba bir ziynet eşyası gibi değer vermiş ve hatta ondan da ileri gitmiştir. Bu duruma en güzel örneklerden biri olarak En-

dülüs'ün yetiştirdiği âdeti bir kitap tutkunu olan, meşhur coğrafyacı Ebu Ubeyd el-Bekri'nin sahip olduğu kitapları değerli kumaşlardan yapılmış kılıflar içerisinde sakladığı belirtilmektedir. Böylesi kitaba düşkünlüklerin birçok örneğinin yaşandığı Endülüs'ün Kurtuba şehrinde yaşanan Makkari'de dönemin uleması Hadrami'nin naklettiği ilginç bir anekdot:

"Kurtuba'da bulunduğum sırada kitapçılar çarşısına gider aramakta olduğum bir kitabı elde etmeye çalışırdım. Nihayet bir gün bu eserin güzel yazılı ve ciltli bir nüshasına rastladım ve çok sevindim. Müzayedeye başlayınca fiyatını artırmaya başladım. Ancak her artırmamın sonunda tellal tekrar bana artırılmış bir fiyatla geri dönüyordu. Artık kitap değerini çoktan aşmıştı. Tellala dönerek bu kitabı değerinin üzerine çıkarmanı bana göstermesini istedim. Üzerinde değerli elbiseler olan bir adamı işaret etti. O şahsa yaklaşıp, 'Allah mertebeni yüceltsin ey aziz fakih! Eğer bu kitabı ille de almak istiyorsanız ben çekileyim. Zira kitap değerinin çok üzerine çıktı,' dedim. Bana dönerek, 'Ben din bilgini değilim, kitabın neye dair olduğunu da bilmiyorum. Ancak bir kütüphane kurdum ve bu kütüphaneyle şehrin soyluları arasında ün yapmak istiyorum. Kitaplarımın arasında tam da bu kitabın sığacağı kadar bir boşluk kaldı. Cildinin ve yazısının güzelliğini görünce fiyatına aldırmadan bu kitabı almak istedim. Bende para Allah'a şükür çok,' dedi." Hadrami diyor ki ben de kızgınlıkla şöyle demek ihtiyacını hissettim. "Evet, para senin gibilerde var. Allah cevizi dışı olmayana veriyor. Bu kitapta ne olduğunu bilen ve ondan istifade et-

mek isteyen ben ama benim param yok. Bu da benim kitaba erişmemi engelliyor." (İsmail Erünsal, *Orta Çağ İslam Dünyasında Kitap ve Kütüphane*, Timaş Yayınları, İstanbul 2018.)

Bu anekdottan hareketle Endülüste kitap ve kütüphane sahibi olmanın, toplum içerisinde ayrıcalık bir mevkie tekabül ettiği söylenebilir. Kitaba duyulan bu iştiaak o dönem at, silah ve bazı eşyalara yönelik gümrük muafiyeti kitaplar için de olunca ortaya ciddi bir ticari faaliyet çıkmıştır. O dönemin ticaret erbabı Doğu'ya giderek önemli sayıda kitap getirmişlerdir. Çünkü Doğu'da Bağdat ve Kahire gibi şehirler hem ilim ve kültürün hem de kitap ticaretinin merkezleriydi. Tacirler Doğu'dan getirdikleri kitapları Kurtuba (Cordoba), İşbiliye (Sevilla), Tuleytula (Toledo) gibi kültür merkezlerinde oluşturulan kitap çarşılarında satmışlardır. Lakin bu çarşılardan en mühimi ise Kurtuba'daki kitap çarşısıydı. Hatta bu kitap çarşısına yönelik şu darbmesele meşhurdur: "Kurtuba'da bir şarkıcı olse çalgı aletleri İşbiliye'de satılır; İşbiliye'de bir âlim olse kitapları Kurtuba'da müşteri bulur."

İslam medeniyetinde medeniyetin inşa edildiği yerler olan mescitlerde kurulan kütüphaneler Endülüste de önemli bir yer tutmaktaydı. Endülüste ki kütüphanelerden en önemlileri şunlardı: I. Abdurrahman'ın Kurtuba'da 786 yılında inşa ettirdiği Ulu Cami'deki kütüphane; İbnü'l-Lüb el-Mâlikî'nin Mâleka'daki (Malaga) yaptırdığı Ulu Cami'deki kütüphane; İbn Mervân el-Bâcî'nin İşbiliye'deki Ulu Cami'de kurduğu kütüphaneler.

Şahıs kütüphanelerinin arasında belki de en önemlisi hadis hafızı

ve tefsir âlimi olan İbn Futays'ın kütüphanesidir. Bu kütüphanenin müstakil bir binadan oluştuğu ve bu kütüphanede kütüphaneci olarak görevlendirilen kişinin dışında altı müstensihin görevlendirildiği belirtilmektedir. İbn Futays, devrinde Endülüs'ün en zengin kütüphanesine sahip olduğu, kitaplarını çok iyi koruyup ödünç dahi vermediği, görüp beğendiği her kitabı hemen satın aldığı veya kâtiplerine yazdırarak kütüphanesine kazandırdığı bilinmektedir. İbn Futays'ın kütüphanesi ölümünden sonra Kurtuba Camii'nde satışa çıkarılmış, bir yıl süren bu satıştan 40.000 dinar elde edilmiştir. (İbn Beşkûvâl, I, 310.) Meriye'de vezirlik yapmış olan İbn Abbas, tıpkı II. Hakem gibi 400.000 ciltlik bir kütüphane kurmaya muvaffak olmuştu. Bu kişinin Meriye sultanı ile Gırnata sultanı arasındaki savaşta Gırnatılar'a esir düştüğünde kendi canından çok kitaplarını düşündüğü, "Ey Allah'ım! Kitaplarım ne olacak?" diyerek sızlandığı rivayet edilmektedir. (Mehmet Özdemir, Endülüs, İSAM Yayınları, 2016 Ankara.) Kurtuba'da Ebu Velid İbnü'l-Mevsil'in kurduğu kütüphane özellikle hat değeri yüksek eserler bakımından oldukça zengindi. Ebu Velid öldüğünde bu kitaplarından bazıları sekiz sayfası 1 dinar gibi oldukça yüksek bir fiyata satılmıştı. Endülüs'te mevcut kütüphaneler arasında Kasım b. Sa'dan, Ebu Muhammed Abdullah Tuleytuli, Ebu Ali el-Gassani, İbn Hazm, Yahya b. Malik b. Âiz, İbnü's-Sabuni, Ebu Bekir b. Zekvan, İbn Avn el-Maarri, İbn Muhtar, Mücahid el-Âmiri ve Muzaffer b. Eftas gibi şahıslara ait özel kütüphaneler de önemlidir. Bu isimlerin dışında İşbiliye, Tuleytula, Gırnata, Maleka, Sarakusta, Belensiye, Minurka, İlbire, Şatibe

ve Mürsiye şehirlerinde yaşamış idareci, âlim ve halka ait çokça kütüphaneden söz edilmektedir.

Endülüs'ün Kurtuba şehrinde de birçok kütüphane bulunmaktaydı. Hem Endülüs hem de Kurtuba'daki bu kütüphanelerin zirvesi Saray Kütüphanesi'ydi. Kütüphane, Halife II. Abdurrahman devrinde oluşturulmaya başlanmış; III. Abdurrahman ve özellikle II. Hakem devrinde gelişerek Ortaçağ İslâm dünyasının en büyük kütüphanelerinden biri olmuş, bulundurduğu el yazmalarıyla da Bağdat ve Kahire'deki kütüphanelerle de yarışır hâle gelmiştir. Tam bir kitap aşığı Halife Hakem, Kayrevan, Dimaşk, İskenderiye ve Bağdat gibi önemli kültür merkezlerine kitaptan anlayan adamlarını göndermiş. Bu kişiler, satın alınacak ya da satın alınması mümkün olmayan eserleri istinsah ettirerek temin ederlerdi. Temin edilen bu eserlerden bazılarında II. Hakem, Doğululardan bile daha önce haberdar olabiliyordu. Böylesi ilme, kitaba duyulan aşk da Kurtuba'daki Saray Kütüphanesi'ni oldukça zenginleştirmişti. Halife Hakem'in saray kütüphanesi dışında biri kardeşi Muhammed, diğeri de kendisine ait olan iki kitap koleksiyonu daha vardı. II. Hakem bu üç koleksiyonu birleştirerek ünlü saray kütüphanesini meydana getirmiştir. Bazı kaynaklar burada 400.000'den fazla eser mevcut olduğunu bildirmektedir. Saray Kütüphanesi'nin, artık yeni kitapları almayacak duruma gelince yapılan yeni bir binaya taşınmasının altı ay kadar sürdüğü rivayet edilmektedir.

II. Hakem'den sonra tahta geçen oğlu II. Hişam on dört yaşında olmasından ötürü devletin idaresi

İbn Ebu Âmir el-Mansur'a kalmıştı. Mansur da iktidarı elinde tutabilmek adına II. Hakem'in bazı davranışlarından ve düşünce alanında serbestliğe taraftar olmasından rahatsızlık duyan kesimin fakihlerini memnun etmek düşüncesiyle saraya çağırdığı fakihlerin temsilcilerine kütüphanede gördükleri zararlı kitapları seçip yakmalarını söyledi. Mansur'un bu davranışı neticesinde saray kütüphanesi büyük zarara uğradı. Kütüphane Mansur'un ölümünden sonra da Kurtuba'nın Berberiler tarafından kuşatılması sırasında askerlerin aylıklarını ödeyebilmek için şehrin valisi Vâdih saray kütüphanesindeki bazı kitapları sattı. Berberiler'in şehri ele geçirmesinin ardından kütüphane tekrar yağmalandı. Endülüs'ün çeşitli şehirlerine dağılan bu kitapların bir kısmı İspanyol istilaları, bir kısmı da iç karışıklıklar sonunda yağmalanıp satılmıştı. Bu kitapların önemli bir bölümü ise Kuzey Afrika'ya götürülmüştü. Gırnata'da (Granada) binlerce kitap Isabella ve Ferdinand'ın emriyle şehrin büyük meydanlarında yakılmış ve Endülüs'ün diğer şehirlerinde de farklı bir durum olmamıştı. II. Philip, ülkesinde Endülüs'ten kalan yazma eserleri bir araya getirmek istemiş, ancak 2500 kadar kitap toplayabilmişti. Bu eserler de günümüzde Escorial Kütüphanesi'nin temelini oluşturmuştu.

Fransız bilim adamı Pierre Curie'nin, "Müslüman Endülüs'ten bize 30 kitap kaldı, atomu parçalayabildik. Şayet yakılan bir milyon kitabın yarısı kalsaydı çoktan uzayda galaksiler arasında geziyor olacaktık." ifadelerinin bir zamanlar Endülüs'te kitaplardan müteşekkil büyük bir hazinenin varlığının göstermesi bakımından önemlidir. ■

İSTANBUL'UN FETHİ

Emin ARIK | Emekli Müftü

istanbul'un Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan bir şehir konumunda olması bilhassa cihan hâkimiyeti peşinde koşan devletlerin tarih boyunca bu kente karşı ilgi ve iştahını kabartmış, bu yüzden İstanbul dünya üzerinde en fazla kuşatılan şehirlerden biri olmuştur. İstanbul'u Traklar, İranlılar, Latinler, Avarlar, Araplar ve Türkler tarih boyunca 28 kez muhasara altına almışlar, ancak İstanbul'un fethi 29. muhasara sonucunda 10.

Osmanlı Sultanı/Padişahı Fatih Sultan Mehmet'e nasip olmuştur.

Babası II. Murad'ın vefatından sonra, on dokuz yaşında ikinci kez tahta çıkan Sultan II. Mehmet'in yıllarca kafasında tasarladığı en önemli projesi, İstanbul'un fethi idi...

1451 yılında, tahta çıktığı ilk günlerden itibaren büyük hayalini/idealini gerçekleştirebilmek için hazırlıklara başladı. Esasında II. Mehmet'in, çocukluk ve ilk gençlik yıllarından itibaren kuşatma tak-

tikleriyle ilgili kitaplar okuduğu ve fetih planları üzerinde bizzat çalışmalar yaptığı bilinmekteydi.

Şimdi geçmişteki teorik çalışmaların pratiğe dönüşeceği süreç başlıyordu.

Genç padişah, cülusundan yaklaşık iki ay sonra Edirne'de çok güvendiği Saruca Paşa'yı bırakarak askerleriyle Karamanoğlu üzerine hareket etti. Fakat onun Karamanoğlu ile meşgul bulunduğu zor günlerde Konstantin, kontrolünde tuttuğu Şehzade Orhan'ı ortaya

sürerek genç padişaha karşı çok tehlikeli ve o nispette “acemice” bir oyuna başvurdu ve barışın bozulmasına kendi sebep oldu. Bizans’ın kendi ayağına kurşun sıkıdığı “acemice oyun” neydi?

Bizans elçileri, Sultan Mehmet’i muhtemelen Akşehir’de bularak Orhan’ı serbest bırakmayı düşündüklerini bildirdiler. Hatta şehzade Orhan’ın artık kendisini padişah ilan ederek ortaya çıkacağını söylediler. Onun da Mehmet kadar saltanatı hak sahibi olduğunu hatırlatmaktan geri durmadılar. Orhan, hatırlanacağı üzere, II. Mehmet’in ilk defa tahta çıkışında, 1444 yazında Rumeli’de Osmanlı tahtını ele geçirmek için isyan çıkarmaya teşebbüs etmişti.

O zaman olduğu gibi, Boğazların kesilmesi ve Orhan’ın Rumeli’ye salıverilmesi ihtimali genç Sultan’ı çok düşündürmüş olmalıdır. İmparator’un yakın zamanda yenilenmiş barış anlaşmasını hiçe sayarak çok sıkışık bir anda oynadığı bu kötü oyun, Mehmet de Bizans’ı yok etmek azim ve kararını her zamandan daha kuvvetli bir hâle getirmişti.

Bizans’ın tehditleri sebebiyle II. Mehmet, Karamanoğlu’nun barış teklifini kabul ederek süratle Edirne’ye dönme kararı aldı. Artık İstanbul’un fethini hızla gerçekleştirmek gerekiyordu. Osmanlı ordusu 1452-1453 kış aylarını İstanbul’u fetih hazırlıkları ile geçirdi. 1452 yılı sonbaharında Edirne’de büyük bir divan toplayan Sultan Mehmet, İstanbul’un muhasarasını devletin üst kademesindeki kadro ile müzakere etti ve divandakilere şu tarzda konuştu: “İnsan ne kadar uzak görüşlü olursa olsun, istişareden (görüş alışverişi) vazgeçmemelidir.

Atalarım, Hz. Peygamber Efendimiz’in öğüt verdiği üzere gazadan asla geri kalmadılar. Ben de bu yolda elimden geldiğince onların yolunda yürüyorum. Konstantiniye üzerine yürümek kesin kararım ve önceliğimdir. Sizler de bu konularda görüşlerinizi arz edin!”

Toplantıda bulunanlar: “Padişah emrettiği için, düşüncelerimizi doğru-yanlış söylemek görevimiz-

1451 yılında, tahta çıktığı ilk günlerden itibaren büyük hayalini/idealinin gerçekleştirilebilmesi için hazırlıklara başladı. Esasında II. Mehmet’in, çocukluk ve ilk gençlik yıllarından itibaren kuşatma taktikleriyle ilgili kitaplar okuduğu ve fetih planları üzerinde bizzat çalışmalar yaptığı bilinmekteydi.

dir.” deyip fikirlerini ortaya koydular. Görüşler muhtelifti. Hepsini dinleyen Sultan Fatih’in son sözü ve son kararı şöyle oldu: Bu şehri fethetmeyi Allah takdir ettiyse kimse karşı koyamaz! Benim maksadım İslâm geleneğini (gazayı) yerine getirmektir. Eğer fetih mukadder ise, surlar demirden olsa bile bizi alıkoyamaz. Bir kul içten bir niyet ile sevap kazanmak için hareket ediyorsa, Allah onu mahrum etmez!”

Padişah’taki bu gayret ve kararlılığı gören vezirler ve ulema, “Ferman Padişahındır!” dediler, hatta karşı görüştekiler dahi gazaya destek verdiler. Böylece savaş/muhasara kararı alınmış oldu.

Ön hazırlıklar

İlk iş olarak, bütün beylerbeyi, sancakbeyi ve subaşılar emirler yazılarak baharda yapılacak İstanbul seferi için hazırlıkların yapılması talimatı verildi.

İstanbul’u çeviren surların ancak büyük topraklarla yıkılabileceğini bilen II. Mehmet, hazırlıkları aylar öncesinden devam eden, surlarda gedikler açabilecek çapta büyük toprakların dökülmesi emrini verdi.

Bizans tarihçisi Dukas, fetih öncesi Fatih’i şöyle anlatıyordu: “Padişah’ın gece ve gündüz uykusu kaçmıyordu: Yatağına girerken kalkarken, sarayında ve dışarıda gezinirken hep İstanbul’un fethi ile meşguldü. Yalnız veya arkadaşlarıyla gezintiye çıkar, sadece onu düşünür, istirahat ve uyku bilmezdi. Elinde kalem ve kâğıt, daima İstanbul’un haritasıyla uğraşırdı.”

Edirne’de savaş hazırlıkları sürerken, İstanbul Boğazı’nın en dar yerinde 1452 Nisanında yeni bir hisarın (Rumeli Hisarı) yapılması şarttı. Zira İstanbul’u düşürmek için, İstanbul Boğazına hâkim olmak lazımdı. Bizzat Fatih tarafından “Boğaz Kesen” ismi verilen Hisar, 1452’nin Temmuz ayında tamamlandı. Genç hükümdar, hiçbir şeyi rastlantıya bırakmadı. Sultan Beyazıt’ın Asya yakasına yaptırdığı Anadolu Hisarı’nın karşısına, Avrupa yakasında Rumeli Hisarı’nı yaptırdıktan sonra ordunun hazırlanması talimatını verdi.

23 Mart 1453'te Sultan II. Mehmet, ordusu ile Edirne'den hareket etti. Bu esnada Bizans son derece karıştı. Adaletsizlik yaygındı.

Ortodoks Kilisesi'nin doğrudan Vatikan'a bağlanmak istemesi tepkilere yol açıyor, Başbakan Notaras (öl. 1453) ve bazı kişiler: "İstanbul'un içinde Latin külâhı görmektense Türk sarığını görmeyi tercih ederiz." diyorlardı.

Bizans'ta Türklere yakın ve bu şehirdeki yönetime muhalif insanların sayısı çoğalıyordu.

Kuşatma başlıyor

Yüzlerce askerin kontrolündeki 60 mandanın çektiği Fatih'in büyük topları ve diğer toplar Edirne'den İstanbul surlarının yakınlara kadar getirildi. Bunlardan 4 tanesi o kadar büyüktü ki, ancak 2.000 asker tarafından çekilebiliyordu.

Kuşatmanın kaderini değiştiren hadiselerden biri, o tarihe kadar görülmemiş büyüklükte topların bu savaşta kullanılması olacaktı. Macar asıllı top döküm ustası Urban'ın Bizanslıları bırakıp Türklerin tarafına geçmesi ve tüm hünerini ortaya koyması fetih gerçekleşmesinde önemli rol oynadı. Macar asıllı Urban, diğer Türk top ustalarıyla birlikte Edirne'deki top döküm faaliyetlerine iştirak etmiş ve biri Edirne'de diğeri de kuşatma meydanında olmak üzere iki büyük çaplı topun dökümü çalışmalarına katkı sağlamıştı.

Surların yıkılmasında etkili olan diğer bir husus, bu büyük topların yanı sıra daha önceden de bilinen ama fonksiyonel olarak kullanılmayan havan toplarının bu kuşatma esnasında kullanılmasıydı. Sultan II. Mehmet, İstanbul kuşat-

ması esnasında kendisi tarafından geliştirilerek yeniden tasarlanan havan topu ve diğer büyük topların teknik çizim ve tasarımlarını bizzat kendisi yapmıştır. (Tarihte havan topu ile ilk atış 21 Nisan 1953'te Haliç'teki düşman donanması üzerine yapılacaktır).

Ayasofya'da ilk cuma namazı kılındı ve ilk hutbeyi de Akşemseddin okudu. 30 Mayıs Çarşamba günü şehirde, Fatih'in fermanları okundu. Saklanan halkın hiçbir şeyden çekinmeden meydana çıkmaları, evlerine, işlerine, tarlalarına geri dönmeleri; malları, canları, ırzları, din ve mezhep hürriyetleri, millî örf ve âdetlerinin tamamen Türk kanunlarının himaye ve teminatı altında bulunduğu ilan edildi.

Ortaçağ harp sanatı, II. Mehmet'in matematik dehası ile değişiyordu...

Sultan II. Mehmet, 23 Mart 1453'te ordusu ile birlikte Edirne'den hareket etti, 5 Nisan'da surların önüne geldi. 5 Nisan'dan 29 Mayıs 1453 tarihine kadar devam edecek olan 54 günlük kuşatma bu şekilde başladı. Top atışlarıyla başlayan savaş

kızıştı. Topların gürültüsü bile Bizanslıların moral ve manevi gücünü altüst ediyordu.

İki haftalık bombardımandan sonra surlar epey hasar gördü. On dört batarya ile birçok mancınık, İstanbul kalesini dövüyor, Türk ordusu okçuları da muhasara altında bulunanların üzerine her gün yağmur gibi ok yağdırıyordu. Bu arada lağımclar da surların altına doğru lağımclar kazıyorlardı.

22 Nisan'da dünya harp tarihinin hiç görülmemiş şaheser hadiselerinden biri gerçekleştirildi. Düşmanın haber almasına fırsat verilmeden bir gece içinde 67 parça Osmanlı donanması, Beşiktaş istikametindeki Boğaz'dan dağları aşarak karadan Haliç'e indirildi. Haliç önündeki zincir kırılmadığı için gemilerin karadan çekilmesine karar veren padişah, 70 gemiyi Tophane'den karaya çıkararak, Kasımpaşa sırtlarından Haliç'e indirdi. Donanma sırtlardan, tepelerden, derelerden aşırılamak suretiyle Boğaz'dan Haliç'e indirilirken, Kasımpaşa sırtlarından Zağanos Paşa, bütün bataryalarını ateşleyerek düşmanın dikkatini kendi tarafına çekmeye muvaffak olmuştu.

Bu olayda gemiler ray gibi kızaklar üzerinden yürütülmüştü. Bu başarı askerin maneviyatını ve moralini yükseltmiş; Bizans'ta ise büyük bir şaşkınlık ve hayal kırıklığına yol açmıştı.

Fethin nasip olacağına son derece inanan II. Mehmet sabaha kadar krokilerin ve harp planlarının üzerinden başını kaldırmadan çalışıyordu. Sabahleyin de gece boyunca aldığı kararların uygulanmasını emrediyor ve kararlılığını, barış teklifi için gelen Bizans el-

çilerine söylediği, tarihe geçen şu sözleriyle ortaya koyuyordu: “Ya ben İstanbul’u alırım ya da İstanbul beni!”

Türkler İstanbul’da

İstanbul 29. kuşatmada, tam olarak 29 Mayıs 1453’te sabah saat sekiz sıralarında fethedildi ve Türk bayrağını Topkapı’sı üzerinde gören ve o andan itibaren “Fatih” unvanını alan II. Mehmet sevinçle atından indi ve toprağa secde ederek Allah’a hamd etti...

Türk askeri kalenin hasar gören ve açılan muhtelif yerlerinden şehre girmeye başladı. Bizans halkı korku ve panik içinde kaçışıyordu. Bizans halkı arasında, şehrin düştüğü ve Türk askerinin surlardan içeri girdiği şayiası yayıldı. Halk panik hâlinde gemilere binebilmek için Haliç limanına doğru koşuyordu. Bizans’ta büyük bir panik yaşanıyordu. Alınmaz denilen kale alınmıştı. Türk ordusuna, silahla karşılık vermeyen şahısların öldürülmemesi emri verildi. Halk Ayasofya’ya dolmaya başladı.

Bizans, tarihinin yirmi dokuzuncu muhasarasını geride bırakmış, yirmi sekizinde kurtulduğu hâlde, işte şimdi, bu sonuncusunda mağrur surlarını Fatih ve ordusuna açmıştı. Fakat Bahçekapısı’nda bulunan Giritli denizci askerler, direniyor ve cesur bir şekilde çarpışıyorlardı. Bu durum padişahın hoşuna gitti ve bunların esir alınmayıp silahları ile beraber bir gemiye bindirilerek Girit’e gönderilmelerine ferman buyurdu. İşte Fatih buydu! Düşmanı da olsa, erdemli davranışları, yiğitliği, takdir edebilme farkı... Böylesi bir jest Orta Çağ’da görülmemiş değildi. Fatih de zaten bir Orta Çağ insanı değildi. O, fetihle

birlikte Ortaçağı kapayan ve yeni bir çağ açan liderdi.

Şehrin içine doğru hemen hemen her taraftan akan Osmanlı askerleri birçok esir alarak Aksaray’da birleştiler ve Ayasofya’ya doğru ilerlediler. Bu arada şehirdeki yerli halkın bir kısmı ve İtalyanlar, Haliç’teki gemilere ulaşarak Marmara’ya açılmayı başardılar.

Artık Fatih unvanını kazanan II. Mehmet’in şehre girişiyle ordu disiplin altına alındı, sükûnet sağlandı.

Sultan Mehmet, öğle üzeri atıyla Topkapı’sından şehre girdi. Beyaz bir at üzerindeydi. Şükür hâlindeydi. Sade ve asil tavrıyla geçtiği yollarda harap manzarayı, yıkık kale duvarlarını farklı bir hâleti ruhiye içinde seyretti ve büyük mabede doğru sakin bir şekilde ilerledi.

Fatih beyaz atına binmiş olarak Ayasofya’ya doğru ilerlerken yanında başka bir at üzerinde hocası Akşemseddin vardı. Halk, vakur duruşu ve aksakalı ile Akşemseddin’i Fatih sanıyor ve ellerindeki çiçekleri ona vermeye çalışıyordu. Akşemseddin, kendine çiçek vermeye çalışan halka Fatih’i işaret ederek, ona verin demek istiyor; Fatih de kendine yönelen halka: “Fatih benim, ama gidiniz ona veriniz, zira o benim hocamdır. Şehrin manevi fatihi odur, çiçekleri ona sunun!” diyordu.

Sultan Fatih Ayasofya’da

Genç Türk Hakanı, Bizans halkının tezahüratı, alkışları, ezan ve tekbir sesleri arasında, “Fatih” ve “Roma İmparatoru” sıfatıyla Ayasofya önünde atından indi. Çevresini kuşatan ve korkuyla bekleyen halka merhamet ve anlayışla baktı.

Mabette ve avlusunda toplanmış olan kadınlı erkekli binlerce insan, başlarında büyük rütbeli rahipler olduğu hâlde yerlere kapanmış ağlaşıyorlardı. Kendileri hakkında verilecek karar hakkında endişeli olan bu insanlara Sultan Fatih, eli ile susmalarını işaret etti. Sükûnet sağlanınca, yerlere kadar kapanan Patrik ve halka, insanlık tarihinde hayranlıkla kayda geçen şu tarihi sözleri söyledi:

“Ayağa kalkın! Ben Sultan Mehmet! Hepinize söylüyorum ki, bugünden itibaren artık ne hayatınız ve ne de hürriyetiniz hususunda, benim gazabımdan korkmayınız!”

Böylece Fatih, Ayasofya’da toplanmış olan halka ve din adamlarına güvenliklerinin, inanç ve düşünce özgürlüklerinin sağlanacağı teminatını verdi.

Fatih Sultan, Ayasofya’da yaptığı tarihî konuşmasından sonra Mabette’i takdirle gezdi. Ezan okunmasını istedi. Hristiyanlığın bu en büyük mabedinde ikindi namazını kıldı ve namazdan sonra, fetih hakkı olarak mabedin camiye dönüştürülmesini emretti.

Müteakip günlerde Ayasofya’da ilk cuma namazı kılındı ve ilk hutbeyi de hocası Akşemseddin okudu. 30 Mayıs Çarşamba günü şehirde, Fatih’in fermanları okundu. Saklanan halkın hiçbir şeyden çekinmeden meydana çıkmaları, evlerine, işlerine, tarlalarına geri dönmeleri; malları, canları, ırzları, din ve mezhep hürriyetleri, millî örf ve âdetlerinin tamamen Türk kanunlarının himaye ve teminatı altında bulunduğu ilan edildi.

Asırlardır beklenen Peygamber müjdesi 1453’ün 29 Mayıs’ında gerçekleşmiş oldu. ■

e-ORUÇ

Prof. Dr. İlhan İLKILIÇ | İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi

Farklı bir zamanda yaşıyoruz. Özellikle yaşadığımız son yüzyılda insanlık tarihinde başdöndürücü gelişmeler oldu. Bu gelişmeler daha çok bilginin teknolojiye dönüştürülmesi alanında gerçekleşti. Yeni teknolojiler yaşamımızın birçok alanına girdi ve hayatımızı şekil-

lendirdi. İş makinalarının ve yeni ulaşım imkânlarının getirmiş olduğu kolaylıklar, tıptaki teşhis ve tedavi yöntemlerinin gelişmesi, diğer yandan iletişim ve medya alanındaki yenilikler bu değişikliklerin en önemlilerini oluşturmakta.

Bütün bu gelişmeler hayatımıza sadece kolaylıklar sağlamakla kalmayıp aynı zamanda birtakım

sorunları da beraberinde getirdi. Bunların bir kısmı bu teknolojileri yanlış ve kuralına uygun olmayan bir şekilde kullanmaktan kaynaklanmakta, diğer kısmı ise teknolojinin doğal kullanımından dolayı ortaya çıkmaktadır. Mesela trafik kurallarına uymamaktan dolayı ortaya çıkan trafik kazalarında insanlar ölebilmekte; diğer taraftan

motorlu taşıtlar, kuralına uygun olarak kullanılsa bile hava kirliliğine sebep olmakta ve birçok insanın solunum yolları hastalıklarından dolayı hayatlarını dolaylı yoldan kaybetmesine yol açmaktadır.

Bu bilinen durumlar dışında özellikle son yıllarda elektronik medya başlığı altında televizyon, internet ve cep telefonu gibi iletişim alanındaki teknolojiler günlük hayatımızı yoğun olarak etkilemekte ve sosyal ilişkilerimizi derinden şekillendirmektedir. 'We Are Social' ekibinin 2017 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre Türkiye nüfusunun %60'ı -bu da 48 milyon kişiye tekabül etmekte- zamanının her gün ortalama 3 saatten fazlasını sosyal medyada geçirmektedir. Yine bu 48 milyon kişinin %87'si ise sosyal medya dışında internette 3 saat 45 dakika kalmaktadır. Bu da bir günde yaklaşık 7 saate tekabül ediyor. Bu rakamlar ise bize ülke nüfusumuzun neredeyse yarısının günde yaklaşık 7 saatini yani gününün yaklaşık üçte birini internette geçirdiğini gösteriyor. Eğer bir günün içerisinde uyku ve temel ihtiyaçlara ayrılan zaman çıkarılırsa ki bu uyanık kalınan ve ömrün kullanılabilecek yarısına tekabül ediyor. Sanal dünyada geçirilen yarım ömür: Müthiş bir şey!

Danışmanlık kuruluşu Deloitte'un 'Global Mobil Kullanıcı Araştırması'na göre 33 ülke arasında günde en sık cep telefonuna bakılan ülke Türkiye. Günde cep telefonuna bakma oranı Rusya'da 37 defa, Almanya'da 38 defa iken Türkiye'de 78. Yine gece yataktayken telefonuna en fazla bakan Türkler. Avrupa'da cep telefonu kullanıcılarının %40'ı, Türkiye'deki kullanıcıların ise %85'i yatakta cep telefonu kullanıyor. Yine sabah kalkıldığında

telefonunu kontrol edenler Avrupa'da %13 iken Türkiye'de bu oran %23. Türk kullanıcıların %66'sı ise telefonlarını gereğinden fazla kullandıklarını ve %50'si ise bu kullanımı sınırlamaya çalıştıklarını ifade ediyor. Yine aynı çalışma Türkiye'deki insanların her 13 dakikada bir cep telefonlarını kontrol ettiklerini de söylüyor.

'Cool' olmak için son model cep telefonu alarak önce borçlanıp sonra gece gündüz çalışarak çift mesai yapmak yerine, 'kul' olmak için çift mesai yapıp gece gündüz çalışmak. Cep telefonuna akşam bakarak o gün kaç adım attığına bakmak yerine, o günün akşamında doğruya, iyiye ve güzele doğru kaç adım attığına bakmak.

Bilindiği gibi internet ve ona ulaşmak için en yoğun olarak kullandığımız cep telefonu çok amaçlı kullanılmakta. Resmî işlemlerden iş müracaatlarına, bilet alımlarından hava durumu gibi bazı konularda bilgi edinmeye kadar birbirinden farklı alanlarda kullanıyoruz. İnterneti, e-posta, e-devlet, e-nabız, e-okul, e-randevu, e-ikametgâh,

e-kurs, e-öğrenim vd. ile artık hayatımız tamamen 'e-lenmek' üzere. Elbette bu tür kullanımlara -hele hele bir de yapılan işlemler hızlı bir şekilde gerçekleşerek hayatımızı kolaylaştırıyorsa- prensip olarak karşı gelmek ve tümüyle reddetmek anlamlı değil. Teknoloji düşmanlığı yapmak, tamamen internet ve sosyal medya kullanımına karşı gelmek gibi bir niyetimiz yok. Lakin nüfusumuzun yarısı -ki o da en verimli olması gereken genç nüfusumuz- sosyal medyaya günde 3 saatini ayırıyorsa ve bu zamanın da genelde önemsiz kişilerin önemsiz işlerine bakarak ve 'layklayarak' geçtiği düşünülürse bu, üzerinde düşünülmesi gereken ciddi bir durumdur.

İşte tüm bu kaygı verici gelişmelerin öncelikle farkında olmak ve daha sonra da buna bir tavır almak gerektiğini düşünmekteyiz. Peki bu nasıl mümkün olabilir? Kanaatimce bu e-oruç'la mümkün olabilir. e-orucun çıkış noktası, felsefesi nedir, ne olmalıdır? Nasıl bir fonksiyona sahip olabilir ve bize orucun hayatımızın merkezine oturduğu ramazanın şu mübarek günlerinde ne getirir? Belki e-oruç şöyle tarif edilebilir:

- Öncelikle elalemin yediği yemeği ya da gezdiği yerleri layklamakla zaman geçirmek yerine, yemek yemeyenleri düşünmek veya madde imkânsızlıktan dolayı gitmesi gereken ya da gitmek istediği yerlere gidemeyenleri dikkate almak.
- Diğer taraftan yüzlerce ya da binlerce kilometre ötede hayatta hiç tanımadığımız ve görüşmediğimiz bir kişi ile saatlerce vakit geçirmek yerine, her gün karşılaştığımız insanlarla ya da komşumuzun hâliyle hemhâl olmak.

- Oynamaktan artık beynimizin uyduğu oyunlarda bir üst levele nasıl çıkacağım kaygısından ziyade, hâlihazırdaki nefsimizin seviyesini nasıl bir üst makama çıkaraçağımızı düşünmek.

- Oyun sitelerinde saatlerce kalarak onlarca insan öldürmek yerine, kendi çocuğumuzla, kardeşimizle ya da komşunun yalnız çocuğuyla oyun oynamak ve ona yaşamı ve yaşatmayı öğretmek.

- Boynunu bükerek dakikalarca anlamsız balonları cep telefonunda patlatmak yerine, boynu bükük Suriyeli bir çocuğa içinde ümitler olan uçan bir balonu hediye etmek.

- 'Cool' olmak için son model cep telefonu alarak önce borçlanıp sonra gece gündüz çalışarak çift mesai yapmak yerine, 'kul' olmak için çift mesai yapıp gece gündüz çalışmak.

- Cep telefonuna akşam bakarak o gün kaç adım attığına bakmak yerine, o günün akşamında doğruya, iyiye ve güzele doğru kaç adım attığına bakmak.

- İftar ve sahur gibi özel zamanlarda sevdiklerimizle bir araya geldiğimizde cep telefonumuza kilitlenmek yerine, cep telefonlarını kapatıp bu nadide zamanlarda onların yüzüne bakmak, tebessüm etmek ve onların gönüllerine kilitlenmek.

- Tanımadığımız ve görüşmediğimiz onlarca kişiden gelen 'hayırlı cumalar' mesajına bakmak yerine, telefonu kapatarak cuma günü hutbeyi can ve iman kulağıyla kalpten dinlemek.

- Bizi beğenenler olarak kabul ettiğimiz, ismini bilmediğimiz, yüzle-

rini görmediğimiz takipçilerimizin sayısını artırmak yerine, tanıdığımız ve bildiğimiz insanların bizi sevmelerini, örnek olarak takip etmelerini sağlamaya çalışmak.

- Bu insanların layklarını arttırmak yerine, gördüğümüz ve dokunduğumuz insanların takdirini arttırmaya çalışmak ve duasını almaya çalışmak.

e-orucu tarif denemelerinden sonra acaba e-orucun ramazan ayında bize neler verebileceğini, davranışlarımızı nasıl etkileyebileceğini sorabiliriz. Şu özel günlerde güzel insanlara tavsiyem; ramazan orucuyla e-orucu birleştirerek tutmaları, e-orucu tutarken internet ve cep kullanımına gerçekten ne kadar ihtiyacımızın olduğu sorusunu sormaları.

- İnternet tarayıcımızın en son versiyonunu indirip sanal alemden dünyaya bakmak ve onu anlamaya çalışmak yerine, Sevgili Peygamber'in raftaki tozlanmış siyerini indirip okuduktan sonra dünyaya bakmak ve dünyayı anlamaya çalışmak.

- Uçsuz bucaksız internet dün-

yasıyla saatlerce online hâlinde kalmak yerine, rahmeti uçsuz bucaksız olan ve sonunda kendisine döneceğimiz yaratıcıyla kalbi olarak online olmaktır e-oruç.

Bu e-orucu tarif denemelerinden sonra acaba e-orucun ramazan ayında bize neler verebileceğini, davranışlarımızı nasıl etkileyebileceğini sorabiliriz. Şu özel günlerde güzel insanlara tavsiyem; ramazan orucuyla e-orucu birleştirerek tutmaları, e-orucu tutarken internet ve cep kullanımına gerçekten ne kadar ihtiyacımızın olduğu sorusunu sormaları. Ramazan orucuyla her gün üç öğün yediğimiz ve yemeden duramadığımız yemeklere gerçekten ne kadar ihtiyacımız olduğunu sormamız gibi. e-oruç tutarken sadece ne kadar ihtiyacımız olduğu sorusunu sormakla kalmayalım, aynı zamanda bu kullanımı ve tüketimi ihtiyacımız olduğu kadarına indirmeyi deneyelim. Tıpkı ramazanın ortasında, başında yediğimizden daha az yiyerek, doyup sofradan kalktığımız gibi. e-oruç tutarken bunun da ötesine giderek medya kullanımımızı azaltarak tasarruf ettiğimiz zamanımızı ibadet, okuma, insanları ziyaret edip hâl hatır sorarak onların hâlleriyle hâllenmemizi sağlayalım. Tıpkı ramazanda uzun zamandan beri bir araya gelmediğimiz zengin, fakir, eş dost insanlarla bir iftar sofrasında bir araya geldiğimiz ve hemhâl olduğumuz gibi. Bütün bunları yaparken de ilgili soruları doğru olarak sormamız gerekiyor. Burada interneti ne kadar kullanmak istiyorum değil, interneti ne kadar kullanmaya ihtiyacım var sorusunu sormalıyız. Yine aynı şekilde hangi cep telefonunu istiyorum değil, hangi cep telefonuna ihtiyacım var sorusunu sormak önemli. ■

ZEKÂTIN VEREN VE ALAN AÇISINDAN YARARLARI

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ | Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

Zekât, sözlükte; temizlemek, çoğaltmak, artmak, bereketlenmek, büyümek gibi anlamlara gelir. Bitkinin, ziraatın gelişip artması zekât sözcüğü ile ifade edilir. Zekâta, zekât adının verilmesi, malı, büyütmesinden ve çoğaltmasından dolayıdır. Dinî bir terim olarak zekât, insanın Allah'ın hakkı (hakkullah) olan malından fakirlere verdiği maddi bir paydır. Bu ibadete zekât adının verilmesi onun artıp bereketlenmesini istemekten ya da nefsin arınıp hayır ve bereketlerle geliştirilmesinden dolayı olabilir. Yahut her ikisi de birdendir. Çünkü zekâta her iki hayır da mevcuttur. (İsfehânî, Râgıb, el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'an, İstanbul 1986, s. 312-313.) Mali bir ibadet

olan zekât, Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir. Kur'an'da zekât 37 yerde namaz ile birlikte zikredilir: "Namazlarınızı kılın, zekâtlarınızı da verin." (Bakara, 2/43, 82, 110.) ayetinde olduğu gibi. Hz. Peygamber (s.a.s.) zekât vermeyi, İslam'ın beş temel esasından birisi olarak nitelendirmiştir. (Zebîdî, Zeynüddîn, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, (çev. Ahmed Naim), Ankara, 1978, II, 28.)

Kur'an'da zekâtın namazla birlikte zikredilmesi, zekâta verilen önemin büyüklüğünü gösterir. Bir başka önemli husus da zekâtın sadece maddi bir hak olmayıp, aynı zamanda mümin olmanın şartlarından sayılan bir ibadet olduğu gerçeğidir. (Tevbe, 9/11.) Dolayısıyla

etkenliği hem yasal ve hem de vicdani bir zorunluluğa dayanır. Bu yüzden modern anlamda sosyal güvenlik müesseselerinden daha etkilidir. (Şensoy, Ali, İslam Ekonomisi Açısından Dayanışma ve Sosyal Güvenlik, İstanbul 2001, s. 96.) Örneğin modern toplumlarda her fert sigortalı olabilmek için gelirinden prim ödemektedir. Bunun karşılığında sigortalı olmaktadır. Zekâta ise, ihtiyaç sahibi birey, hiçbir prim ödmeden karşılıksız bir şekilde zekât adı verilen bir güvencenin kapsamına alınmaktadır. Hem de bu iş, gönüllü bir seferberlik olarak yerine getirilmektedir. Bu sigortanın belli bir sınırı yoktur. Fert, ihtiyaç sahibi olduğu ve fakirlik sınırında veya altında yaşadığı sürece ömür boyu zekât alacaktır.

Veren açısından zekâtın yararları

Her şeyin bir şükrü vardır. Şükür sadece, dille yapılan bir teşekkür değildir. Asıl şükür, fiili şükürdür. Şükür nimet, nankörlük azaptır. Mesela, ilmin şükrü, bilgiyi başkalarıyla paylaşmaktır. Zamanın şükrü, zamanı iyi değerlendirmektir. Malın şükrü, kırkta birini ihtiyaç sahiplerine zekât olarak vermektir. Bu konu ile ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulur: "Eğer siz şükrederseniz ben de size olan nimetimi artırırım." (İbrahim, 14/7.) O hâlde, malın şükrü olan zekâtı hakkıyla verirsek, malımız artacak, bilgimizi karşılıksız bir şekilde toplumla paylaşsak, cehalet azalacak ilmimiz çoğalacak, zamanı faydalı şeylerle değerlendirsek, zaman bereketlenecektir. Pek çok şeyde müşahede ettiğimiz bereketsizliğin sebeplerini biraz da şükürsüzlükte aramamız gerekmez mi?

İslami düşüncede zekât, maddi ve manevi bir arınmadır. Zekâtını veren bir Müslüman ruhen arındığı gibi, bu durum malının artmasına da vesile olur. Yani, zekât, beden ve ruh arasında dengeyi sağlar. İnsanın üç türlü varlığı vardır: ruh, beden ve mal. İnsan iman etmekle emrolununca ruh cevheri bu teklife uydu; namaz ile emrolununca da lisan zikre koyuldu, beden de amele başladı. Mal ise, geride kaldı. Eğer mal iyilik ve hayır yollarında sarf edilmezse, insanın mal hususundaki cimriligi, ruhi ve bedeni cimrilikten daha çirkin olur. Bu da mahza, cehalet eseridir. (Yavuz, Y. Vehbi, İslam'da Zekât Müessesesi, İstanbul 1975, s. 82.) Peygamberimiz bir hadislerinde: "Mallarınızı zekât ile koruyunuz; hastalıklarınızı sadaka ile tedavi ediniz, bela dalgalarını dua ve niyaz ile karşılayınız." (Münâvî, Şemseddin Muhammed,

Feyzu'l-Kadir, Beyrut, 1982, III, 387.) buyurmuşlardır. Zekâtını hakkıyla veren bir kimse, iç huzuruna erer, mutlu olur. Yardım etmiş olma hazzı, içini ve dışını kaplar. Aynı zamanda yardım görenlerin saygı ve sevgisini görür. Böyle bir toplumsal yapıda barış ve birlik ruhu hayat bulur.

Zekât vermek, fertleri eşyanın kulu-kölesi olmaktan korur. Nereden gelirse gelsin, yeter ki gelsin gibi daha çok kazanma hırsını frenler, kalplerin katılaşmasını, toplumun güçsüz ve kimsesizlere karşı duyarsız ve hissiz hâle gelmesini önler. İşte zekâtın İslam dininde farz kılınması, insanı mala taptıran dünya sevgisi hastalığını kalpten silmek için konulmuş iyi bir ilaçtır. Cenab-ı Allah bu sebebe binaen zekâtı farz kılmıştır: "Müminlerin mallarından zekâtı al ki, onları temizleyip tezkiye etsin." (Tevbe, 9/103.) mealindeki ayetten kastedilen mana da budur.

Gerçekten zekât, kalbin katılaşmasını önler. Mesela, Kur'an'da anlatılan Karun örneğinde olduğu gibi (Kur'an'a göre Karun, Firavun toplumunda; ihtikârın, mali ve iktisadi zulmün, sömürünün temsilcisidir. Şu ayetlere bakınız: Kasas, 28/76-82; Ankebût, 29/39; Mü'min, 40/27.) malın çokluğu, kalpte bir katılaşma ve azgınlığın oluşmasına hizmet edebilir. Bu azgınlığın sebebi, malın çokluğunun kudret kazanmaya sebep teşkil etmesidir. Kudret ise bizatihi sevildiğine göre, insanda bir aşk hırsı, tutkusu meydana getirir. Sınırsız bir arzusun peşine takılan hırslı kimse, arzularına kavuşma yolunda daha da ileri gider ve mal talebinde aşırı davranır. Bu esnada sınırsız isteklerinin esiri olan hırslı kimse, karşısında mal toplamaya mani bir durum ortaya çıkarsa,

bütün gücü ve imkânlarıyla, gerek rüşvet vermek, gerek baskı yapmak ve gerekse tehdit savurmak suretiyle o maniyi ortadan kaldırmaya çalışır. İşte nefsin azmasından kastedilen mana budur. Kur'an'da insanın bu yanına değinilir: "Gerçek şu ki, insan kendini yeterli göyerek azar." (Alak, 96/6, 7.) Onun için zekât, kalbin yumuşamasına bir sebeptir. Böylece merhamet damarları coşan bir Müslüman, her türlü hayır ve yardımlaşma yollarına seve seve koşar. (Yavuz, İslam'da Zekât Müessesesi, s. 79.)

Zekât kişiye özveride bulunma alışkanlığı kazandırır. Benim karım tok, başkaları bana ne, anlayışını kökünden yıkar.

Zekât, insanın şahsiyetini geliştirir. Zekât veren kimselerin, hayır işlerinde aktif rol almaları sebebiyle, halk arasında mevki ve itibarları yükselir, şahsiyetleri gelişir. Zekât vermeyen, diğer hayır faaliyetlerine de el uzatmayan cimrilerin, cemiyette en sevilmeyen kimseler olması, şahsiyetlerinin zedelendiğine, mertebelerinin düştüğüne en güzel örnek teşkil eder. Böyle insanlar hiçbir zaman mutluluğa ve gönül hoşluğuna eremez. Malın hakiki manada saadetini tadamazlar. Bir insan için hususiyle Müslüman için en büyük mutluluk, içinde yaşadığı topluma faydalı hizmetler götürerek, hem dünya ve hem de ahiret saadeti kazanmasıdır. (Yavuz, age. s. 88.)

Zekât, malı çoğaltır, eksiltmez. Gerçekten zekât, malın büyümesine ve bereketlenmesine sebep teşkil etmektedir. Bazı kimseler, "zekât görünüşte malı eksiltiyor, nasıl olur da onu çoğaltır?" şeklinde sorular soruyorlar. Bunu akli yönden şu şekilde izah etmek

mümkündür. Ticari hayatta, yatırımların azalmasından doğan iktisadi sıkıntılar, piyasa darlığı, üretimin durması, genele tesir ettiği gibi, fertlere de tesir eder. Bu gerçek bize gösteriyor ki, kapital sahipleri harcamaları kısıtladıkları takdirde piyasada meydana gelecek darlıktan bizzat kendileri de zarar görür; daha da az kazanırlar. Yatırımları çoğaldıkça kazançları da çoğalır. Zekât da geniş manada düşünüldüğü takdirde, bir tür yatırımdır. Bu yatırımın piyasada rahatlatma doğar; satın alma gücü yeterli olmayanların güçleri çoğalarak piyasa daha hareketli duruma gelir. Netice itibarıyla verilen zekâtlar, birkaç misli daha fazlasıyla sahibine geri döner. (Yavuz, İslam'da Zekât Müessesesi, s. 89.) Kısaca zekât, malın sigortasıdır.

Alan açısından zekâtın yararları

Yukarıda veren açısından zekâtın bazı yararları üzerinde durduk. Şüphesiz veren açısından zekâtın yararları bunlardan ibaret değildir. Elbette bu yararları çoğaltmak mümkündür. İslam'da emir ve yasakların muhakkak bireysel ve toplumsal yararları vardır. Allah'ın eylemleri hikmetten uzak değildir. İşte zengin Müslümanlara zekâtın farz kılınması da bunlardan birisidir. Şimdi de alan açısından zekâtın önemi üzerinde duracağız:

İslam'da fakir kimse kötü bir insan değildir. Ancak fakirlik istenmeyen bir durumdur. Çünkü yaşadığımız dünyada açıkça hepimiz görmekteyiz ki, ekonomik açıdan fakir ülkeler her yönüyle perişan durumdadırlar. Zengin olan ülkeler, fakir milletlerin hemen hemen bütün kurum ve hatta rejimleri üzerinde, güvenlikleri üzerinde bile söz sahibi olabiliyorlar. Dahası, günümüz-

de paraya sahip olanlar siyasete, siyasete sahip olanlar dünyaya hâkim oluyorlar. Bu sebeple, milletler maddi refahlarını sağlayamadıkları müddetçe, tam bağımsızlıklarını garanti altına almaları zordur. Kur'an'da Müslümanların çalışıp zengin olmaları istenmektedir. Ahlaki esaslara dayanmayan global ekonomik anlayışın temelinde sömürü vardır. İslam'ın iktisat anlayışının temelinde ise tevhit, adalet, ahlak ve hakkaniyet vardır. Müslümanların zengin olması, ekonomik adaletin sağlanmasını da beraberinde getirecektir. Fertler, nesnelerin esiri olmadığı sürece, zenginliğin, birey ve toplumlar için sayısız yararlar sağladığı izahıtan varesidir. İslam daima varlıklı olmayı teşvik eder. Nitekim Kur'an'da bir ayette Hz. Peygambere hitaben: "Rabbin seni yoksul bulup akabinde zengin etmedi mi?" (Duhâ, 93/8.) buyrulmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s.)'den gelen bir rivayette de: "Veren el, alan elden üstündür" (Buhari, Vasaya, 9; Rikâk, 11; Zekât, 18; Müslim, Zekât, 94-97.) buyrulmuştur. Bu rivayetin işaret ve delaletinde, çalışmak ve zengin olmağa teşvik vardır.

Zekât, fakiri çalışmaya teşvik eder; zannedildiği gibi tembelliğe ve miskinliğe sevk etmez. İnsan için en zor olan, başkalarına muhtaç olmak, yabancıya el açıp kendi onurunu zedelemektir. Bir kimse, aldığı zekât ile her ne kadar ihtiyacını karşılasa da, kendini aynı zamanda minnet altında hisseder. Veren elin alan elden üstün olduğunu fiilen idrak eden bir Müslüman, vakarını korumak, cemiyet içerisinde şerefli bir mevkie oturmak için mutlaka çalışıp rızkını kendisi temin etmeğe ve topluma yük olma zilletinden kurtulmaya gayret sarf eder. (Yavuz, İslam'da Zekât Müessesesi, s. 98.)

Zekât, fakirin kıskançlık duygusunu köreltir. Eğer imkânsızlıklar içinde çalışmadığı için fakir düşmüş olarak hayatını sürdüren yoksul, zenginden yardım görürse, ona karşı sevgi ile bağlanır ve düşmanlık duyguları siner. Böylece fert hiçbir yıkıcı cereyanın tesiri altında kalmadan imanını koruyabilir. Yine zekât, sınıfsal çatışmaların önüne geçer. Toplumsal hayatta meydana gelecek sosyal patlamalar için de bir fren işlevi görür. Zekât vermekle, orta bir sınıf oluşturulur. Böyle bir toplumsal dokuda huzur olur, mal güvenliği sağlandığı gibi can güvenliği de sağlanır. O hâlde, zekât, toplum huzuru için bir güvenlik sigortasıdır.

Sonuç

Görüldüğü gibi İslam'da zekât, mali bir ibadet olup, zengin Müslümanlara farzdır. Yerine getirilmediği takdirde uhrevi cezası ağırdır. Çünkü veren ve alan açısından sayılamayacak kadar yararları vardır. İhlali, birey ve toplum hayatında birtakım sıkıntıların doğmasına yol açar. Bu sebeple, toplumsal düzen açısından sosyal bir güvence olan zekât gibi dinamik bir kurum asla ihmal edilmemeli, olabildiğince işlerlik kazandırılmalıdır. Bizzat zekâtın sarf yerleri Kur'an'da zikredilmiştir. Bu zümrelerin iktisadi açıdan güçlendirilmeleri gerekir. Özetle zekât, fakirlik problemi ve açlık sorunu başta olmak üzere, sosyal çatışma, savaş, doğal afetlerin doğurduğu problemler vb. gibi toplumsal sorunları büyük ölçüde çözümlemeyi amaçlamıştır. Hiç kuşkusuz bunlar, sosyal güvenliğin sağlanması bakımından son derece hayati önem taşıyan çözüm önerileridir. ■

ZÂTİ MÜKERREM İNSAN

Selva YILMAZ ÖZELBAŞ | İstanbul Üsküdar Vaizi

insan, kulluk etmesi için Allah'ın özene bezene en güzel şekilde yarattığı varlıktır. Diğer taraftan Allah, insanı yeryüzünde halife olarak yaratmıştır. (Bakara, 2/30.) Bu, O'nun insana ne kadar değer verdiğinin açık bir ifadesidir. Cenab-ı Hak, insanı en güzel biçimde yarattığını hem beden hem de ruhen yükümlülük alabilecek yeteneklerle donattığını söylemektedir. (Tîn, 95/4.) Kur'an'da buyurduğu gibi Rabbimiz insanı "dengeli, iyi görüşlü ve akıllı kıldı" gibi anlamlara gelen "ahsen-i takvim" üzere yani en mükemmel ve en güzel biçimde yaratmıştır. Bedenen ve ruhen şekli güzel, uzuvları birbirine uygun; bilgi, anlayış, akıl erdirme, iyi ve kötüyü ayırma, konuşma ve edep sıfatları ile donatılmış olarak yarattık, demektir ki bunlar Allah'ın insana sayısız ikramıdır.

İnsan maddi-manevi beden ve ruh olarak en güzel şekilde yaratıldığı gibi emaneti yüklenecek akıllı, dirayeti ve onu yönlendirecek ahlak yapısı ile de bu güzelliğe güzellik eklenmiştir. İnsanın şerefli ve diğer pek çok varlıktan üstün olduğu başka ayetlerde de mevcuttur. Rabbimizin, "Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık." (İsrâ, 17/70.) buyurarak insanı insanlığına yaraşır ikramlara nasıl da gark ettiğini görüyoruz. Bu önemli vasıflarla donatılan insanın öncelikle bunun farkında olması ve gereğini en iyi şekilde icra etmesi beklenir. Rabbinin donattığı özelliklere uygun ve O'nun rızasını kazanacak şekilde davranırsa derecesi yükselecek, meleklerin secde etmesiyle başlayan serüven ahirette sayısız nimetlere ulaşmaya ve peygamber-

lerle beraber olmaya kadar varacaktır. Acaba insan Rabbinin kendisine verdiği bu değer ne kadar farkındadır!

"Secde-fermâ-yı melek zâtı mükerremsin sen. / Bildiğin gibi değil cümleden akvamsın sen." diyen Şeyh Galip insana değerini hatırlatarak; "Meleklerle secde etmeleri buyurulan saygıdeğer bir varlıksın sen. Bildiğin gibi değil, sen bütün varlıklardan daha üstünsün." der ve "Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen. / Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen." Yani "Kendine hoşça bak ki, sen kâinatın özüsün, bütün yaratıkların gözbebeği olan insansın." Şeklinde devam eder.

Yaratılış gayesini idrak eden insan buna uygun davranabildiği takdirde kendisine secde eden meleklerden daha üstün olabilir. Kul bu hedefe vasil olabilmek için bütün

donanımıyla istikamet üzere olmalıdır. Nereden gelip nereye gitmekte olduğunu hesap ederek kendisine gösterilen peygamber yolundan sapmadan hedefe varmak için sa'y ü gayret etmeli; yoluna çıkan caydırıcı, saptırıcı her ne olursa aldanmadan azimle yola devam etmelidir. Ahirete sermaye olan bu âlemde azim ve gayret konusunda metanetli davrananlar kazanaacaktır. Allah'ın kendisini donattığı insani vasıflar ve verdiği bütün nimetleri yerli yerinde kullandığı sürece en üst makamda her zaman yerini alacaktır. İnsanı insan yapan değerler sayesinde dünya yaşanası bir yer olabilir. Doğruluğu, dürüstlüğü, adaleti, merhameti ayakta tutarsa barış hâkim olabilir. Bunun için de her anlamda güçlü olmak gerekmektedir. Güçlü olmak için ise çalışmak, ümit var olmak, azmetmek gerekmektedir.

İnsan rabbinin kendisine bahsettiği güzel vasıflara sahip oldukça insandır. Aksi takdirde insanlıktan çıkmış, amacından sapmış olur. Allah'ın verdikleri sayesinde sultanlık makamında olan insan şaşar

yanılırsa değersiz ve faydasız olur. Şeyh Galip aynı beyitlerde bu durumdan bahisle şöyle der: “Yanılıp bela çölünün yollarına düşmeye-sin. Secdeler et ki Yaratanın reddettiği olmayasın. Gönül bağlanacak şeylerin eserleri, sakın, eteğini tutmasın. / Şems gibi, Mevlana'yı isteyerek yola koyul, yol almaya bak. / Aynanı (gönlünü) arıt; bütün suretler ona vursun, görünsün.” diyerek insanı insan yapan özelliklere dikkat çeker. İnsan gönlünü temiz tutarak ancak Rıza-yı Bâri'ye erebilir. O'nun yarattığı insanı maksuda uygun yaşatmak ve bu halde Hakk'a teslim etmek önemlidir. Aksi takdirde en güzel biçimde yaratma nimetine şükretmediği, kendisine verilen bu güzel özellikleri rabbine itaatte kullanmadığı takdirde ne olacağını Cenab-ı Hak ayette, “Esfel-i safiline çevirdik” yani aşağıların aşağısına attık, (Tîn, 95/5.) diye ifade eder.

İnsanoğlu başta kendisine verilen nimetleri bir gün kaybedebilir. Bir zamanlar çok kudretliyken öyle bir zaman gelir ki bütün kudret, kuvvet ve devletini yitirebilir. Nitekim

mülk Allah'ındır. Kalıcı olan inanç ve ibadet güzelliğidir. İnsana düşen de bu güzelliklere şükrederek hakkıyla kulluk etmektir. Hz. Peygamber'in buyurduğu gibi Allah insanın fiziki güzelliklerine değil kalbine, ahlak ve ameline değer verecektir. Yitip giden şeylere bakıp asıl kalıcı olandan yani Allah'a imandan uzak olmamak gerekir. Allah (c.c.)'ın insana verdiği imkânları kötüye kullanmış olanlar yüksek dereceler elde edip ileriye gitmek yerine aşağıların aşağısına doğru gerileyerek alçalmış olurlar. İmandan yoksun kalpler en sefil yaratıklar derekesine layık olurlar. İşte kendisine en güzel nimetler bahşedildikten ve en güzel surette yaratıldıktan sonra bunu idrak edemeyenlerin kıyamet günündeki hâli kesinlikle budur. Müslümanın bu hâllerden sakınması gerekir. Ahsen-i takvim ile esfel-i safilin arasındaki imtihan insanın bu dünyadaki hâlidir. İnsanoğlu, çıktığı bu zorlu dünya yolculuğunda sabır ve azim gösterdiği, istikamet üzere olduğu sürece değerini yitirmeden insanlığından çıkmadan menzile ulaşacaktır. ■

CAMİLERDE SAF DÜZENİ

Prof. Dr. İsmail KARAGÖZ | Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

Müslüman, camiye sağ ayağı ile besmele çekip dua ederek girer, caminin arka taraflarına değil boşsa ön safa, ön saf dolu ise boş olan safa oturur, arkada bir yere oturmaz, ön safa geçmek için insanların üzerinden atlamaz, camide kendisine özel bir yer edinmez.

ünde beş vakit namaz kılmak, ergenlik çağına gelmiş kadın ve erkek her Müslüman'a farzdır. Müminlerin her hâl ve şartta namazlarını kılmaları gerekir. Su bulamayanlar veya suyu kullanamayanlar teyemmüm ederek (bk. Maide, 5/6.), bir tehlikeden korkanlar yaya veya binit üzerinde (bk. Bakara, 2/239.), dinen yolcu sayılanlar dört rekât- lı farz namazları iki rekât olarak; savaş hâlinde olanlar nasıl güçleri yetiyorsa o şekilde; ayakta durmaya güçleri yetmeyen hasta ve özür-lülüler oturarak; buna da güç- leri yetmeyenler yatarak namazla- rını başları ile ima ederek kılarlar. Kadınların özel hâlleri hariç (bk. Ebu Davud, Taharet, 108,121.) na- maz kılmamanın hiçbir mazereti yoktur. Ne ticaret ne alışveriş ne iş (bk. Nur, 24/37.) ne görev, hiçbir şey Müslüman'ı namaz kılmaktan alıkoymaz, alıkoymaması gere- kir. Kadınların özel hâlleri dışın- da namazı vaktinde kılamamanın mazereti; uyuyakalmak, unutmak, bayılmak, şiddetli harp, koma ve yoğun bakım hâlidir. Uyuyan uya- nınca, unutan hatırlayınca, yoğun bakımdaki hasta yoğun bakımdan kurtulunca, harbin şiddeti geçince namazını kaza eder. Peygamberi- miz (s.a.s.); "Kim bir namazı kılma- yı unutursa onu hatırladığı zaman

kılsın." (Ebu Davud, Salât, 11.) buyur- muştur. Peygamberimiz (s.a.s.) ve beraberindekiler, Hayber'in fethi dönüşünde istirahat ettikleri bir yerde uyuyakaldıkları için sabah namazını (bk. Ebu Davud, Salât, 11.), Hendek Savaşı sırasında harbin şiddetlenmesi nedeniyle ikinci na- mazını kılamamışlar ve kılamadık- ları namazları daha sonra kaza et- mişlerdir. (bk. Müslim, Mesacid, 627.)

Cuma namazlarının cemaatle ca- milerde veya musallalarda kılın- ması farzdır. Beş vakit namaz, cami dışında herhangi temiz bir yerde kılınabilirse de cemaatle kılınması, tek başına kılınmasından yirmi yedi veya yirmi beş derece daha fazilet- li ve sevaptır. (bk. Müslim, Mesacid, 42.) Evde veya iş yerinde cemaatle kılınan namaz, camide cemaatle kılınan namaza eş değer de değildir. Peygamberimiz (s.a.s.), Medine'de hayatı boyunca camide cemaate namaz kıldırılmış, hastalandığında ise cemaate katılarak Hz. Ebu Be- kir'in arkasında namaz kılmıştır. Sahabe savaş anında bile gruplar hâlinde namazı cemaatle kılmıştır. (bk. Nisa, 4/102.) Cemaatle namaz, İslam'ın şiarı ve sembolüdür. Cuma namazı dışında en kuvvetli cemaat, sabah namazı, sonra yatsı namazı, sonra ikinci namazıdır. Şu hadis- ler, bunun açık delilidir: "Kim yatsı namazını cemaatle kılsa, gece ya- rısına kadar namaz kılmış sevabını

alır. Sabah namazını da cemaatle kılsa bütün geceyi namaz kıla- rak geçirmiş gibi sevap alır." (Müs- lim, Mesacid, 260.) "Gece ve gündüz melekleri sizi takip ederler. Sabah ve ikinci namazlarında toplanırlar. Sonra sizinle geceleyen melekler, ilahî huzura çıkarlar. Rableri onla- ra, -onları en iyi bir şekilde bildiği hâlde 'Kullarımı nasıl terk ettiniz?' diye sorar. Melekler, 'Onları namaz kılar- ken terk ettik ve namaz kılar- ken bulduk.' cevabını verirler." (Bu- hari, Mevakitü's-Salât, 6.)

Peygamberimiz (s.a.s.), "Üç kişi bir köyde veya sahrada bulunur ve ce- maatle namaz kılınmazsa, şeytan onlara hâkim olur. Öyleyse cema- atten ayrılma. Çünkü kurt ancak sürüden ayrılan koyunu yer." (Ebu Davud, Salât, 47.) "Münafıklara sa- bah ve yatsı namazlarından daha zor gelen bir namaz yoktur. Eğer onlar sabah ve yatsı namazlarında- ki sevabı bilselerdi sürünerek bile olsa gelirlerdi." (Buhari, Salâtü'l-Ce- maati, 6.) buyurarak cemaate katıl- mayı teşvik etmiştir.

Cemaatle namaz kılmanın önemi- ne dair hadislerden ve ilgili ayet- lardan hareketle Hanbeli âlimler cemaatle namaz kılmanın erkekler için farz-ı ayın; Şafii âlimler, farz-ı kifaye; Hanefi ve Maliki âlimler ise, cuma namazı dışındaki farz namazları cemaatle kılmak, gücü

yeten erkekler için sünnet-i müekkeke olduğu içtihiadında bulunmuşlardır. Cemaatle namazın “sünnet-i hüda” olduğunda ittifak vardır. Hastalar, çok yaşlılar, engelliler ve benzeri mazereti olanlar, cemaatle namaza katılmayabilirler. İsterlerse kadınlar, günlük namazları cemaatle kılmak için camiye gidebilirler.

Camilerde cemaatle namaz kılındığı zaman, imama uyacak kişi sadece bir erkek kişi ise imamın sağına azıcık gerisinde durur. Soluna ve arkasına durmak sünnete aykırı olduğu için mekruhtur. İmamın dışında iki cemaat varsa imamın sağına ve soluna az geride veya arkada durur. İmama uyanlar iki kişiden çok ise, imamın arkasına dururlar. İmama uyacak kişi tek kadın ise imamın arkasına durur. Cemaat çok olduğu zaman saf düzeni, önce erkekler, arkasında çocuklar ve sonra kadınlar olacak şekilde yapılır. Camiye erken gelen birinci safa oturur, birinci saf dolduktan sonra ikinci ve üçüncü saflar oluşturulur. Ön safta boş yer varken ikinci saf oluşturulmaz. Safların en faziletlisi en ön saftır. Birinci saf, ikinci saftan ikinci saf üçüncü saftan daha faziletlidir. Bu fazilet derecesi, en arkadaki safa kadar bu şekilde devam eder. Bu fazilet, imama yakınlık derecesi sebebiyledir. Fakat imama en yakın duran kişiler, imamlığa ehil olan kişiler olmalı ki imamın abdesti bozulduğunda, hemen birini yerine geçirebilsin. Peygamberimiz (s.a.s.), birinci safta kılınan namazın sevabını şöyle bildirmiştir: “İnsanlar, camide ilk safın sevabını bilselerdi, ön safta durabilmek için kura çekmekten başka yol bulamazlardı. Namazı ilk vaktinde kılmanın sevabını bilselerdi bunun

için yarışlırdı. Yatsı namazı ile sabah namazının faziletini bilselerdi, emekleyerek de olsa bu namazları cemaatle kılmaya gelirlerdi.” (Müslim, Salât, 129, 131.)

Cemaatle namazda ilk safın daha faziletli görülmesi, safların önden itibaren doldurulması, cemaatin dağınıklığını önlemeye, saf düzeninde disiplini sağlamaya yönelik bir tedbirdir. Birinci saf bütün

Tek kişi ile saf olmaz. Bu itibarla safların gerisinde tek başına namaz kılınması mekruhtur. Şayet öndeki safta yer kalmamış ise bir kişi saftan geriye çekilir ve iki kişi safta durur. Safların, imamın tam arkasında sağa ve sola doğru doldurulması sünnettir. Saflar, sağ omuz ve ayak hizasına göre ayarlanır ve düzgün tutulur.

cemaati aldığı hâlde, ikinci saf oluşturulması, özellikle imamın arkasında bir saftan sonra birden çok saf olabilecek boşluk varken en arkada özellikle arka mahfil veya müezzin mahfilinde saf tutulması saf düzeni, cami adabı ve Peygamberimizin uygulamasına aykırı olup mekruhtur. Maalesef birçok camide önde bir saf, en arkada

bir saf tutulmaktadır. Özellikle tabure ile veya müezzin mahfilinde namaz kılanlar, önde saflar boş olduğu hâlde arkada saf oluşturmaktadır. Bu, Hz. Peygamber’in uygulamasına ve sünnete aykırı bir davranış olup mekruhtur. İmamlarımızın, safların düzgün ve sık oluşunu sağlamaları ve namaza öyle başlamaları gerekir. Peygamberimiz (s.a.s.), saf düzenine çok önem vermiş ve “Safların düzgün olması, namazın tamam olmasındandır.” (Tirmizi, Salat, 167.) “Saflarınızı düzgün tutunuz, çünkü safların düzgün olması, namazın kemalindendir.” (Ebu Davud, Salât, 94.) buyurarak saf düzeni konusunda cemaati uyarmıştır. Sahabeden Numan b. Beşir, Rasulüllah (s.a.s.), saflarımızı düzeltirdi. Bir gün, bir cemaatin göğsünün saftan önde olduğunu gördü ve şöyle buyurdu: “Ya saflarınızı düzeltirsiniz veya Allah, aranızda ihtilaf meydana getirir.” (Tirmizi, Salat, 167.)

Tek kişi ile saf olmaz. Bu itibarla safların gerisinde tek başına namaz kılınması mekruhtur. Şayet öndeki safta yer kalmamış ise bir kişi saftan geriye çekilir ve iki kişi safta durur. Safların, imamın tam arkasında sağa ve sola doğru doldurulması sünnettir. Saflar, sağ omuz ve ayak hizasına göre ayarlanır ve düzgün tutulur. (bk. Ebu Davud, Salât, 94.)

Müslüman, camiye sağ ayağı ile besmele çekip dua ederek girer, caminin arka taraflarına değil boşsa ön safa, ön saf dolu ise boş olan safa oturur, arkada bir yere oturmaz, ön safa geçmek için insanların üzerinden atlamaz, camide kendisine özel bir yer edinmez. (bk. İbn Mace, Salât, 200.) ■

FİLİSTİN GÜNLÜĞÜ

Ahmet BELADA | DİB Başkanlık Müşaviri

“Kudüs mahşer ve menşer yeridir. Kudüs’e gidip namaz kılın. Orada kılınacak bir vakit namaz başka yerlerde kılınacak namaza göre bin kat daha faziletlidir.”

(Ebu Davud, Salat, 14.)

DV (Türkiye Diyanet Vakfı)’nin ‘Vekâletle Kurban Organizasyonu’ gönüllüsü olarak Filistin/Kudüs’e gidecekler listesinden benim adım da açıklandı. Gitme gün ve saati gelip çattı. Rüyam ve tahayyülüm gerçek oluyor. Gerçekleşecek olan hayalimin inkıraza uğramaması için Allah’a dua ediyorum. Zira gideceğim yer ne zaman ne yapacağı belli olmayan, zulümde sınır tanımayan bir devletin denetiminde...

Nitekim 29.08.2017 tarihinde saat 23.50’de Ankara Esenboğa Havaalanından İstanbul’a, oradan da sabah saat 05.40’ta Tel Aviv’e uçtum. Tel Aviv havaalanına indiğimizde saatler 09.45’i gösteriyordu. İşlemlerimizi yapıp dışarı çıktığımızda ise saat 10.20’ydi. Dışarıda bizi bekleyen henüz talebe olan, mütebessim çehreli İslam’la buluştuk. Doğruca Kudüs’teki partner kuruluşumuz “Kudüs Zekât Vakfı” genel merkezine vardık. Giderken de meraklı gözlerle etrafı gözlemlemekteyim. Tel Aviv-Kudüs arası yaklaşık bir saat

civarında sürdü. Vakfın müdürlüğünü yapan Hamza Bey bizi karşıladı. O da çok güzel bir insan. Hoş bir muhabbetimiz oldu. Dışarıdan çok da iyi gözükmeyen vakıf binası, içeri girince hayret edilecek şekilde büyük ve düzenli. Hamza Bey, vakıf hakkında bizi biraz bilgilendirdi.

Vakıf, yiyecek, giyecek başta olmak üzere her türlü yardım faaliyetinde bulunmakta. Yaptıkları her işi kayıt altına alıyorlar. Son derece sistemli çalışıyorlar. Yardım için üç ayrı renkte makbuz bastırmış-

lar. Ellerindeki araştırma verilerine göre ihtiyaç sahiplerine makbuzu veriyorlar. Verilen makbuzla gelen ihtiyaç sahibinin ihtiyacı bir şekilde görülüyor.

Nihayet dünya gözüyle görmekten mutlu olacağım, kitaplarda okuduğum, belgesellerde izlediğim Kudüs, Kubbetü's-Sahra ve Mescid-i Aksa ile karşı karşıyayım... Merakımdan bir taraftan fotoğraf çekiyor diğer taraftan da namaz kılmak için Mescid-i Aksa'ya doğru ilerliyorum. Öğle namazının ardından ikinci namazını da eda edip etrafımızı temaşa etmek için kendimi mescidin dışına attım.

Yerinde görme imkânı olmayan hemen birçok insanın karıştırdığı, bilmekte zorluk çektiği Kubbetü's-Sahra ve Mescid-i Aksa'nın yanında/içindeyim. Bir kere şu iyi bilinmelidir ki, altın kaplamalı kubbesiyle Emevi halifelerinden Abdül Melik bin Mervan (bazı kaynaklarda Velid bin Abdülmelik -709/715- tarafından yaptırıldığı yazılsa da doğru değildir) tarafından yaptırılan Kubbetü's-Sahra, Mescid-i Aksa değildir. Burası Peygamber Efendimiz'in miraca yükselirken en son üzerine bastığı kaya kütesinin bulunduğu yerdir. Mescid-i Aksa ise onun ön tarafında önceleri Süleyman Mabedi olarak bilinen yerdir. Bilahare Kudüs'ün fethinden sonra Hz. Ömer bir mescit yaptırmıştır. Mescidin son hâli ise Selahaddin-i Eyyubi tarafından yaptırılmıştır. İnsanı kendine çeken o güzelim mekânları ve etrafını döne döne gezdim. Dünya gözüyle görmenin mutluluğunu yaşarken bir taraftan da amatörce çekimler yaptım.

Kudüs'teki ikinci günümüz. Bugün arefe günü. Sabah namazına giderken Mescid-i Aksa'ya giden hemen

tüm sokaklarda sesli bir şekilde teşrik tekbirleri getiriyorlar. Tıpkı İbrahim (a.s.)'in oğlu İsmail'i Allah için kurban ederken "Allahü ekber, Allahü ekber, La ilahe illallahü Vallahü ekber, Allahü ekber velilahi'l-hamd" dediği gibi Kudüslü Müslümanlar da tekbir nidalarıyla Kudüs sokaklarını çınlatıyorlar. Her ne kadar diğer namaz vakitlerinde durumlarını bilmesem de görünen o ki, bugün cami diğer namaz vakitlerine göre daha bir dolu.

Bugün önceki gün kapalı olduğundan girme imkânı bulamadığımız Hz. Süleyman tarafından yaptırıldığı düşünülen mevcut Mescid-i Aksa'nın tam altındaki Süleyman Mabedi'ni gezdik. Mescit, uzunca sağlam soltu kemerli iki holden oluşmaktadır. Ön tarafta ise merdivenlerle aşağıya indikten sonra direk karşıda oldukça büyük ve geniş bir kütüphane var. O dönemden kaldığına inanılan ilginç bir yöntemle korunan iki sütun ve mihrap mevcut. Burası cuma, bayram ve mübarek gecelerde ibadete açılırken sair zamanlarda ancak ziyaret maksadıyla belirli saatlerde açık bulunuyor.

Ramallah

Filistin'in Batı Sina bölgesinde bulunan Ramallah, Kudüs'ten farklı bir şehir. Ramallah'ın Filistin için önemi büyük. Bakanlıklar, değişik devlet binaları bir tarafa; diğer tarafta ise her ne kadar şehrin büyük bir bölümünde Yahudiler yaşamıyorsa da hemen yanına hem de şehrin bir kısmını içine alacak şekilde yeni Yahudi yerleşimcilerin yaşadığı büyük bir alanı işgal etmişler. Mihmandarımızın deyimine göre bölünürken aileler dahi parçalanmış yani bir kısmı Yahudilerin sur içine aldığı yerde yaşıyor, bir kısmı da Müslümanlarla.

En kötüsü Ramallah'tan çıkarken çok ciddi denetleme var. Çıkışta üç adet turnike var. Şüphelendiklerini sorgusuz sualsiz bekletiyor, geçenlerin de canını alacakmış gibi bakıyorlar. Bizim pasaporta bakan askerin öyle bir bakışı vardı ki anlatamam...

Filistin-Yahudi mekânlarını ailelerini dahi birbirinden koparan beton sütunlardan bahsedeyim. Yaklaşık

1 metre eninde, 5-6 metre yüksekliğinde heyula beton direkler birçok yerleşim yerine konmuş, bununla da yetinilmeyip üzerlerine hem tel örgü hem de jiletli teller konulmuş. Bu durum Müslümanlar ile Yahudilerin müşterek yaşadıkları hemen her yer için geçerli.

Mescid-i Aksa ve güvenlik

Yaklaşık beş altı ay önce başta İslam dünyası olmak üzere tüm dünyanın tepkisini çeken Kubbetü's Sahra'da şehit edilen genç, ardından Batı Şeria'da şehit edilen insanlardan dolayı yıllar sonra ilk defa iki hafta Mescid-i Aksa'da cuma namazı kılınmadı. Her ne kadar üst düzey tepki gösterilse de Kudüslü Müslümanların Mescid-i Aksa'ya çıkan hemen her yolu tıkararak namaz kılmaları Yahudileri korkutmuş, ablukayı kaldırmak zorunda kaldıkları gibi aynı zamanda daha önce 40 yaşının altındakilere uygulanan Mescid-i Aksa'ya girme yasağı da sona ermiş.

Kendileriyle görüştüğümüz insanlar çektikleri videoyu ve attıkları sloganı bize izletti. İzletirkenki neşesine değme gitsin. Âdeti savaş kazanmış komutan edasındaydı. Hele Filistinli bir kadının İsrail askerinin yakasını topladığı fotoğrafı gösterirken mutluluğu yüzünden okunuyordu.

O tarihten sonra bir başka bilinçlendiklerini söylüyorlar. Eskiden iki üç saf cemaat olurken şimdi on on beş saf oluyor. Özellikle çocuklarını da yanlarına alarak kalabalık gelmeye çalışıyorlar. Öbür taraftan söze giren bir başka Filistinli; "Tıpkı Türkiye'nin 15 Temmuz'dan sonraki hâli gibi olduk..." diyor.

Mescid-i Aksa'nın yan sağ (kıbleye göre) ve arkaya doğru –yanılmıyor-

Mescid-i Aksa'nın yan sağ (kıbleye göre) ve arkaya doğru –yanılmıyor-sam- 7 kapısı var. Hemen her kapının girişinde durumuna göre 4 ilâ 8-10 İsrail askeri bekliyor. Üstüne üslük tam teçhizatlı olarak. Keyiflerine göre istediğini sorguluyor. Hatta "Sen Müslüman mısın?" diye soruyor, şüpheli gördüklerini de durdurup arıyor.

sam- 7 kapısı var. Hemen her kapının girişinde durumuna göre 4 ilâ 8-10 İsrail askeri bekliyor. Üstüne üslük tam teçhizatlı olarak. Keyiflerine göre istediğini sorguluyor. Hatta "Sen Müslüman mısın?" diye soruyor, şüpheli gördüklerini de durdurup arıyor.

Filistinliler bizi görür görmez "Türki" diyerek kolaylık gösteriyorlar. Burak Mescidi'nin yanındaki İsrail askerlerinin dışında ihata duvarının iç kısmında hiç asker yok. İç kısımda Ürdün polisi veya görevlisi bekliyor. İsrail askerleri tam teçhizatla nöbet tutarken Ürdün görevlisinin

elinde telsiz telefonda başka bir şey yok.

Ürdün deyince yanılmıyorsam 1967 yılındaki altı gün savaşından sonra Mescid-i Aksa'nın denetim, bakım ve kontrolünü Ürdün Evkaf Bakanlığı yürütüyormuş. Zaten Kudüs ve havalisi o savaşta Ürdün'ün elinden alınmış.

Kudüs'te Müslümanlar seçime girmiyorlar. Seçime girmenin İsrail Devleti'nin egemenliğini kabul etme anlamına geleceğini düşünüyorlar. Durum böyle olunca şehrin belediye başkanı Yahudi. O da şehri kendi istediği gibi yönetiyor. Mese-

la Batı Kudüs'te tramvay dâhil birçok toplu taşıma mevcutken diğer bölgeler bundan mahrum. Belki de yaşanan tüm bu olumsuzlukların içinde olumlu diyebileceğimiz bir husus Mescid-i Aksa ve civarında yaşayanların çoğunun Müslüman olmasıdır. Ana merkez başta olmak üzere oluşturulan birçok kontrol noktasında İsrail askerlerini görmek mümkün. Müslümanlar her ne kadar alışmış gibi görünseler de, içlerinde büyüttükleri öfkeyi tarif etmek mümkün değil... Yahudi askerleri bakış, tavır ve tarzlarıyla rahatsız etseler de Müslümanlar tahrike gelmeden hareket ediyorlar. Onları işgalci görüp bir gün topraklarını geri alacaklarına kesin olarak inanıyorlar. Hem de buna inanç esaslarına inanır gibi inanıyorlar. Bu durumun asla böyle sürdürülemeyeceğine inanıyorlar. Bizden yani Türkiye'den beklentileri de oldukça üst düzeyde.

Bayram namazından bir müddet sonra Yahudiler için çok önemli olan Ağlama Duvarı'na gittim.

Ağlama Duvarı'nın karşısındaki geniş alan da Yahudilere ait muhtelif ibadet ve ticaret merkezleri mevcut. Orada bulunan iki cami de kapalıydı. Sorduğumda maalesef kapatıldığını söylediler.

Oradan Mescid-i Aksa'nın ön tarafına geçtim. Arkeolojik kazılar yapıldığından her taraf delik deşik. Yeni bir çalışma gözüküyor. Buradaki çalışmayı kim yaptı ne aradılar öğrenemedim. Fakat Mescide zarar verecek bir hususun olmadığını gördüm. Hemen mihrabın ön kısmında ne olduğunu anlayamadığım birbirine bitişik girintili çıkıntılı odacıklar var. Fakat bulunduğu konum itibarıyla tehlike olmaz diye bir şey yok. Eğer bu denli bilinçsiz

çalışmalar devam ederse Allah vermesin bir gün burası ciddi zarar görebilir. Emevi hanedanının sarayları olduğu söylenen bu mekânlar Tervat (Yahudi) bahçeleri yapılmak isteniyor. Bir kısmı yapılmış vaziyette

Her şeye rağmen Mescidin önden görünüşü muhteşem. Mescidin doğu tarafına geçtim. Oradan da fevkalade ihtişamlı gözüküyor. Zaten karşı yakası meşhur Zeytin Dağı. Mescid-i Aksa ile Zeytin Dağı arasında oldukça büyük bir vadi var. Bu vadinin Mescit tarafındaki yamaç seki seki ağaçlandırma ve ihata duvarına yakın yerlerde de Müslümanlara ait mezarlık mevcut, buraya giriş çıkışı da Yahudiler kontrol ediyor. Epeyce bakımsız. Bunun bilinçli olduğunu söylediler. Yahudiler burayı da almak istiyorlarmış. Bu mezarlıkta çok sayıda sahabe ve saygın zevatın olduğundan bahsediliyor.

Karşı yamacı işgal eden Yahudiler, orayı Filistinlilerin elinden alarak kendileri için mezarlık yapmışlar. Burayı çok önemsiyorlar zira onların inanışına göre haşır-neşir ve mahşerin burada olacağı kabul edildiğinden buraya defnedilmenin ciddi bir avantajı olduğuna inanıyorlar. Dolayısıyla buradaki mezar yerleri çok pahalıymış. Ayrıca burada Ortodoks ve Katolıklara ait dört-beş tane kilise mevcut.

Bugün bayramın birinci günü olduğundan cumadan sonra kurban kesim yerine gitmemiz gerekiyordu. Cuma için Mescid-i Aksa'ya henüz gelmişim ki, telefonum çaldı. Derhal buluşma yerimize giderek doğruca kurbanlarımızı kesmek için Ramallah'a gittik.

Her başlangıcın bir sonu, her gelişin bir gidişi vardır. Biz de geldik

yedi gün kaldık ve bugün gidiyoruz. İstisnasız bu yedi gün hayatımın en güzel yedi günlerindendi. Görmediğim yerleri gördüm. Duymadıklarımı duydum. Yapmadıklarımı yaptım. Görmeye, duymaya, yapmaya doyamadan ama tatlı ve acı hatıralarla şehirlerin analarından kabul edilen, Müslümanların ilk kıblesi Kudüs'ten bugün ayrılıyorum. Ayrılrken bir itirafta bulunmak istiyorum. Yedi gün boyunca ağırlıklı olarak sur içi eski Kudüs'ten ve Beyt-i Makdis diye maruf olan yerlerden çıkmamaya çalışmama rağmen daha öğrenemediğim birçok kutsal mekânın olduğuna inanıyorum.

Bu mübarek beldeden doğru bildiğim yanlışları, yanlış bildiğim doğruları tespit ederek ayrılıyorum.

Filistinli kardeşlerim açısından; tüm olumsuzluklara rağmen ümidin nasıl diri tutulduğunu görerek ayrılıyorum.

İnsan ihlallerinin nasıl uygulandığını görerek ayrılıyorum.

İnsan hak ve hukukunun nasıl çiğnendiğini görerek ayrılıyorum.

Olumsuzluklar içerisinde olumlu bakabilmenin nasıl olduğunu anlayarak ayrılıyorum.

Özel bir motivasyon çalışması ve bilgilendirme olmadan nasıl bir toplumsal bilincin oluştuğunu müşahade ederek ayrılıyorum.

Değil bir şehirden bir şehre, kulluk vazifesini yapmak için gittiği mes-citte dahi İsrail görevlilerinin bed bakışı ve gereksiz sorgusuna muhatap olan Müslümanların sabrını görerek ayrılıyorum. ■

Sûretu'l-Halâs fî Tefsîri Sûreti'l-İhlâs, müellif Taşköprizade tarafından tasnif edici ve muhakemeye dayalı telif üslubuna uygun olarak üç mesleğe, yani üç yorum biçimine göre tefsir edilmiştir. Dolayısıyla eser üç ayrı metni içerecek bir hüviyette neşredilmiştir.

SÛRETU'L-HALÂS FÎ TEFSÎRİ SÛRETİ'L-İHLÂS

Muhammed Kâmil YAYKAN

üç kitabımız Kur'an-ı Kerim'in iniş sırasına göre yirmi ikinci, mushaf sırasına göre 112. suresi olan İhlas suresi, -Cenab-ı Allah'ın tüm vah-yettikleri gibi- iman etmekle görev-

lendirilmiş biz insanlara bahşedilmiş en güzel hediyelerdendir. Bu yüzdendir ki İhlas suresi, Kur'an-ı Kerim'in en faziletli surelerinden biri olarak bilinmektedir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), bir gün kendisine yöneltilen bir soruya cevaben şöyle buyurmuştur: "Kim İhlas suresini okursa Kur'an'ın üçte birini okumuş gibi olur."

Çeşitli yüzyıllarda yaşamış farklı İslam âlimleri; bu denli kıymetli olan İhlas suresini, tefsir ilminin gelişim sürecine uygun olarak farklı tarz ve üsluplarla şerh etmeye gayret göstermiş ve pek çok eser telif etmişlerdir. Bu alanda yazılan metinlerin en önemlilerinden birisi de Osmanlı devletinin siyasi, ekonomik, ilmi ve askerî alanlar başta olmak üzere her hususta dünya hâkimiyetini elinde bulundurduğu XVI. yüzyılın önde gelen bilginlerinden biri olan Taşköprizade Ahmed Efendi tarafından 18 Şaban 966 (26 Mayıs 1559) tarihinde tamamlanan, Diyanet İşleri Başkanlığımız tarafından neşredilen "Kur'an Kitaplığı" serisi bağlamında okuyucuyla buluşan "Sûretu'l-Halâs fî Tefsîri Sûreti'l-İhlâs" isimli tefsir kitabıdır.

Sûretu'l-Halâs fî Tefsîri Sûreti'l-İhlâs, müellif Taşköprizade tarafından tasnif edici ve muhakemeye dayalı telif üslubuna uygun olarak üç mesleğe, yani

üç yorum biçimine göre tefsir edilmiştir. Dolayısıyla eser üç ayrı metni içerecek bir hüviyette neşredilmiştir. Bu üç yöntem muhaddisin mesleği, müfessirin mesleği ve muhakkik mütekellimin mesleğidir ve bu üç anlayışta sırasıyla rivayet, dil ve kelimâ-felsefi telakkiye göre yorum yapmak esastır.

"I. Meslek: Muhaddislerin Yolu" bölümünde İhlas suresi hakkındaki nakillere yer verilmektedir. Su-

renin esbab-ı nüzulü (vahyedilme sebepleri), faziletleri ve kelimelerinin anlamlarıyla ilgili olan hadisler ve rivayetler bu başlık altında incelenmiştir. Taşköprizade, çeşitli rivayetleri aktarmanın yanı sıra nakillerde yer alan ihtilaflı meselelerde kendi tercih ettiği görüşleri de temellen-direrek ifade etmiştir.

"Bu konuda sekiz matlab ve bir hâtıme vardır." cümlesi ile başlayan "II. Meslek: Müfessirlerin Yolu" başlıklı ikinci bölümde İhlas suresinin Arap dili ve bu dilin olanaklarının sunduğu imkânlar içerisinde yapılan dilbilimsel tahliller ve yorumlar vardır.

Taşköprizade; "III. Meslek: Muhakkik Mütekellimînin Yolu" bölümünde ise tefsir biçimi, rivayet ve dil yorumlarına dayanarak bu hususlar üzerinde kelimâ ve felsefî görüşler çerçevesinde İhlas suresini tefsir etmiştir. Bu bölümde yapılan yorumlar ve bu yorumlara yaklaşım tarzı ile Taşköprizade Ahmed Efendi, diğer pek çok müfessirden kendisini ayıran özelliklerini ortaya koymuştur adeta. Müfessir, bu bölümde de sureyi "maksad" adını verdiği sekiz kısımda incelemiştir. ■

YAYINLARIMIZ

{ Bir Endülüs Mütefekkeri İbn-i Hazm }

İbn-i Hazm, İslam düşünce tarihinde Zâhirî mezhebini sistemleştiren ve bu mezhebin Endülüs'te tanınmasını ve yayılmasını sağlayan bir fakih olmasının yanında, İslam düşüncesinin temel dinamiklerini sorgulayan metodolojik eleştirileriyle düşünce dünyasına yön vermeye çalışan bir düşünür olması itibarıyla da dikkat çekicidir.

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

**Ey Âdemoğulları! Her
mescitte ziynetlerinizi
takının (güzel ve temiz
giyinin). Yiyeceğin için fakat
israf etmeyin. Çünkü O,
israf edenleri sevmez.**

(A'râf, 7 / 31.)

FIYATI: 7TL